

Partilederdebatt i norske medier

En innholdsanalyse av VG og Aftenposten

Christine Rian Johannessen

Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

23. mai 2013

Partlederdebatt i norske medier

En innholdsanalyse av VG og Aftenposten.

© Christine Rian Johannessen

2013

Partilederdebatt i norske medier. En innholdsanalyse av VG og Aftenposten.

Christine Rian Johannessen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: OKPrintShop

Sammendrag

Norske partiledervalg har tradisjonelt vært relativt lukkede og lite åpent konkurransepregede. En selvstendig, kommersiell og konfliktorientert presse, samt en individualisering av politikken med et økt fokus på enkeltpolitikere, har bidratt til å endre politiske prosesser generelt og øke presset på partilederen over tid. Denne studien har som mål å undersøke i hvilken grad og på hvilken måte mediedekningen av partiledervalg har endret seg i perioden 1960 og frem til i dag, basert på en innholdsanalyse med 35 ledervalg og 1039 artikler i Aftenposten og VG. Resultatene demonstrerer en markant endring i både dekningens omfang og innhold. Lederdebattene har inntatt det offentlige rom med en kraftig økning i antall artikler, og en stadig tidligere omtale av debatt i forkant av faktiske lederskifter. Innholdsmessig har dekningen beveget seg fra saks- til spillorientering. Både konflikt- og personrammer har vært i økning, i stadig mer negativt vinklede artikler om ledervalg.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har mest av alt vært en spennende og utrolig lærerik prosess. Noen ganger har det også vært tøffe tak, men i slike stunder har jeg kunnet trøste meg med at partiledere lever under et enda større press enn meg. Og i motsetning til for toppolitikere, er det langt fra noe nederlag å si at jeg er ferdig.

Aller først vil jeg takke min fantastiske veileder Rune Karlsen. Takk for uvurderlig faglig bistand, for at du alltid tar deg tid selv om du er travel – og for at det å sitte på kontoret ditt ikke føles som en eksamen, men tvert i mot er ganske hyggelig. Jeg er utrolig takknemlig. Takk til alle vitenskapelig ansatte og medstudenter i prosjektseminaret ”Political Parties and Democracy: Decline og Change?”, for gode, oppmuntrende og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen.

En stor takk går også til min engasjerte, Excel-glade bror Erik for moralsk støtte og pragmatiske fremdriftsråd. Tusen takk til Anders Ravik Jupskås for åpen kontordør og en egen evne til å plassere verden i diagrammer, til verdens beste Hanne for korrekturlesing, og til min kjære venninne, Kelly, for tullete og fine lunsjer. En spesiell takk til treige Trygve som har gjort både gode og dårlige dager på Blindern betraktelig bedre. Takk til venner og familie utenfor Blindern-boblen, som gjør det lettere å plassere dette prosjektet på den hyllen det hører hjemme. Helt til slutt: Takk og unnskyld til snille, tålmodige Thomas som har sovnet og våknet til prat om konfliktrammer og kodebok.

Til tross for all hjelp og støtte: Eventuelle feil i oppgaven er selvsagt mine.

Oppgaven teller totalt 24 427 ord.

Oslo, 22. mai 2013

Christine Rian Johannessen

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Innledning.....	1
1.3	Bakgrunn	3
1.3.1	Partiledervalg internasjonalt.....	3
1.3.2	Det norske partisystem og valgordning.....	4
1.3.3	Partilederen i norske partier	5
1.3.4	Valg av partileder	6
1.3.5	Unntak fra regelen – konflikt og konkurranse	7
2	Teoretisk rammeverk.....	8
2.1	Individualisering av politikken	8
2.2	Medialisering av politikken	10
2.3	”Det mediavridde samfunn”	12
2.4	Personifisering og polarisering	13
2.5	Tolkningsrammer.....	14
2.6	Hypoteser.....	18
3	Metode og data	21
3.1	Innholdsanalyse	21
3.2	Data.....	22
3.2.1	Aviser	22
3.2.2	Artikkelutvalg	23
3.2.3	Partiledervalg	25
3.3	Reliabilitet	27
4	Analyse og diskusjon	29
4.1	Empirisk analyse.....	29
4.1.1	Partiledervalg ut av de lukkede rom?.....	30
4.1.2	Fra landsmøtereferat til konstant flombelysning?.....	33
4.1.3	Saks- og spillorientering	36
4.1.4	Spillorienteringens karakter	42
4.1.5	Objektivitet.....	56

4.2	Diskusjon	59
5	Oppsummering og konklusjon	67
	Litteraturliste	71
	Vedlegg	77

Figurer og tabeller

Tabell 3.1	Partiledervalg fra 1960 til 2012.	26
Tabell 4.1	Totalt antall nyhetsartikler og kommentarer om lederstrid i VG og Aftenposten. .	29
Figur 4.1	Antall artikler om partiledervalg i Aftenposten og VG slått sammen.	30
Figur 4.2	Gjennomsnittlig antall artikler per ledervalg.	31
Tabell 4.2	Artikler fordelt på tid fra trykkdato til faktisk ledervalg.	33
Figur 4.3	Tidspunkt for artikler på trykk til faktisk ledervalg.	35
Figur 4.4	Andel spill- og saksorientering (i prosent).	37
Figur 4.5	Saksorientering. Trygve Bratteli velges som Ap-leder (VG, 31.05.1965).	38
Figur 4.6	Spillorientering. Lederkamp i Arbeiderpartiet (VG, 13.09.1974).	40
Figur 4.7	Andelen artikler med konfliktramme over tid (i prosent).	43
Figur 4.8	Konfliktramme. Arbeiderpartiets leder Thorbjørn Jagland (VG, 10.02.2000).	46
Figur 4.9	Andelen artikler med personramme (i prosent).	48
Figur 4.10	Privatliv. Leder Five trekker seg av hensyn til familien (VG, 9.01.1994).	50
Figur 4.11	Andel artikler med personorientert konflikt (i prosent).	51
Figur 4.12	Personorientert konflikt. KrF-leder Høybråten (Aftenposten, 01.10.2012).	53
Figur 4.13	Oppslutning. KrFs leder Svarstad Haugland (Aftenposten, 17.10.2003).	55
Figur 4.14	Fordeling mellom nøytrale, positive og negative artikler (i prosent).	57

1 Introduksjon

1.1 Innledning

I oktober 2002 trakk Thorbjørn Jagland seg som partileder i Arbeiderpartiet etter flere år med debatt om hans posisjon i pressen og partikorridorene. Opprøret mot Jagland er den mest omtalte partilederstriden i norsk historie – en strid der mediene er tilskrevet en sterk og selvstendig rolle i prosessen frem mot Jaglands fall (Allern 2001).

Partiledervalg har tradisjonelt vært en relativt lukket prosess, der debatt og eventuelle konflikter rundt lederkandidater har foregått bak lukkede dører og med partieliten som beslutningstakere – utenfor mediens søkelys (Heidar 1997; Strøm 1993). Utviklingstrekk i mediene og i samfunnet mer generelt peker derimot i retning av et nytt press på både partiledere og selve ledervalgsprosessen (Allern og Karlsen, kommer). Allerns (2001) dokumentasjon av den konfliktorienterte Jagland-striden tidlig på 2000-tallet indikerer definitivt at lederdebatten har inntatt det offentlige rom. Allerede tidlig på 90-tallet antydte Strøm (1993) at ledervalgene så ut til å ha blitt mer åpne og konkurranseutsatt på grunn av offentlig granskning av partilederposisjoner. En bredere og mer systematisk undersøkelse av ledervalg i mediene over tid kreves imidlertid for å kunne si noe mer presist om graden av endring – og endringens karakter (Allern og Karlsen kommer). Det er dette denne studien setter seg som mål om å gjøre.

Fallende klassestemmegivning og svakere bånd til partiene har gitt grobunn for det som har fått merkelappen individualisering av politikken. Det økte individfokus har bidratt til å gjøre partilederen til en stadig viktigere figur i moderne, representative demokratier (Webb og Pogunkte 2005; Karvonen 2009; McAllister 2007). Tendensen mot personifisering antas å ytterligere forsterkes av medielogikken som har vokst frem over tid (Swanson og Mancini 1996:251). I en hard konkurranse om publikum har personfokus – sammen med konflikt, drama og negativitet – blitt sentrale verdier hos selvstendige, kommersielle mediehus (Kriesi 2012; Patterson 2000). Medialiseringen av politikken (Asp 1986; Asp og Esaiasson 1996) innebærer at det er nettopp denne logikken som råder. En voksende litteratur ser på dekningsutviklingen i tradisjonelle partivalg med utgangspunkt i begrepet tolkningsrammer, og finner en utvikling fra saksrammer med fokus på ideologi og politiske standpunkter, til økt bruk av spillrammer, der vinnere og tapere, konflikt, personer og sensasjon står i sentrum

(Jamieson 1992; Patterson 1993; 2002; Narud og Waldahl 2004; Jenssen og Aalberg 2007; Tønsager 2001).

Denne studien spør *i hvilken grad og på hvilken måte mediedekningen av partiledervalg har endret seg fra 1960 og frem til i dag*. Problemstillingen undersøkes gjennom en innholdsanalyse av deknningen av 35 norske partiledervalg i Aftenposten og VG. Problemstillingen er todelt, knyttet til henholdsvis omfang og innhold. Dekning av politikk i mediene generelt – og tradisjonelle valgkamper spesielt – har økt betraktelig fra 50-tallet (Asp og Esaiasson 1996). Partiledervalgene er person- og konkurranseorienterte av natur, og det er derfor rimelig å anta at ledervalgene er blitt stadig bedre nyhetsstoff. Studiens første delproblemstilling spør mer spesifikt om deknningen av ledervalg er mer massiv enn på 60-tallet og hvorvidt debatt igangsettes tidligere i dag. Også deknningens karakter er det rimelig å forvente at har vært i endring over tid. Partiledervalg har i seg trekk som i stor grad inviterer til spilldekning, som de allerede nevnte person- og konkurranseelementene. Ved siden av å flytte fokuset mot partilederen, innebærer politikken individualisering et økt fokus på politikerens som individ. Dette er en utvikling som særlig er funnet i mediene, og som legger til rette for økt bruk av personramme. Tesen om individualiseringen av politikken kobler videre partilederens popularitet opp mot partiets oppslutning. Jeg har derfor en forventning om at denne koblingen gjør seg gjeldene i mediedekningen: Når partiet gjør det dårlig i valg eller på meningsmålinger, er det partilederen som i økende grad blir satt til ansvar. Studiens andre delproblemstilling spør hvorvidt deknningens form har endret karakter i retning av mer spillorientering – og med et økende fokus på person, konflikt og oppslutning.

Oppgaven er lagt opp på følgende måte: I bakgrunnskapittelet vil jeg i korte trekk redegjøre for internasjonal forskning om partiledervalg, før jeg går mer i dybden om norske forhold på feltet. Her vil jeg redegjøre for det norske parti- og valgsystemet som antas å ha betydning for partilederens rolle, valgprosessen, og konsekvensene av denne for ledervalgenes dynamikk. I teorikapittelet presenteres tesen om politikken individualisering, politikken medialisering, tesen om det ”mediavridde samfunn”, og medievriddingsteknikker med spesiell vekt på personifisering og polarisering. Det påfølgende delkapittelet tar for seg tolkningsrammer, som vil være direkte relevante for kodingskategoriene i analysen. Rammene kobles opp mot medievriddingsteknikkene. Teorikapittelet avsluttes med fremsettelse av studiens fem hypoteser. I kapittel tre redegjør jeg for undersøkelsens data og metode: Valget av

innholdsanalyse som metode, studiens utvalg, og til slutt reliabilitetsvurderinger knyttet til analysen. I kapittel fire presenteres oppgavens funn strukturert etter de fremsatte hypotesene, etterfulgt av diskusjon der funnene tolkes og settes i sammenheng. I avslutningskapittelet oppsummeres analysens funn, før jeg peker på potensielle konsekvenser av utviklingen i mediedekning av partiledervalg.

1.3 Bakgrunn

Partilederposten er en av de viktigste posisjonene i det moderne parlamentariske demokrati. En person som ønsker å bli statsminister, må i de aller fleste tilfeller først oppnå posisjonen som partileder. Valget av partileder kan derfor ikke ses på som et internt partianliggende, men som en prosedyre som potensielt kan avgjøre hvem som inntar landets høyeste posisjon. Metodene for hvordan partilederen velges er derfor viktige politiske institusjoner (Kenig 2009). Første delkapittel redegjør for ledervalgordninger internasjonalt, mens kapittelet forøvrig vil ta for seg norske forhold.

1.3.1 Partiledervalg internasjonalt

Litteraturen knyttet til ledervalg internasjonalt er relativt begrenset, og studier som konsentrerer seg om mediedekningen av disse valgene er ikke-eksisterende. Internasjonale ledervalgsstudier er først og fremst knyttet til demokratiseringsreformer for valg av partileder. De siste årene er det klare tegn på et skifte fra en ekskluderende ordning der det er parlamentsgruppen som sitter med all makt, til ulike metoder som gir grasrota i partiene større påvirkningsmakt. Dersom en valgt kongress eller forsamling står for valget av partileder kan man snakke om en mer inkluderende ordning enn i parlamentsgruppen. Enda mer inkluderende blir ledervalget når alle partimedlemmene utgjør velgermassen, og i den aller mest inkluderende valgordningen har hele elektoratet mulighet til å stemme (Kenig 2009).

De siste årenes utvikling mot en utvidelse av velgergrunnlaget i ledervalg, er ledd i en større prosess mot en intern demokratisering i partiene (Kenig 2009, LeDuc 2001; Lisi 2010; Cross og Blais 2012). Synkende medlemstall og lavere tillit i befolkningen driver partiene til å åpne

for en større grad av internt beslutningsdemokrati som et incentiv for medlemskap, samt gi et offentlig image av å være åpent og demokratisk (Ignazzi et al., 2005; Mair, 1994; Seyd, 1999; Scarrow, 1999; Scarrow et al., 2001, i Cross og Blais 2012). Studier peker på at det særlig er etter valgnederlag at slike reformer gjennomføres, med håp om at partifornyelse vil gi makten tilbake (LeDuc 2001). Det er imidlertid knyttet stor usikkerhet til de faktiske effektene av demokratiseringsreformene. Nyere studier finner både utilsiktede og negative effekter av valgendingene (Kenig 2009; LeDuc 2001).

1.3.2 Det norske partisystem og valgordning

Både partikonkurransens struktur og valgordning er faktorer som antas å kunne påvirke et lands utvikling mot en moderne valgkampmodell, en modernisering som blant annet inkluderer fokus på individet – og partilederen. Topartisystemer med to store catch-all-partier, som i USA og Storbritannia, antas å begunstige utviklingen mot personfokus. Flerpartisystemer, som Norges, innebærer sterkere bånd til ulike samfunnsgrupper, som igjen gir grunnlag for mer stabile systemer enn topartisystemet (Swanson og Mancini 1996:18). Frem til 1970-tallet hadde Norge et av de mest stabile flerpartisystemene i Europa. I dag reflekterer partiene fortsatt gamle konfliktlinjer, men politiske endringer har ført til et mindre stabilt og mer åpent partisystem (Heidar 2005). Syv partier er i dag representert på Stortinget, fra venstre mot høyre på den politiske høyre-venstre-skalaen er disse: Sosialistisk Venstreparti (SV, frem til 1975 SF), Arbeiderpartiet (Ap), Senterpartiet (Sp), Kristelig Folkeparti (KrF), Venstre (V), Høyre (H) og Fremskrittspartiet (FrP).

Norge har et parlamentarisk system med forholdstallsvalg i flermannskretser, noe som antas å bidra til et partisentret system. I systemer med forholdstallsvalg stemmer velgerne på en partiliste med kandidater, der partiene har nominert parlamentskandidatene. Setene i parlamentet blir fordelt mellom partiene basert på prosentandelen hver partiliste har fått. Det er med andre ord partiene som er de sentrale politiske aktørene, med deres ideologiske plassering og politiske innhold – og ikke de individuelle kandidatene (Plasser 2002; Swanson og Mancini 1996). Denne ordningen står i kontrast til flertallssystemer, som tillater stemmer til individuelle kandidater, og der vinneren er kandidaten med flertallet av stemmene. Her er USA det mest åpenbare eksempelet. Denne ordningen favoriserer den individuelle

representant, og legger til rette for større grad av personifisering (Swanson og Mancini 1996:17).

1.3.3 Partilederen i norske partier

I Norge har de fleste partier to lederposter, der makten fordelt mellom de to kan variere: Partileder og parlamentarisk leder. Partilederen er leder for selve partiorganisasjonen, og har to nestledere tilknyttet sitt kontor (Strøm 1993:317). Den parlamentariske lederen er øverste sjef for partiets stortingsgruppe. Han eller hun er hovedtalsperson i stortingssammenheng, og har en vital rolle i forhandling mellom partiene. En tredje lederposisjon er i de fleste partier generalsekretæren, som er underordnet både leder og parlamentarisk leder (Strøm 1993:326-27). Maktbalansen mellom partileder og parlamentarisk leder har variert mellom partier og over tid. Tradisjonelt har partilederen dominert hos partiene på venstresiden, mens i partiene i sentrum og til høyre er det den parlamentariske lederen som har hatt mest makt. Arbeiderpartiet er et eksempel på et parti som har vært særlig dominert av partilederen, som med få unntak også har vært partiets statsminister¹. I Høyre var det imidlertid lenge tradisjon for at det var den parlamentariske lederen som var den effektive lederen. På 80-tallet endret dette seg, og også de konservative ga den organisatoriske lederen en mer dominerende posisjon (Heidar 1988:29)². De siste årene har den formelle maktbasen i de norske partiene mer generelt flyttet seg mot partilederen på bekostning av den parlamentariske lederen. Det faktum at det er partilederen som leder valgkamper, og deltar i partilederdebattene på TV før valg er en indikasjon på utviklingen mot partileder også som faktisk og effektiv leder av norske partier (Allern og Karlsen, kommer; Strøm 1993). Samtidig er det en betydelig overlapp mellom de to lederrollene, særlig i Arbeiderpartiet der det har vært tradisjon for at én person har innehatt begge posisjoner. I alle store norske partier har det forekommet at samme person innehar både posisjonen som organisatorisk leder og parlamentarisk leder. Dette gjaldt for eksempel Gro Harlem Brundtland mellom 1981 og 1992 i Arbeiderpartiet, og Kjell Magne Bondevik i store deler av sin tid som leder på 80- og 90-tallet i Kristelig Folkeparti (Strøm 1993:330; Heidar 1997:133).

¹ Det er likevel ikke gitt at det er partilederen som er den effektive lederen: I 1992 sa for eksempel Gro Harlem Brundtland fra seg ledervalget, men fortsatte som statsminister (Strøm 1993).

² Etter at Kåre Willoch gikk av i 1986, har partilederen vært Høyres statsministerkandidat (Strøm 1993:326).

1.3.4 Valg av partileder

Jeg vil i det følgende konsentrere meg om valg av partilederen. Partilederen har, som allerede redegjort for, i økende grad blitt dominerende som maktsentrum på tvers av partigrenser i de senere år. Siden 1960-tallet har norske partiledervalg formelt sett blitt mer åpne, der partileder, nestledere og andre nøkkelposisjoner i partiet velges av delegater på landsmøtet. De mellom 150 til 300 delegatene er igjen valgt av regionale partiorganisasjoner. Landsmøtet holdes annet hvert år i enkelte partier, årlig i andre. Formelt er landsmøtet den høyeste autoritet i partiene (Heidar 1997:131). Valgreglene er inkludert i partistatuttene, med unntak av hos Arbeiderpartiet og Høyre. Reglene varierer noe fra parti til parti, men hos alle partier gjelder en valgperiode på to år (Strøm 1993; Heidar 1997). Det er valgkomiteen, utpekt av landsstyret, som har ansvaret for behandling av forslag fra partiorganisasjonen og fra individuelle medlemmer, i tillegg til at de aktivt arbeider med å finne kandidater selv (Strøm 1993:333).

Formelt sett har partiledervalgene altså en relativt inkluderende natur. I praksis er derimot valgprosessen mer lukket og eksklusiv enn det formalitetene antyder. Det er ingen offisiell valgkamperperiode, og valgkomiteen har et mål om konsensus og kompromiss, og uenighet blir forsøkt behandlet bak lukkede dører (Strøm 1994:333; Heidar 1997:131). Det er valgkomiteen som i alle partiene finner frem til aktuelle kandidater på forhånd, og vanligvis nominerer komiteen kun én kandidat til posisjonen før landsmøtet starter. Videre tilsier den norske partikulturen at kandidater ikke skal promotere sitt eget kandidatur, og det finnes heller ingen formelle lederevalueringer eller mulighet for mistillitsforslag mot partilederen (Allern og Karlsen, kommer). Kandidaten – eventuelt kandidatene – som nomineres av valgkomiteen blir vanligvis valgt enstemmig ved akklamasjon. Dette gjelder for 76 prosent av valgene fra 1965 og frem til i dag. Antallet kandidater som stiller per valg er 1,31 for denne perioden. Dersom man ser på valgene fra 80-tallet og frem til i dag er tallet enda lavere: 1,07. Det organisatoriske rammeverket for ledervalg svekker med andre ord graden av konkurranse både når det gjelder antallet kandidater og vinnermarginer. Og i motsetning til den internasjonale trenden med en demokratiseringsprosess av ledervalgene i de senere år, ser har dette ikke skjedd i Norge. Formalitetene slik de har vært siden 1965, har i liten grad endret seg frem til i dag (Allern og Karlsen, kommer).

Den formelle terskelen for å kunne velges som leder er relativt lav, der alle betalende medlemmer som har vært medlem i en viss tidsperiode, og som er eldre enn en

minimumsalder, i prinsippet er valgbare. I praksis gjør imidlertid valgkomiteens kontroll barrierene høyere. De nominerte kandidatene er sjeldent uten et flertall i partiet, og lederne har ofte vært stortingsrepresentant eller regjeringsmedlem før de blir valgt (Allern og Karlsen, kommer).

1.3.5 Unntak fra regelen – konflikt og konkurranse

Formalitetene knyttet til norske ledervalg tegner altså et bilde av en prosess som i liten grad er preget av konkurranse og konflikt. Det er partieliten fremfor grasrota som avgjør valget, og ekstern partienhet er vektlagt fremfor legitimitet i valgprosessen. Til tross for at formalitetene ser ut til å være relativt konstante fra 60-tallet og frem til i dag, er ikke dette ensbetydende med at de mindre formelle tendensene har holdt seg like konstant, og at ledervalgsprosessen er strippet for konflikt og åpenhet (Allern og Karlsen, kommer). Allern og Karlsen (kommer) peker på eksempler på uttalt misnøye med ledere, uttrykk for personlige ambisjoner – og i aller størst grad tilfeller der flere kandidater er blitt åpent vurdert. Striden mellom Jagland og Stoltenberg på 90- og 2000-tallet fikk som allerede nevnt enorm offentlig – og i stor grad negativ – medieoppmerksomhet, og er også den eneste partilederstriden som til nå har vært gjenstand for dyptgående analyse (Allern 2001). Allerede på 90-tallet pekte Strøm (1993) på en tendens i retning av mer offentlig konkurransepregede ledervalg. Allern og Karlsen (kommer) etterlyser en mer systematisk studie av endringer i ledervalgsdekning i mediene over tid. Det er altså dette denne studien setter seg mål om å gjøre. I neste kapittel vil jeg redegjøre for studiens teoretiske rammeverk, som sammen med bakgrunnskapittelet vil bidra til utledelsen av hypoteser både knyttet til dekningens omfang og innhold mot slutten av kapittelet.

2 Teoretisk rammeverk

I første delkapittel redegjør jeg for politikken individualisering, som både refererer til et økt fokus på partilederen, samt et større fokus på personlige egenskaper ved politikeren (Kriesi 2012:826). Disse tendensene har gjort seg særlig gjeldende i mediene, og peker i retning av at ledervalg er blitt viktigere nyhetsstoff, samt på en endret fremstilling av partilederen. Neste delkapittel tar for seg nettopp politikken medialisering (Asp 1986), som gjør det vanskelig for politikere å skjerme interne politiske prosesser fra offentligheten. Personifisering og polarisering, presentert i kapittel 2.4 (Hernes 1976 og 1984), er sentrale i medienes logikk, aspekter som er svært tilstede i ledervalg. Jeg vil videre koble disse opp mot begrepet tolkningsrammer, som er rammeverket jeg benytter meg direkte av i analysen. Analysens hovedskille går mellom spill- og saksramme. I tillegg vil jeg anvende fem spesifikke spillrammer, som kan gi en mer nyansert informasjon om ledervalg: Konfliktramme, personramme, oppslutningsramme, posisjonsramme og spekulasjonsramme. Kapittelet avrundes med fremsettelse av studiens fem hypoteser.

2.1 Individualisering av politikken

En voksende litteratur peker på en individualisering av politikken, som en konsekvens av strukturelle endringene i Vesten (Webb og Pogunkte 2005; Swanson og Mancini 1996; Manin 1997; Mughan 1993 og 1995). Siden 1960-tallet har man vært vitne til en nedgang i det strukturelle og ideologiske grunnlaget for politikken. På 50-tallet begynte gradvis klassestrukturen å endre seg, med en krypende arbeiderklasse og tilsvarende vekst i middelklassen (Karvonen 2009:1-2). I kjølvannet av svakere klasseskiller på midten av 60-tallet introduserte Otto Kirchheimer (1966:190) termen ”catch-all-partier”, som beskriver partier som er mer opptatt av å vinne stemmer enn å oppnå ulike ideologiske mål. Tidligere var velgerne partiljale og rotfestet i klassebaserte strukturer og folk stemte grovt sett basert på klasse. I dag er velgervolatiliteten blitt større (Karvonen 2009; Asp og Esaiasson 1996:75-76; Norris 2002:139; Aardal 2003). Og i takt med at klassetilhørighet har mindre å si for partivalg, har andre aspekter vokst frem og tatt klassens plass. Politikken individualisering peker på to relaterte fenomener: Et sterkere fokus på politikere på bekostning av parti, samt en

endring i kriterier for evaluering av politikere, fra fokus på deres profesjonelle kompetanse og opptreden, til fokus på ikke-politiske personlighetstrekk (Kriesi 2012:826).

Individualiseringen er blitt studert på hovedsakelig tre arenaer: I mediene, i valgkamp og knyttet til velgeradferd (Kriesi 2012). Størst empirisk støtte i litteraturen får hypotesen knyttet til mediedekningen. Den politiske journalistikken kan sies å både være en årsak til personifisering, og en arena hvor den kan observeres (Farrel og Webb 2000:122; Karvonen 2009:21; Webb og Pogunkte 2005:245). Medienes personifisering vil jeg komme tilbake til og utdype i kapittel 2.4. Valgkampstudiene fokuserer på en ”presidensialisering”, med en mer dominant rolle for statsminister og partileder. Flere studier finner at det har vært et distinkt skifte i valgkampfokus, med en mye større oppmerksomhet på partiets leder (Webb og Pogunkte 2005; Farrel 1996; Swanson og Manzini 1996; Mughan 1993; 1995). Tesen får imidlertid ikke uforbeholden støtte i litteraturen: Karvonen (2009:103) finner for eksempel betydelig variasjon i støtte til hypotesen, mellom land og mellom de ulike områdene undersøkt.

Personeffektens betydning for velgeradferd er det tredje området som er blitt viet særlig oppmerksomhet innenfor individualiseringstesen, der påstanden er at velgere i økende grad stemmer på person, og ikke politisk plattform (Manin 1997). Forskeres oppmerksomhet rundt kandidaters popularitet begynte man å se på 70- og 80-tallet (McAllister 1996:289). I parlamentariske systemer har det imidlertid lenge vært en allmenn oppfatning om at det er partiene, og det de står for, som avgjør velgernes preferanser, og ikke individuelle politikere (McAllister 1996). De siste årene har dette imidlertid endret seg, og også parlamentariske systemer er blitt gjenstand for forskning på personeffekter. Moderniseringen av samfunnet antas å bidra til personifisering uavhengig av politisk system, der de tidligere svært ideologiske orienterte partiene går i retning av en catch-all-modell. Proporsjonale valgsystemer, som hindrer direkte stemmegivning på kandidater, antas imidlertid å bidra til at utviklingen i personfokus skjer saktere i disse systemene (Swanson og Mancini 1996:18). Faktiske effekter på partilederens betydning er imidlertid omdiskutert (Holmberg og Oscarsson 2004; Karvonen 2009). I Norge har Aalberg og Jenssen 2007 funnet at det finnes betydelige ledereffekter også i norsk politikk, mens blant annet By Rise (1997) kommer til motsatt konklusjon.

2.2 Medialisering av politikken

Individualisering av politikken er nært knyttet til begrepet medialisering. ”Politikkens medialisering” peker på et politisk system som påvirkes av og tilpasser seg massemedienes krav og logikk (Asp 1986:359). Asp og Esaiasson (1996:81) beskriver medialiseringen av politikken som en prosess som begynte på 60-tallet. Mediene fungerte først som en kommunikasjonskanal, videre som arena, og så som selvstendig aktør – før de oppnådde en makt som innebærer tilpasning fra samfunnet. Asp betegner denne usynlige maktutøvelsen som den mest betydningsfulle makten mediene utøver (Asp 1986:359). Samfunnet og systemet blir ikke bare påvirket av mediene – de tilpasser seg mediene; til journalistenes arbeidsrutiner og til de ulike forutsetninger mediene stiller, som forenkling, konfrontering og personifisering (Asp og Esaiasson 1996:81). Parallelt med mediernes økte selvstendighet har mengden politisk stoff i mediene økt siden 60-tallet – der særlig valgkamper er blitt stadig mer massivt dekket (Asp og Esaiasson 1996:83). Massemediene er blitt hovedkilden til informasjon – for de fleste mennesker er den virkelige politiske verdenen synonymt med virkeligheten som fremstilles i mediene (Norris 2000; Asp og Esaiasson 1996:82-84).

Bakteppet for utviklingen mot mediernes økte makt er det samfunnet Hernes (1978:187) beskriver med overskudd på informasjon og underskudd på oppmerksomhet – offentlige aktører er rett og slett mer avhengig av publisitet og oppmerksomhet enn tidligere. Denne utviklingen kan igjen forklares med den økte politiske volatiliteten, og individualiseringen av politikken, omtalt i forrige avsnitt. Journalistene kontrollerer noe politikere i økende grad er blitt avhengig av, og for å få den oppmerksomheten de trenger, er de tvunget til å tilpasse seg mediernes logikk (Asp og Esaiasson 1996:88-89). Tor Bjørklund (1991:291) beskriver en maktforskyvning fra partikontroll til mediekontroll i Norge i tre faser: Etterkrigstiden, årene mellom 1945 til 1957, var kjennetegnet av partipressen, der nyhetsmedier var politikernes kanal mot velgerne. Denne fasen ligger utenfor tidsperioden for min analyse. Fra 60-tallet gikk mediene gradvis fra en kanalfunksjon til å fungere som arena for debatt mellom de politiske partiene. Den viktigste begivenheten i fase to var TV-mediets inntog i den politiske journalistikken. Fortsatt hadde journalistene en relativt passiv rolle, der de i liten grad var kritiske i sitt møte med politikerne. Mellom 1961 og 1969 vokste kritikken mot det som ble ansett som umoderne journalistikk (Bjørklund 1991:84). I denne fasen bidro også markedskreftene og en nødvendig tilpasning til lesermarkedet til at partipressen ble satt under press, og banet vei for en avpolitisering av avisene.

Tredje fase utspiller seg fra 1973 og fremover. Nå beveger pressen seg gradvis fra å være arena til aktør. Avpolitiseringsen av pressen var en viktig forutsetning for dette. Formelle og økonomiske bånd mellom avis og parti ble gradvis brutt ned, og man kan snakke om mediene som selvstendige, politiske aktører. Økonomiske incentiver bak mediedekningen ble tydelige da avisene ble organisert i konserner (Jenssen 2007:10). TV-mediets inntog på 60-tallet førte til et gradvis økende fokus på partienes lederskap, og mediet ga grobunn for personifisering også i pressen. Denne utviklingen plasserer Bjørklund (1991:287) i den tredje fasen av politikkenes medialisering, fra 1973 og fremover. En viktig del av mediens aktørrolle er bruken av meningsmålinger i journalistikken. I Norge kom de offentlige meningsmålingen rett etter andre verdenskrig, da Norsk Gallup Institutt begynte å måle partipreferanser i velgermassen. Disse målingene ble tidlig en integrert del av partienes valgkampstrategi (Bjørklund 1991:287). Bruken av meningsmålinger ble stadig vanligere i særlig dagspressen, og presenterte alt fra vinnere av debatter, til partiopplutning. Første gang avisene trykket meningsmålinger som fokuserte på partivalg var i 1969, og allerede i 1973 spilte målingene en sentral rolle i valgkampen. Målingene er en viktig del av den såkalte horserace-journalistikken. Her kommer saker og politiske diskusjoner i bakgrunnen til fordel for kandidaters image og spørsmål knyttet til hvem som vinner og taper en debatt. Horserace-metaforen understreker et fokus på opptreden og kandidaters image fremfor innholdet i et budskap og substansielle saker.

Parallelt med partipressens avvikling vokste en journalistisk profesjonsideologi frem – ”journalismen” – der journalistenes uavhengighet og egne nyhetsregler markerte et skille med den partiløje journalistikken fra 40- og 50-tallet (Jenssen 2007:10). I rollen som selvstendig institusjon opererer mediene med en egen styringslogikk der de har politisk innflytelse over saksfokusering og nyhetsutvalg, tolkningsrammer og debattregi (Allern 2004:144). De er i posisjon til å utøve press på politikere og politiske partier, og griper inn i beslutningsprosesser (Thorbjørnsrud 2001 og 2003). Fra å fungere som partienes forlengede arm, forener dagens redaksjoner rollen som aktør, arena og kanal (Cook 1998; Allern 2001; Sparrow 1999; Schudson 2002, i Allern 2004:144). I 2003 slo den norske Makt- og demokratiutredningen (Østerud mfl. 2003:132) fast at ”massemediens frigjøring fra politikken har styrket mediens premiss- og dagsordenmakt. Dette er ytterligere forsterket av at partiene, partiarbeidet og organisasjonsvesenet spiller en mindre rolle som mobiliseringskanal”. Jenssen og Aalberg (2007:251-253) argumenterer også for en fjerde fase fra 1992 og fremover, der mediene opererer som regissør. Her videreføres mange av trekkene fra den tredje fasen, der mediene

iscenesetter politikken og journalistenes maktbevissthet har økt. Medienes regimakt innebærer at de som vil spille en rolle i offentligheten må akseptere medienes regi.

2.3 "Det mediavridde samfunn"

En sentral del av politikkenes medialisering er det Gudmund Hernes (1979 og 1984) har gitt merkelappen "medievridning"; journalistiske teknikker for å fange publikum i et samfunn preget av overskudd på informasjon og underskudd på oppmerksomhet. Hernes' medievridningsteknikkene er i utgangspunktet journalistenes måte å fremstille saker på, men møtes av politikernes adopsjon av teknikkene og motstrategier for å få spalteplass. Den medialiserte virkeligheten er på et vis viktigere enn virkeligheten, av den enkle grunn at det er denne virkeligheten mennesker har tilgang til og kan reagere på (Strömback 2008). Politikerne kjenner medielogikken, og tilpasser seg den for å komme på trykk. Journalistenes svarer igjen med nye journalistisk teknikker. Asp (1986:361) betegner dette spillet som "medialiseringsspiralen", med stadige mottiltak fra begge parter for å sikre seg kontroll. Medialiseringen drives altså av begge parter, både mediene og journalistene, i et gjensidig avhengig forhold, der politikere trenger oppmerksomheten, og mediene en salgsutløsende vinkel. Tendensen i dag er at politikere ikke forsøker å motvirke medievridningen, tvert i mot forsøker de å komme journalistene i forkjøpet ved å "vri" fremstillingen før journalistene. Medievridning er tilstede i all kontakt mellom journalist og politiker, og resultatet kan bli at nyhetsartiklers vinkel og innhold ligger langt fra virkeligheten (Moen 2007:122).

Maktforholdet mellom journalist og politiker vil variere avhengig av flere ytre forutsetninger. Asp (1986:362) skisserer opp fire ulike situasjoner der mediene og journalistene har ulik grad av makt, basert på to aspekter: Medienes utvalgsfrihet og medienes tolkningsfrihet. Journalistens kontroll øker når utvalgsrammen bestemmes av mediene og der journalistene kan tolke og ikke kun beskrive. Det ene ytterpunktet er en situasjon der makten ligger hos politikere. Dette er kildedominert og beskrivende journalistikk, der medienes makt er begrenset (Asp 1986:363). Dette var partipressens tid på 60-tallet, da pressen var lojale mot partiene. Denne situasjonen står i skarp kontrast til det Asp gir merkelappen "mediokratiet", der det er journalistene selv som bestemmer hva den politiske debatten skal handle om, de tolker, og er uavhengig av sine kilder. Denne situasjonen kan forsvares med idealet om

gravejournalistikk, der kontroll over kilder er avgjørende for å kunne avsløre makten, avdekke maktmisbruk og dermed utføre mediernes samfunnsoppdrag (Jenssen 2007:12-13). Til tross for Asps (1986:363) utgangspunkt om at mediokratiet brer om seg, innebærer ikke dette at medieaktørene i dag har total kontroll eller den største makten over det journalistiske innholdet. Martin Eide (1991) er blant dem som tvert i mot hevder at politikere og andre kilder har overtatt initiativet, der de overgår journalistene i medievidning. Dette innebærer at de i forkant av faktiske nyhetssaker spekulerer i alternative negative utfall og vinklinger. Politikerne legger vekt på å kontrollere informasjon (Reinton 1992, i Moen 2007:108), for eksempel ved å gå ut med bare deler av informasjonen bevisst, informasjon som er fordelaktig for dem. Det å være først ute med informasjon, er en måte å sikre en slik kontroll. Politikerne kan spekulere i medielogikken på en rekke måter (Moen 2007:108): De kan spekulere i nyhetshungeren hos mediene, spekulere i kunnskapsmangel hos journalister, utnytte tidspresset i journalistikken, utnytte perioder der stofftilgangen er dårlig, og utnytte konkurransen mellom mediene.

2.4 Personifisering og polarisering

Hernes identifiserer en rekke medievidningsteknikker. Jeg vil i det følgende konsentrere meg om de to som vil være relevante for min analyse: ”polarisering” og ”personifisering”. Journalistenes hang til å fokusere på konflikt fremfor harmoni og konsensus er en av de største endringene sine 1960-tallet når det gjelder mediene som kanal for kommunikasjon mellom velger og folkevalgt (Asp og Esaiasson 1996:83; Kriesi 2012). I 1983 inkluderte Hernes personifisering til sine medievidningsteknikkene, og forklarte fokuset på enkeltpersoner med at det vekker større interesse enn referanse til samfunnsgrupper og statistiske kategorier. Personifisering, i likhet med konflikt, er et viktig element i konkurransen om publikum. Tidligere var partiledere først og fremst talspersoner for sitt parti. Fra slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet ble politikken i økende grad personifisert og partiledere ble gitt et mer initimisert ansikt (Asp og Esaiasson 1996:84 og 88). Fokuset på den individuelle politikeren har over tid vunnet terreng i mediene på bekostning av grupper, ideologi og saksbaserte konflikter (Farrell 1996:173-75; Swanson og Mancini 1996:11; Asp 1986 og 1990; Hernes 1984). TV-mediets inntog på 50- og 60-tallet er av essensiell betydning i denne utviklingen. På TV-skjermen kommuniseres informasjon gjennom visuelle bilder, og

det er lettere å spre informasjon gjennom kjente personligheter enn gjennom abstrakte dokumenter (Glaser og Salmon 1991, i McAllister 2007). Tendensen mot personfokus har siden smittet over på avisjournalistikken (Puhringer et al. 2008:7), og medietekke er følgelig blitt viktig for politisk suksess og en sentral egenskap for politikerne (Asp og Esaiasson 1996:84; Valen 1988). Som en konsekvens av dette blir det stadig viktigere for partiene å bygge opp individuelle politikere som merkevarer. Denne utviklingen har over tid skapt et marked for kommunikasjonsrådgivere og medietrening (Karlsen og Narud 2004).

En rekke norske studier slår fast at personfokuset i mediene har økt betraktelig fra 60-tallet og fremover (Tønsager 2001; By Rise 1997; Valen 1988), og partilederen er blitt en stadig mer sentral aktør i både norske og svenske valgkamper (By Rise 1997; Asp og Esaiasson 1996:84). Mot slutten av 80-tallet peker Asp og Esaiasson (1996:84) videre på en kvalitativ endring i medienes personorientering, der partilederen som privatperson har kommet mer i fokus. Narud (1994) gjennomførte på 90-tallet en analyse av nominasjoner i pressen, og konkluderte her med at norske politikere hittil var forskånet for ”amerikanske tilstander”, med lupe på kandidatenes privatliv. Hun finner i eget materiale at kandidatenes privatliv holdes utenfor i norske nominasjonskamper, og knytter dette til politisk kultur og presseetikk, men også partienes sterke stilling, der det er partiene og ikke enkeltpolitikere som er hovedaktør (Narud 1994:325). Denne studien så imidlertid på nominasjonskampen i 1985 og senere har ting skjedd, også i Norge: Aalberg og Brekken (2007:194) og Kristoffersen (2001) finner tendensen mot økt fokus på personlige forhold som ikke er knyttet til politiker som talsperson for gruppe eller politisk syn i sine studier på 2000-tallet.

2.5 Tolkningsrammer

I de senere år har tolkningsrammer, eller framing, blitt et stadig mer sentralt begrep i medieforskning (Bryant og Miron 2004). Tolkningsrammer ligger nærme det journalister selv kaller ”vinkling”, og det Gudmund Hernes (1979 og 1984) snakker om som ”medievidningsteknikker”. Definisjon og bruk av tolkningsrammer har lenge vært et ”fragmentert paradigme” (Entman 1993), der man i forskningslitteraturen ser en rekke ulike måter å forstå hvordan tolkningsrammer manifesterer seg i en tekst, og hvordan rammene påvirker leseren. I dag ser det likevel ut til at det er en voksende konsensus rundt definisjonen

av tolkningsrammer (Strömback og Dimitrova 2006). Entman (1993:52) presenterer følgende definisjon:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation and/or treatment and recommendation for the item described.

Det er i dag allment akseptert at tolkningsrammer gir mediene makt (Capella og Jamieson 1997; Iyengar 1991). To aspekter ved tolkningsrammer er særlig viktige. For det første er bruk av tolkningsrammer umulig å unngå (Entman 2005). Med andre ord kan ikke journalister la være å ramme inn sin historie, selv om bevisstheten og intensjonene vil variere (Strömback og Dimitrova 2006:134). For det andre har tolkningsrammer konsekvenser: Ved å aktivere visse ideer og følelser hos leseren, vil dette igjen ha betydning for hvilke konklusjoner publikum trekker om ulike politiske fenomener (Price et al 1997:483). En entydig tolkningsramme vil dermed gi leseren lite rom for refleksjon og motforestillinger. Her legger man imidlertid to forutsetninger til grunn, den første at publikum er relativt homogent, og blir påvirket på samme måte av tolkningsrammene i en tekst. Forutsetning nummer to handler om at vi faktisk kan identifisere hvilke tolkningsrammer som dominerer dekkningen av en sak (Zaller 1992; Halls 1974).

Spill- og saksramme

Det finnes en rekke ulike tolkningsrammer. De siste 35 årene er det i internasjonal forskning blitt stadig vanligere å skille mellom spill og sak (Capella og Jamieson 1997; Strömback 2004; Strömback og Dimitrova 2006). Spillrammen er de siste årene blitt en ledende ramme i politisk dekning av både politisk valgkamp og generell politisk debatt (Jamieson 1992; Patterson 1993; 2002). Skiftet mot spill skjer ofte på bekostning av saksrammer. Patterson (2000) begrunner den økte spillorienteringen i kommersialiseringen av mediene og kravet om profitt. En saksramme vektlegger partienes og kandidaters posisjon og standpunkter i ulike saker, samt generell bakgrunnsinformasjon (Capella og Jamieson 1997:33). En spillramme fokuserer på “hvem som er foran og bak, og strategi og taktikk for at en kandidat skal få et forsprang eller beholde forsprang”. Jamieson peker på fem kjennetegn ved spillrammen: Fokus på vinnere og tapere, krig- spill- og konkurranseretorikk, fortelling med utøvere,

kritikere og publikum, kandidaters stil og opptreden, og meningsmålinger og kandidatene som er i dem (Capella og Jamieson 1997:33). Strömberg (2004) skisserer opp spill, personlighetskonkurranser, strategi og personlige forhold mellom politiske aktører som ikke er relatert til standpunkter i enkeltsaker, som sentrale deler av spillrammen.

I Norge har en rekke studier vist at spillfokuset har økt også her. Tønsager (2001:53) finner at fokus på aktører og kampanjere relatert journalistikk i norske medier økte på bekostning av saksfokus i perioden 1965 til 1997. Fokus på spill varierer riktignok mellom de ulike mediene, da studien viser at Dagbladet hadde mer kampanjepreget stoff enn Aftenposten. Aalberg og Brekken (2007:191-196) finner i sin undersøkelse av VG, Dagsavisen og Aftenposten under stortingsvalgkampene i 2001 og 2005 at det er de episodiske og spillorienterte nyhetsrammene som dominerer i samtlige aviser, og i størst grad i VG. Også i Sverige peker undersøkelser i retning av en større andel spilljournalistikk, men med konklusjoner om at den amerikanske valgkampen er mindre sakorientert enn den svenske (Asp og Esaiasson 1996; Strömbäck og Dimitrova 2006).

Spillramme i partiledervalg

I tillegg til det overordnede skillet mellom sak og spill, søker denne studien mer nyansert informasjon enn de to overordnede rammene kan gi. Spillrammen vil derfor brytes ned i underkategorier. På denne måten vil det være mulig å si noe om spillfokusets karakter. Det er ikke tidligere gjort noen studier av tolkningsrammer knyttet konkret til partiledervalg i norske medier. I litteraturen finnes en rekke mer kontekstspesifikke tolkningsrammer ved siden av spill- og saksramme. Disse er imidlertid i stor grad anvendt på ordinære partivalg, og ikke partiledervalg. Blant disse er den allerede nevnte horseracerammen (med fokus på meningsmålinger og hvem som er vinnere og tapere i kampen om makten), strategiramme (hva partier eller politikere gjør for å øke sin oppslutning), mediehåndteringsramme (omtale av hvordan politiske aktører handler for å håndtere mediene), regjeringsspekulasjonsramme (fokus på potensielle og umulige allianser for regjeringsdannelse), konfliktramme, og personramme (Aalberg og Brekken 2007:184). Disse rammene kan alle ses på som underkategorier av ”spill”.

Selv om det ikke tidligere har vært gjennomført en systematisk studie av ledervalg i norske medier, vil det være rimelig å anta at den journalistiske dekningen av disse valgene anvender mange av de samme tolkningsrammene som er identifisert i litteraturen om ordinær valgkampdekning og politisk journalistikk generelt. De to sistnevnte rammene – personramme og konfliktramme – vil være svært relevante for min analyse av partiledervalg. Partiledervalg er av natur personfokusert – det handler om valg av leder. Dette vil naturlig åpne for mange artikler om person, som igjen åpner for omtale av politikernes ikke-politiske personlighetstrekk. Narud (1994:290) finner i sin studie av nominasjoner i pressen flere eksempler på interesse for kandidatens personlige egenskaper. Hun finner videre en rekke innlegg i avisene som uttrykker bekymring for den høye graden av personfokus på bekostning av politikk, og at nominasjonskampene minner om amerikanske primærvalg. Narud konkluderer med en generell utvikling mot mer åpenhet og større interesse for personlige egenskaper ved kandidatene (Narud 1994:314-315). Nominasjonskampene er et område som har klare paralleller til partiledervalg, og man vil kunne forvente samme tendenser i min analyse.

Også bruken av konfliktramme er interessant for mitt materiale: Partiledervalg har i seg elementer av konkurranse på samme måte som ordinær valgkamp har det, som inviterer til bruk av konfliktramme. Allerns studie av Jaglands fall (2001) viser at en overveldende andel av dekningen var negative og konfliktorientert. Narud (1994:312) peker i sin studie av nominasjonskamper på en rekke eksempler på konfliktorientering i avisene, med henvisning til ”dyp splittelse” og ”full krig (...)”. I norsk ledervalgsforskning pekes det på en tradisjonelt lav grad av åpen konkurranse knyttet til partiledervervet, men at politikens medialisering kan synes å ha endret på dette (Strøm 1993; Allern og Karlsen, kommer). Konfliktrammen vil kunne fange opp en eventuell utvikling mot mer direkte strid i dekningen. De øvrige rammene fra litteraturen om valgkampdekning – regjeringsspekulasjon-, strategi og horseraceramme – vil det derimot være mindre fruktbart å overføre til partiledervalg, da disse er relativt spesifikt knyttet til partienes kamp mot hverandre, ikke partilederes. Det vil derfor være hensiktsmessig for denne studien å utvikle andre og mer kontekstspesifikke uttrykk for spillorientering i dekning av partiledervalg. Tesen om politikens individualisering hevder at partileders popularitet har effekt på valgutfall. Som redegjort for i kapittel 2.1 er dette en hypotese med varierende empirisk støtte i litteraturen nasjonalt og internasjonalt (Karvonen 2009:101). Likevel er det blitt en allmenn oppfatning blant kommentatorer, journalister og politikere at ledes popularitet og medietekke har fått større betydning for valgutfall

(Aalberg og Jenssen 2004:355). I Allerns (2001) studie av partiledersstriden mellom Jens Stoltenberg og Thorbjørn Jagland, finner han flere artikkelkseksempler der de undersøkte mediene knytter Arbeiderpartiets valgnederlag i 1997 opp mot Jaglands prestasjon som leder. Tilsvarende ble Jens Stoltenberg knyttet opp mot hypotetisk oppslutning for partiet med ham som partileder. Artikler omhandlende partilederens ansvar for partiets posisjon vil jeg forsøke å fange opp i rammen *oppslutning*. Videre vil jeg anvende rammen *posisjon*, som inkluderer artikler som snakker om støtte eller mangel på støtte til sittende leder eller potensielle kandidater. Der mediedekning av tradisjonelle ledervalg fokuserer på hvordan et parti ligger an i kampen om stemmer, vil partiledervalg være fokusert på hvilken posisjon sittende leder har i eget parti, og hvilken støtte potensielle lederkandidater har blant partimedlemmene. Medienes spekulasjon knyttet til potensielle arvtakere, eller til sittende leders avgang, vil jeg forsøke å fange opp i rammen *spekulasjon*. Allern og Karlsen (kommer) stiller spørsmålet om i hvilken grad mediene spiller en selvstendig rolle i omtale av lederdebatt. Spekulasjonsrammen vil kunne si noe om i hvor stor grad mediene selv presenterer kandidater eller antakelser om sittende leder, uten at dette eksplisitt bæres frem av folk i partiet.

2.6 Hypoteser

Studier av politisk journalistikk peker i retning av økt mediedekning av politikk generelt, og av valgkamp spesielt (Asp og Esaiasson 1996; Jenssen og Aalberg 2007). Det er derfor rimelig å forvente at også dekningen av partiledervalg har økt i omfang. Med svekkelsen av tradisjonelle partiloyaliteter og medienes økte rolle i politikken, har rollen til den individuelle politiker økt i alle politiske systemer. Særlig den økte oppmerksomheten rundt partilederen er slått fast i en rekke studier, en tendens som fremfor alt gjør seg gjeldene i mediene (By Rise 1997; Asp og Esaiasson 1996). Med en økende interesse for person, og økt viktighet av partilederen har jeg en forventning om at mediedekningen av partiledersdebatt har vært stigende. Videre betyr konfliktorienteringen i en stadig mer uavhengig presse generelt at lederskapsdebatter er godt stoff, noe som gjør det vanskeligere å behandle lederskapsdebatter bak lukkede dører. Kommersielle, selvstendige medier med ”journalisme” som ideologi vil avdekke, sjokkere og sette dagsorden. Istedenfor å passivt følge partienes ”rytme” i form av planlagte valg, er det rimelig å anta at mediene i økende grad selv initierer lederdebatter, og at debatten knyttet til en leders posisjon dermed også oppstår stadig tidligere i forkant av

faktiske lederskifter. Mer ressurssterke og mindre partiløje partimedlemmer kan også være med å forsterke denne tendensen. Mine to første hypoteser er:

Hypotese 1: Mediedekningen av partiledervalg har økt i omfang over tid.

Hypotese 2: Partiledersdebatt i mediene igangsettes stadig lengre tid i forkant av ledervalg.

Videre er jeg interessert i en eventuell innholdsmessig endring over tid. Som diskutert i teorikapittelet har nasjonal og internasjonal forskning vist at spill er blitt en stadig mer anvendt tolkningsramme på bekostning av saksramme i journalistikken (Capella og Jamieson 1997; Strömbäck og Dimitrivi 2006; Tønsager 2001; Narud og Waldahl 2004). Partiledervalg er i sin natur både person- og konkurransepreget, elementer som i stor grad inviterer til spillorientering. Jeg har derfor en forventning om at skiftet fra sak til spill vil gjøre seg særlig gjeldende på dette området i den politiske journalistikken:

Hypotese 3: Mediedekningen av partiledervalg har beveget seg fra saks- til spillorientering.

I tillegg til et skifte fra mellom de overordnede tolkningsrammene sak og spill, ønsker jeg å kartlegge spillorienteringens karakter nærmere. Politikens individualisering refererer til et sterkere fokus på politikere og ledere i politikken, men også på endrede kriterier for evaluering av politikere, fra profesjonell kompetanse mot ikke-politiske personlighetstrekk. Individualiseringstenen antar i forlengelsen av det økte individfokus at partilederen har effekt på partiopplutning. Konflikt, akkurat som personfokus, er blitt blant de mest brukte medieteknikkene i massemediene. Det vil derfor være rimelig å anta at deknningen av partiledervalg har fulgt den samme utviklingen, særlig da ledervalgene i sin natur er konkurranseorientert. Jeg har derfor en forventning om at:

Hypotese 4: Anvendelse av person- opplutning- og konfliktramme har økt i mediedekningen av partiledervalg over tid.

En markant økning i negativ og dramaorientert dekning er et av de mest fremtredende utviklingstrekkene ved den politiske journalistikken siden 60-tallet (Asp og Esaiasson 1996:83). Sigurd Allern (2001) finner i sin studie av striden rundt Thorbjørn Jaglands lederskap at et stort flertall av artiklene er negativt innstilt til Ap-lederen. Jeg har en forventning om at dette er en tendens som også gjelder dekning av lederdebatt mer generelt. Min siste hypotese er derfor:

Hypotese 5: Mediedekningen av partiledervalg er i økende grad blitt negativt orientert.

3 Metode og data

3.1 Innholdsanalyse

Formålet med studien er å undersøke utviklingen i mediedekningen av partiledervalg fra 60-tallet og frem til i dag. Valget av innholdsanalyse som metode for å undersøke materialet var naturlig da målet med undersøkelsen er å kunne si noe om utviklingen i mediernes dekning i omfang og karakter over en lengre periode. Innholdsanalyse egner seg spesielt godt for å finne mønstre i større materialer, noe min problemstilling krever. Holsti (1969) definerer innholdsanalyse som ”en teknikk som kan brukes for å trekke slutninger på basis av objektiv og systematisk identifisering av spesielle karakteristikk ved en tekst”. En innvending mot denne definisjonen er knyttet til graden av objektivitet: Forståelsen av en tekst vil i større eller mindre grad preges av forskerens bakgrunn og psykologiske predisposisjoner; det samme vil gjelde opprettelser av kategorier og plassering av enheter i dem (Berelson 1966:263).

Undersøkelsen vil først og fremst basere seg på kvantitativ analyse, men med kvalitative vurderinger for å underbygge funn og gi dybde til analysen. De beste resultatene oppnås ved en kombinasjon av disse teknikkene (Krippendorff 1980). Manuelt gjennomførte undersøkelser slik jeg vil gjennomføre muliggjør mer avanserte tolkninger enn databaserte analyser. Ulempen er at man begrenses noe i forhold til materialets størrelse (Bergström og Boréus 2005:84). Som instrument for å undersøke mediedekningen av partiledervalg vil jeg utvikle et kodeskjema med utgangspunkt i teoriene presentert i kapittel to: Individualisering av politikken, kjennetegn ved politikken medialisering, medievriddingsteknikkene polarisering og personifisering (Hernes 1979, 1984) og tolkningsrammer. I kodeskjemaet vil jeg først registrere parti, hvilket ledervalg som omtales, om artikkelen er kommentar eller nyhetsartikkel, og dato for publisering. Videre har jeg kodet for variablene jeg ønsker å undersøke i studien. Den første variabelen her er knyttet til tidspunkt for dekning (registrert i antall dager fra publisering frem til selve lederskiftet). Variabel to er knyttet til innhold og skiller mellom de overordnede rammene spill og sak. Jeg vil også inkludere verdien ”blandet”, der andelen spill- og sakselementer er likeverdige. Dersom artikkel kodes ”spill”, vil type spillfokus videre spesifiseres. Disse variablene blir kodet på tilstede/ikke tilstede-basis, da det er mulig å ha en rekke tolkningsrammer i en og samme artikkel. Tolkingsrammene jeg

vil bruke her er *konfliktramme*, *personramme*, *oppslutningsramme*, *posisjonsramme* og *spekulasjonsramme*. Til slutt kodes det for objektivitetsnivå med verdiene nøytral, positiv og negativ. (For fullstendig kodebok med kodingsinstruksjoner, se vedlegg A). Datamaterialet er lagt inn i det statistiske programmet SPSS³.

3.2 Data

Jeg vil i det følgende gjøre rede for studiens utvalg knyttet til aviser, artikler og partiledersstrid.

3.2.1 Aviser

Studiens datagrunnlag inkluderer Norges to største aviser: VG og Aftenposten. Jeg vil ta utgangspunkt i de to avisenes papirutgaver. Begge aviser er riksdekkende, og er de to avisene i Norge med største opplag i hele perioden for min analyse. Aftenposten og VG er i dag selvstendige, kommersielle mediehus. VG har siden sin oppstart i 1945 vært en uttalt partinøytral avis. Aftenposten hadde derimot tidligere formelle bånd til partiet Høyre. Det kan tenkes, særlig for analysemateriale langt tilbake, at Aftenposten dekker Høyre på en annen måte enn venstreorienterte partier, både knyttet til omfang og dekningens karakter. Narud (1994:306) finner for eksempel i sin analyse av nominasjoner i pressen at mediernes konfliktorientering var noe høyere når journalistene dekket et parti som hørte til på motsatt side i det politiske landskapet, enn når de dekket "eget" parti. Ved å inkludere 35 partiledervalg fra 1960 til i dag, vil jeg argumentere for at denne potensielle skjevheten ikke vil gi avgjørende utslag på resultatene. Dette kommer jeg tilbake til under redegjørelsen av partiledervalg.

VG er en løssalgsavis, og Aftenposten abonnementsbasert, og slik vil jeg ha muligheten til å fange opp eventuelle konstante ulikheter i dekning basert på type avis. Som de to største nasjonale mediehusene i Norge, vil man kunne argumentere for at disse i stor grad reflekterer mer generelle utviklingstendenser knyttet til dekning av ledervalg i norske aviser. Med de

³ Statistical Package for the Social Sciences

rammene en masteroppgave gir, mener jeg derfor at valget av disse to i størst mulig grad kan gi grunnlag for generaliserbare funn. Ved å ha inkludert flere aviser i utvalget ville imidlertid generaliseringsgrunnlaget vært større og mer robust. Jeg mister i tillegg muligheten til å undersøke hvorvidt mediene går i flokk i sin dekning av partiledervalg, eller om de er mer selvstendige i sin dekning. Slike eventuelle forskjeller kan tenkes å kunne begrunnes i partisympatier, særlig i perioden med sterke bånd mellom avis og partiorganisasjon. Også andre forklaringsmodeller vil imidlertid kunne gjøre seg gjeldende. Allern (2001:217) vier flokkvirksomhet oppmerksomhet i sin studie av Jagland-striden i mediene. Han konkluderer med et ”både- og”. Alle de seks undersøkte avisene knyttet i stor grad Arbeiderpartiets problemer til Jagland. Samtidig avdekker Allern en betydelig variasjon mellom avisene: For eksempel var Bergens Tidende i stor grad nøytral i sin dekning, mens VG skiller seg ut ved å være særlig negativ (2001:206-209).

Alle VGs avisutgaver er tilgjengelige tilbake til 1945 i mediebyrået Retrievers database, tilgjengelig på nett. Aftenposten er derimot tilgjengelig kun tilbake til 1984 i Retriever. For partiledervalg tidligere enn dette har jeg brukt Aftenpostens eget digitale arkiv, som går tilbake til 1860. Denne søkemotoren er imidlertid betraktelig mindre effektiv enn Retrievers, og dermed mer tidkrevende å søke i.

3.2.2 Artikkelutvalg

Enhetene i undersøkelsen er nyhetsartikler, kommentarer og ledere. De tre formatene er alle del av en avis sitt redaksjonelle innhold. Debattinnlegg fra lesere er derimot utelatt fra utvalget. Ved å ta med både nyhetsartikler og kommentarer, og skille mellom disse under koding, vil jeg kunne si noe om avisene har en enhetlig redaksjonell linje knyttet til dekning av en partilederdebat, eller om det går et skille i dekningen mellom nyhetsartikler på den ene siden, og kommentarer og ledere på den andre.

Alle artiklene i utvalget er valgt ut manuelt. Første utvalgskriterium er at partilederdebat må uttrykkes i artikkelens vinkel: I tittel, ingress eller i brødtekstens to første avsnitt. Det vil si at oppslag der partilederdebat kun er et bielement, utelates fra utvalget. I de tilfellene der vinkelen for eksempel er et partis dårlige oppslutning, men der selve lederspørsmålet ikke er knyttet eksplisitt til disse utfordringene i artikkelens vinkel, vil ikke tas med.

Uttrykk for partilederdebatt i en artikkel forstår jeg på følgende måte: Omtale av forestående ledervalg, uttrykk for ønske om lederskifte eller lederdebatt, presentasjon av potensielle utfordrere til lederposisjonen, samt uttrykk for misnøye med sittende partileder. I det siste tilfellet, ”uttrykk for misnøye”, vil det være åpent for skjønnsvurderinger. Misnøye med en partileder knyttet til en enkeltsak der lederspørsmålet ikke er eksplisitt, vurderer jeg ikke som uttrykk for lederdebatt. Et eksempel på dette kan hentes fra Valgerd Svarstad Hauglands tid som leder på 90-tallet. I den såkalte Medhaug-saken ble Svarstad Haugland kritisert for å ta parti mot den voldtekstmistenkte. Artikler der partimedlemmer uttrykker misnøye med henne uten at det er koblet til lederspørsmål eksplisitt, anser jeg ikke som artikkel om lederdebatt. I de tilfellene der misnøyen er knyttet til lederstil, vil jeg derimot se på som uttrykk for lederdebatt, uten at dette nødvendigvis står eksplisitt uttalt. Et eksempel på en slik artikkel er hentet fra striden om Høybråtens lederposisjon, på trykk i VG 28. august 2007, med tittelen ”Meldte seg ut i protest. Kritisk til Høybråtens lederstil”. Artikkelen er vinklet på misnøye med partilederen, der flere partimedlemmer har meldt seg ut som følge av Høybråtens autoritære stil. Det sies ikke eksplisitt at han ønskes fjernet, men artikkelen må likevel sies å være et implisitt ønske om dette, eller i det minste en debatt om hans posisjon.

Fordi jeg vil fange opp alle artikler som har omtalt lederstrid slik jeg har definert det, var det helt nødvendig å gjennomføre analysen manuelt for ikke å miste for mye informasjon. En alternativ metode kunne vært å jobbe ut i fra visse søkeord, som for eksempel ”partiledervalg”, ”partilederstrid”, ”avgang”, ”etterfølger” og ”mishøytelse”, sammen med navn på partileder. Dette ville imidlertid betydd at jeg hadde mistet et stort antall artikler, da spesifikke søkeord på langt nær fanger opp alle artikler om lederstrid. Jeg har derfor gått gjennom hele lederperiodene for alle partiledere i utvalget, for å være sikker på å fange opp tilnærmet alle artikler om temaet. I de tilfellene der en leder har sittet over en lang periode, for eksempel opp til ti år, har det vært hensiktsmessig først å skaffe seg en grov oversikt over når lederdebatten har vært oppe ved hjelp av de overnevnte søkeordene og andre tilsvarende ord, for så å gå mer systematisk til verks på basis av tidspunktene kartlagt. På denne måten visste jeg på forhånd hvor jeg kunne forvente å finne bølger av debatt, noe som lettet det videre arbeidet.

3.2.3 Partiledervalg

I analysen vil jeg inkludere alle lederskifter fra 1960 og frem til i dag i alle norske partier som i dag er på Stortinget, med unntak av Venstre og Senterpartiet. Dette inkluderer totalt 35 ledervalg frem til 2012. Fordi jeg med analysen ønsker å kunne si noe om endringer over tid, og fordi det er ulik spredning av partienes valg på de ulike årtiene, er det en fordel å inkludere så mange valg som mulig, for at resultatene i minst mulig grad skal kunne påvirkes av avisenes potensielt ulike holdninger og dekning av ulike partier. Med et så stort utvalg som jeg har, vil nærmest alle partier figurere i analysen for hvert tiår, noe som minsker faren for at påviste endringer mellom tiår er knyttet til eventuell partitilknytning eller partisympatier. Dette vil man kunne anta at særlig var tilfellet under partipressens tid, da Aftenposten hadde formelle bånd til partiet Høyre. Et datamateriale med få partiledervalg vil være mer sårbart for eventuelle konstante og ulike holdninger til ulike partier fra mediens side, for eksempel dersom Arbeiderpartiet utelukkende figurerte i undersøkelsesperiodens første fase, mens casene fra nyere tid var plukket ut fra Høyre.

Venstre og Senterpartiet er utelatt fra materialet av ressurshensyn. Begrunnelsen for å utelate nettopp disse to er knyttet til størrelse, samt til deres posisjon på høyre-venstre-aksen i det politiske landskap. Til tross for at partiene i perioder har hatt sentrale posisjoner i norsk politikk, er Venstre og Senterpartiet i hele perioden undersøkt små til mellomstore partier. Videre er begge partiene plassert i det politiske sentrum, og ved å fjerne disse, sitter jeg fortsatt igjen med en spredning av partier fra venstre til høyre: SF/SV, Arbeiderpartiet, Krf, Høyre og Fremskrittspartiet.

<i>Tiår</i>	<i>Partileder</i>	<i>Parti</i>	<i>Lederskifte</i>
1960-tallet	Knut Løfsnes	SV	1961 (1969)
	Sjur Lindebrække	H	1962 (1970)
	Trygve Bratteli	Ap	1965 (1975)
	Lars Korvald	Krf	1967 (1975)
	Torolv Solheim	SV	1969 (1971)
1970-tallet	Kåre Willoch	H	1970 (1974)
	Finn Gustavsen	SV	1971 (1973)
	Stein Ørnhøi	SV	1973 (1975)
	Erling Norvik	H	1974 (1980)
	Reiulf Steen	Ap	1975 (1981)
	Kåre Kristiansen	Krf	1975 (1977)
	Berit Ås	SV	1975 (1976)
	Berge Furre	SV	1976 (1983)
	Lars Korvald	KrF	1977 (1979)
	Carl I. Hagen	Frp	1978 (2006)
	Kåre Kristiansen	Krf	1979 (1983)
	1980-tallet	Jo Benkow	H
Gro Harlem Brundtland		Ap	1981 (1992)
Kjell Magne Bondevik		KrF	1983 (1995)
Theo Korizinky		SV	1983 (1987)
Erling Norvik		H	1984 (1986)
Rolf Presthus		H	1986 (1988)
Erik Solheim		SV	1987 (1997)
Jan P. Syse		H	1988 (1991)
1990-tallet		Kaci Kullmann Five	H
	Thorbjørn Jagland	Ap	1992 (2002)
	Jan Petersen	H	1994 (2004)
	Valgerd S. Haugland	KrF	1995 (2004)
	Kristin Halvorsen	SV	1997 (2012)
2000-tallet	Jens Stoltenberg	Ap	2002
	Dagfinn Høybråten	KrF	2004 (2010)
	Erna Solberg	H	2004
	Siv Jensen	FrP	2006
	Knut Arild Hareide	KrF	2011
	Audun Lysbakken	SV	2012

Tabell 3.1 Partiledervalg fra 1960 til 2012.

Note: Oversikt hentet fra Allern og Karlsen (kommer).

3.3 Reliabilitet

Reliabilitet handler om presisjon og nøyaktighet i forskningen. I tekstanalyse er reliabilitet nært knyttet til tolkningsaspekter i studien. Før jeg startet selve studien har jeg foretatt en prøvekodning av materialet – en pilotstudie – for å teste om kodingsinstruksjonene er tilstrekkelig klare (Bergström og Boréus 2005:50). Under dette arbeidet jobbet jeg først og fremst med de saksspesifikke spillkategoriene. Fordi det ikke har vært gjort noen undersøkelser av tolkningsrammer på partiledersstrid i mediene tidligere, var det heller ikke gitt hvor godt spillrammene utviklet for partiledersstrid passet til materialet. I denne prosessen jobbet jeg blant annet mye med å utvikle konsekvente skiller mellom rammene. Skillet mellom posisjon og konflikt vil for eksempel i noen tilfeller være vage, der det underliggende er snakk om maktspill i begge tilfeller. Kriteriene for personramme kan også defineres på flere måter, og krevde også noen runder med prøvekodning for å klargjøre hvilke kriterier som lå til grunn.

En risiko ved innholdsanalyse er at man underveis i kodingen endrer krav for at noe skal være uttrykk for en viss idé (Bergström og Boréus 2005:52). I min studie vil jeg undersøke endringer over tid, og da er det essensielt å vurdere de ulike artiklene så likt som mulig i prosessen. For å minimere effekten av eventuelle glidninger har jeg vekslet mellom koding av eldre og nyere artikler underveis i kodingsprosessen, slik at jeg ikke risikerer at mine funn er resultat av endring av krav til plassering i kategori over tid, og ikke faktiske endringer. Etter at hele analysematerialet var kodet ferdig, har jeg gjennomført en reliabilitetstest for å undersøke om kodingskategoriene har vært fruktbare og kodingsinstruksjonene klare, en forutsetning for konsekvente vurderinger og tolkninger. Samme resultat ved testing av det samme materialet på ulikt tidspunkt, indikerer god intrasubjektivitet. Hvor stort avviket mellom to kodingsrunder kan være avhenger av i hvilken grad ulike avvik i bedømmelser vil kunne påvirke de resultatene man er interessert i (Bergström og Boréus 2005:51-52). 10 prosent av materialet – 103 artikler – ble kodet på nytt litt over en måned etter at den ordinære kodingen ble utført. Resultatene av testen indikerer god reliabilitet. 82 prosent av hoveddrammen spill/sak ble kodet likt i reliabilitetstest og ordinær koding. 79 prosent av undergruppene av spill ble kodet likt i begge omganger. Det faktum at jeg har valgt å operere med fem undergrupper av spill, åpner for detaljert og kontekstfølsom informasjon. I tillegg koder jeg kontekstrammene på en tilstede-ikke-tilstede-basis, og åpner dermed for flere rammer i en og samme artikkel. Dette bidrar til nyansert informasjon, men åpner samtidig for

flere feil enn dersom jeg kun hadde tillatt én av disse rammene per artikkel. Med grovere inndelinger hadde reliabiliteten sannsynligvis blitt noe høyere, men på bekostning av informasjonen jeg ville sattet igjen med. Intrasubjektiviteten for objektivitetsrammen er noe lavere, men fortsatt nærmere 70 prosent⁴. Forklaringen på at tallet ikke er høyere kan være noe usikkerhet knyttet til koding av artikler som omtaler to kandidater i sakens tittel og ingress. Jeg har hatt som utgangspunkt at sakens vinkel skal bestemme objektivitetsvariabelens verdi, men i noen tilfeller har det vært vanskelig å avgjøre hvem det vinkles på, noe som kan ha ført til inkonsekvens i disse vurderingene. For alle variablene har jeg sett på samsvar uten å ta høyde for eventuelt tilfeldig samsvar. Dette innebærer at det faktiske samsvaret sannsynligvis er noe lavere enn tallene indikerer. Det ideelle for å teste studiens reliabilitet, ville imidlertid være om en annen person kodet deler av mitt materiale. Dersom to forskere utfører den samme undersøkelsen på samme fenomen og kommer frem til samme resultat, indikerer dette god intersubjektivitet. Dette er et ideal som er begrunnet i forestillingen om et nøytralt observasjonsspråk. I samfunnsvitenskap vil dette idealet imidlertid ikke alltid være mulig å tilfredsstille 100 prosent, da feltet vil innholdet noen grad av tolkning (Bergström og Boréus 2005:36). Innenfor de tids- og ressursrammene masteroppgave gir, har jeg vurdert det slik at god intrasubjektivitet er et tilstrekkelig mål på høy reliabilitet for denne studien.

⁴ Reliabilitetstesten av objektivitetsrammen gir et samsvar på 68 prosent.

4 Analyse og diskusjon

Kapittel fire er todelt. I første delkapittel vil jeg presentere studiens funn strukturert etter hypotesene fremsatt i kapittel to: Dekningens omfang (hypotese 1), tidsperiode for dekning (hypotese 2), saks- og spillorientering (hypotese 3), spillorienteringens karakter (hypotese 4), og objektivitet (hypotese 5). I diskusjonskapittelet vil jeg forklare funnene og sette dem inn i en større sammenheng.

4.1 Empirisk analyse

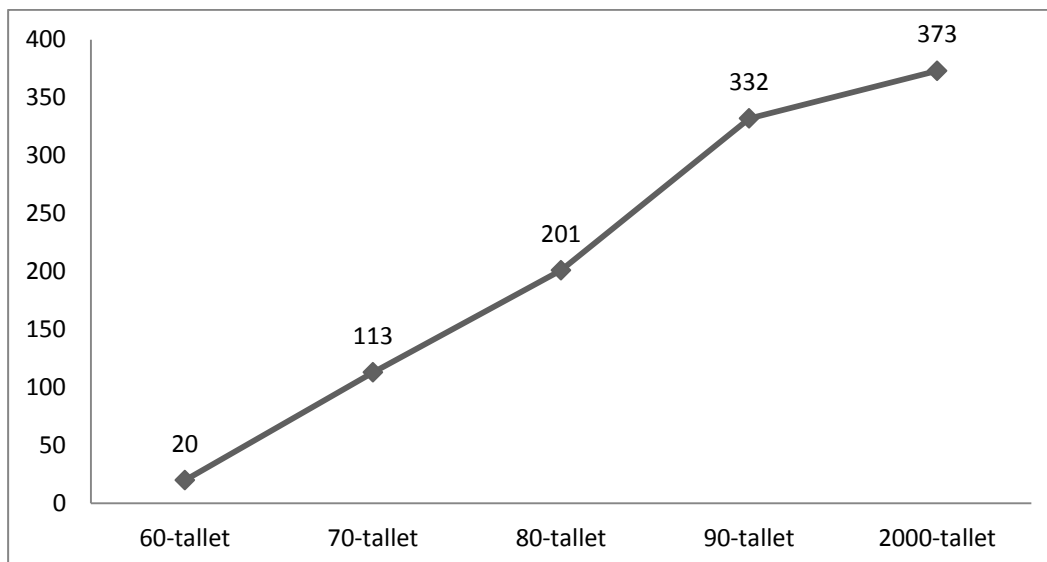
Studien har som mål å kunne si noe om både omfangs- og innholdsmessige endringer i mediedekningen av ledervalg over tid. Politikken individualisering og medialisering indikerer at det er blitt stadig vanskeligere å holde lederdebatt for lukkede dører. Pressens kommersialisering har gitt en stadig mer spillpreget journalistikk, og ledervalg inviterer i stor grad til en slik fremstilling, med sin konkurranse- og individorienterte natur. Jeg vil underveis under presentasjonen av de kvantitative funnene utdype med kvalitative vurderinger og eksempler fra analysematerialet. I tabell 4.1 presenteres en oversikt over omfanget av analysens artikler totalt. Aftenposten har trykket totalt 609 artikler om lederdebatt fra 1960 og frem til i dag, mens tilsvarende tall for VG er 430. I begge aviser dominerer nyhetsartiklene over kommentarer.

	Nyhet	Kommentar	Sum
VG	308	122	430
Aftenposten	469	140	609
Sum	777	262	1039

Tabell 4.1 Totalt antall nyhetsartikler og kommentarer om lederstrid i VG og Aftenposten.

4.1.1 Partiledervalg ut av de lukkede rom?

Medialiseringen av politikken har bidratt til større mengder politisk stoff i pressen generelt. Medielogikken fremelsker i stadig større grad saker som genererer konfliktstoff i spaltene, og vinklinger som har individet i sentrum. Parallelt har svekkede partiloyaliteter gjort partilederen mer sentral på bekostning av partiorganisasjonen. Alle disse faktorene peker i retning av at partiledervalg er blitt svært godt stoff for pressen over tid. Jeg antok derfor at mediedekningens omfang hadde økt fra 1960 og frem til 2012. I tråd med antakelsene viser resultatene at partiledervalg har fått stadig mer spalteplass i VG og Aftenposten totalt. Figur 4.1 viser antallet artikler om lederstrid totalt per tiår.

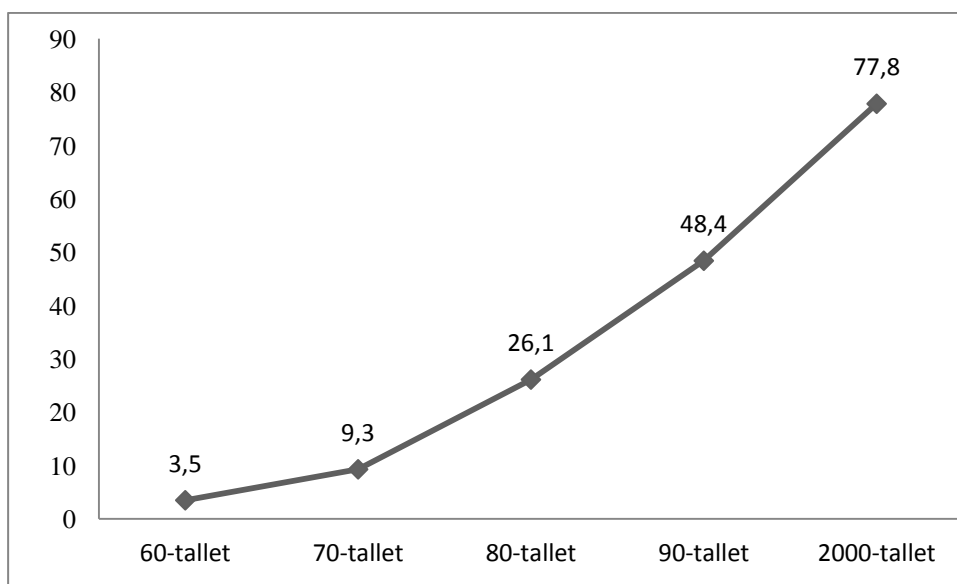
Figur 4.1 Antall artikler om partiledervalg i Aftenposten og VG slått sammen.

Analysen viser en jevn økning i mengden ledervalgsstoff fra tiår til tiår. På 60-tallet er ledervalgsomtale et relativt sjeldent fenomen, med kun 20 artikler på trykk i VG og Aftenposten totalt. På 70-tallet stiger antallet til 113 artikler. På 80-tallet er ledervalgsstoff i avisene blitt relativt utbredt, og stigningen fortsetter mot 90-tallet. Nå er ledervalgene dekket med hele 332 artikler. I overgangen til 2000-tallet ser man en utflating i dekingen, der stigningen er lavere enn for de foregående tiår⁵. Aftenposten har et større antall artikler

⁵ Den siste perioden inkluderer i tillegg to år mer enn de andre tiårene, fra 2000 til 2012, noe som ytterligere svekker den relative økningen for denne perioden.

knyttet til partiledervalg enn VG hele perioden sett under ett. Dersom man ser på avisene hver for seg, avdekkes imidlertid den samme utviklingen mot en bredere dekning over tid.

Mengden stoff om partiledervalg er åpenbart avhengig av hvor mange lederskifter som fant sted i det aktuelle tiåret. I et tiår med mange lederskifter vil det følge naturlig at den totale mengden valgstoff øker. I figur 4.2 er antall artikler om ledervalg delt på antall valg per tiår. Resultatet viser samme tendens – en økning over tid. På 60-tallet stod det på trykk i gjennomsnitt 3,5 artikler per ledervalg gjennomført dette tiåret. På 70-tallet har tallet steget noe, med et gjennomsnitt på 9,3 artikler fordelt på 11 lederskifter. Skillet mellom 60- og 70-tall er med andre ord ikke like markant når man deler på antall valg, da 70-tallet skiller seg ut i materialet med et stort antall lederskifter. Her er det også verdt å nevne at valget av Reiulf Steen som Arbeiderpartiets leder etter Trygve Brattelis i 1975, trekker det totale antallet artikler opp. 37 av totalt 113 artikler omtaler dette valget. På 80-tallet ser man en tydelig stigning i antall artikler per valg – til 26,1. På 90-tallet nærmest dobler antallet seg, mens tallet for 2000-tallet er 77,8.

Figur 4.2 Gjennomsnittlig antall artikler per ledervalg.

I materialet er det én partiledersstrid som skiller seg særlig ut knyttet til omfang: Jagland-striden utgjør hele 23,3 prosent – 242 artikler – av det totale antallet artikler for hele perioden, der dekningen fordeler seg på 90- og 2000-tall. Konflikten er eksepsjonell i sin massivitet, og

påvirker naturlig nok det totale antallet artikler for de to tiårene⁶. Ved siden av Jagland-striden, peker fire andre lederskifter seg ut omfangsmessig, alle med omlag syv prosent av det totale antallet artikler i utvalget, tilsvarende mellom 70 og 80 artikler: Opprøret mot Arbeiderpartiets Reiulf Steen og den påfølgende striden mellom ham og Gro Harlem Brundtland på tidlig 80-tall utgjør en stor andel av stoffmengden dette tiåret. På tidlig 90-tall gjelder det samme for misnøyen med Jan P. Syse⁷, samt striden mellom Erik Solheim og SVs ”museumsvoktere” om partiets ideologiske fremtid. Omtalen av Kristin Halvorsens lederskap sprer seg over to tiår – der dekningen er knyttet både til opprør mot partilederen 1999 i forbindelse med NATOs invasjon av Kosovo, og til ”valgkampen” mellom hennes potensielle etterfølgere Bård Vegard Solhjell, Heikki Holmås og Audun Lysbakken i 2012.

Dersom man ser på fordelingen mellom partier, er det Arbeiderpartiet som blir bredest dekket i begge aviser, i VG i større grad enn i Aftenposten: Arbeiderpartiet utgjør 43 prosent av artiklene i VG, og 33,5 prosent av hver avis sin totale dekning. Arbeiderpartiet har vært et svært sentralt parti i norsk politikk i hele den undersøkte perioden. De har befolket regjeringskontorene i lange perioder, og hvis ikke, vært det dominante opposisjonsparti. Det er derfor naturlig at hvem som leder partiet er interessant og viktig stoff for mediene. I tillegg kan den høye andelen Ap-dekning forklares med at partiet rett og slett har vært rammet av relativt mange kontroverser knyttet til sine lederskifter, noe som har generert mye pressedekning. Høyre følger som nummer to i begge aviser, og her dekker Aftenposten bredere enn VG, med henholdsvis 31,7 prosent mot VGs 26,7 prosent. At Aftenposten dekker bredere enn VG er ikke overraskende, tatt i betraktning avisens tidligere tette bånd med partiet. For Aftenposten og avisens lesere er det viktig hvem som leder det største partiet på borgerlig side. Fremskrittspartiet er det partiet som har færrest lederstridsartikler knyttet til seg, med 1,3 prosent av artiklene, begge aviser sett under ett. FrP skiller seg med andre ord ut i svært lite synlig retning på dette feltet. Forklaringen må hentes i partiets forrige leder Carl I. Hagens eksepsjonelle posisjon som partiformann gjennom 28 år frem til han gikk av i 2006. SV og KrF utgjør begge rundt 15 prosent av den totale dekningen, VG og Aftenposten sett under ett. Begge partier har gjennom hele perioden vært små eller middels store partier. KrF har i perioder hatt en svært sentral posisjon som regjeringsparti og nøkkelspiller i det politiske

⁶ Jagland-striden utgjør 61 artikler og 18,3 prosent av totalt antall oppslag på 90-tallet, 181 artikler og 48,5 prosent av det totale antallet på 2000-tallet.

⁷ En misnøye knyttet til Høyres lave oppslutning, manglende politiske initiativ og til slutt en privat skattesak som førte til Syses avgang.

sentrum. SV har de siste åtte årene vært i regjeringsposisjon, men uten debatt om Halvorsens lederverv før i 2012.

Studiens funn knyttet til omfang gir med all tydelighet støtte til antakelsen om at partiledervalgene har beveget seg ut av de lukkede rom, og at debatt og konflikt i stadig større grad utspiller seg på mediescenen.

4.1.2 Fra landsmøtereferrat til konstant flombelysning?

Med mediens utvikling mot rollen som selvstendig politisk aktør lar ikke journalistene lenger politikerne styre når politiske spørsmål skal opp – de setter selv dagsorden. Tette bånd og lojalitet til partiene er gradvis blitt byttet ut med vaktbikkje-funksjon og markedskrefter, og banet vei for en økt konfliktorientering i pressen. Det er derfor rimelig å anta at mediens terskel for å initiere og rapportere intern misnøye er blitt lavere og at partilederdekingen dermed har strukket seg ut i tid. Resultatene fra innholdsanalysen gir hypotese to støtte: Debatt knyttet til partileders posisjon starter stadig tidligere i forkant av et faktisk lederskifte, og materialet avdekker i økende grad ”bølger” av partilederdebat innenfor ett og samme lederskap.

	60-tall	70-tall	80-tall	90-tall	2000-tall
1 uke	10	39	32	35	24
1 mnd.		8	13	4	8
3 mnd.		11	36	80	49
6 mnd.	2	26	73	50	49
1 år		12	22	15	133
2 år	3	4	32	21	28
3 år	3	2	1	37	44
4 år		1			67
5 år					24
>5 år					41
Sum	18	103	209	242	467

Tabell 4.2 Artikler fordelt på tid fra trykkdato til faktisk ledervalg.

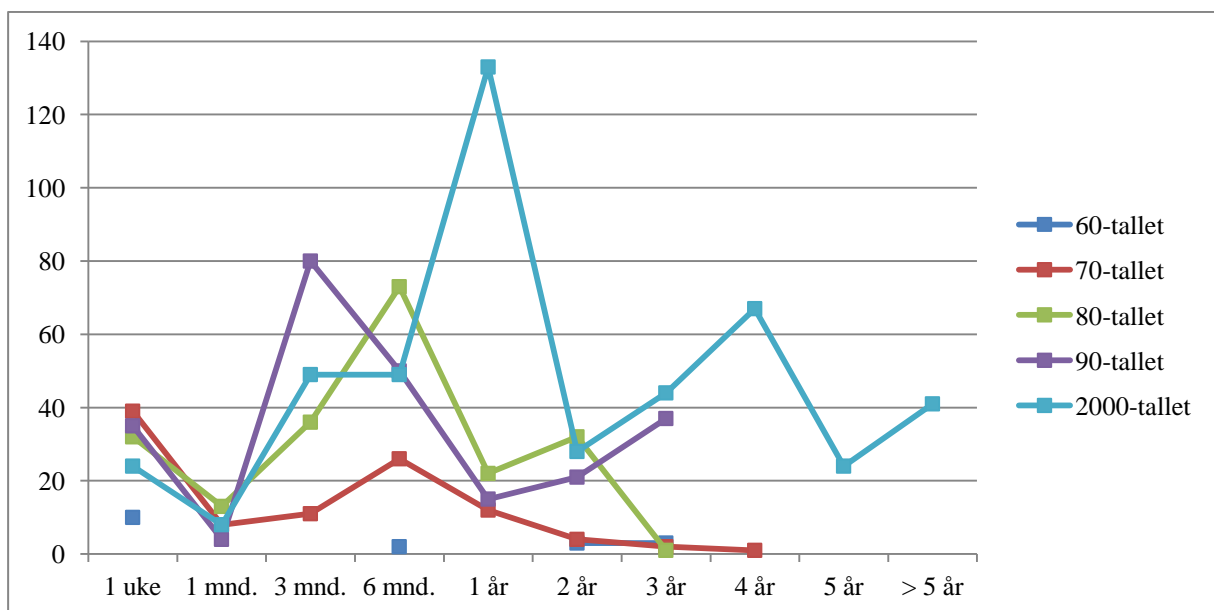
På 1960-tallet ligger hovedvekten av mediedekningen tett opp mot lederskiftene. Valgene gjennomført på 1960-tallet er omtalt i totalt 18 artikler⁸, og over halvparten av disse artiklene står på trykk samme uke som selve ledervalget – enten noen dager i forkant, på selve valgdagen eller de to påfølgende dagene. Dette handler med andre ord om omtale av selve landsmøtene og ledervalget. Da følger det at lederkampene gjerne allerede er avgjort på den interne partiscenen, da det svært sjeldent innstilles mer enn én kandidat til vervet (Allern og Karlsen, kommer). Gerhardsens avgang i Arbeiderpartiet representerer unntaket fra regelen på 60-tallet: Her skrev pressen om hans avgang og om Bratteli som sannsynlig arvtaker for første gang to år før selve ledervalget, og omtalte så skiftet i noen få artikkeldrypp gjennom denne toårsperioden Gerhardsen før gikk av i 1965. Dette er svært uvanlig for dette tiåret. For 70-tallets ledervalg representerer også den siste uken før selve ledervalget den mest intense dekningsperioden. Nærmere halvparten av alle artiklene er på trykk i tidsrommet én måned før valget. Med andre ord er hoveddekningen fortsatt knyttet opp mot selve landsmøtet og det faktiske lederskiftet. Til tross for at hovedvekten av artiklene fortsatt ligger tett opp mot valget, ser man nå et betydelig antall artikler allerede fra seks måneder før valget. Bølger av lederstrid kan man ikke snakke om på 70-tallet. Ofte varsler lederen sin avgang en tid før landsmøtet og dette blir referert i avisene, før presentasjon eller spekulasjon rundt potensielle etterfølgere gjerne dukker opp i spaltene nærmere valget.

Dekningen av 80-tallets ledervalg har doblet seg fra tiåret før. Dekningen den siste måneden før valget har imidlertid ikke blitt mer massiv, noe som betyr at tyngden av dekingen nå ligger lenger i forkant av lederskiftene. Et halvt år før ledervalget ser man nå en mye mer intens dekning enn tidligere. I tillegg forekommer tilfeller av debatt i tidsrommet ett til to år før et lederskifte. Da Reiulf Steen gikk av som Ap-leder april 1981, var det etter relativt intens destabilisering av hans lederskap over en periode på et halvt år. Allerede ett og et halvt år før hans avgang begynte de første dryppene av misnøye å komme til uttrykk i spaltene. For 90-tallets valg fortsetter trenden fra tiåret før, og dekingen kan gå enda lenger tilbake i tid. Det er blitt relativt normalt at første tegn på misnøye knyttet til lederen dukker opp lenge i forkant av et lederskifte, og materialet finner lederdebatt så tidlig som to til tre år før valget. Dette innebærer at ledere nå i større grad blir utsatt for bølger av debatt knyttet til sin posisjon, som begynnelsen på en destabilisering som ender med lederskifte. Misnøyen med Høyres Jan P.

⁸ I analysen av tidsperiode for deking har jeg tatt utgangspunkt i antall artikler knyttet til valg gjennomført på 60-tallet, og ikke antall artikler som står på trykk dette tiåret. Noen artikler vil stå på trykk tiåret før det faktiske valget skjer, men inkluderes da i tiåret for lederskiftet.

Syse ble første gang uttrykt våren 1989, to år før han gikk av. Debatten gjenopptas på begynnelsen av 90-tallet, før den virkelige ”stormen” starter i august og varer i åtte sammenhengende måneder før Syse trer av våren 1991.

Valgene som gjennomføres på 2000-tallet skiller seg ut i materialet. Nå starter lederdebatten markant tidligere enn før, i flere tilfeller mange år tilbake i tid. Dette innebærer at mange ledere opplever bølger av destabilisering før selve avgangen. Jan Petersen i Høyre opplevde dette, det samme gjelder KrFs Dagfinn Høybråten. For sistnevntes del ble det første gang rettet åpen kritikk mot ham i 2007, fem år før Hareide tok over stafettspinnen. Thorbjørn Jagland er likevel det mest markante eksempelet i denne sammenhengen. Materialet avdekker seks bølger med kritikk av hans lederskap: Første gang misnøyen uttrykkes offentlig er i november 1998, når avisene for første gang omtaler en gryende misnøye mot Jagland. Debatten stilner, før Jagland-kritikken virkelig blir satt på dagsorden litt over ett år senere, i september 1999. Avisene melder om ordføreroppør mot lederen bare noen dager før kommunevalget. Etter en intens periode får Jagland en pause til januar 2000, før debatten gjenopptas. Jagland sier fra seg posten som partiets statsministerkandidat til Stoltenberg, og får noen måneder ro. I september 2000 blir maktkamp og opprør igjen spaltemat, i en fjerde bølge med debatt. Femte bølge skal bli den lengste, fra desember 2001 til april 2002. I oktober 2002 trekker Jagland seg etter fire år med intens offentlig uttrykt misnøye fra partimedlemmer og pressekorps.

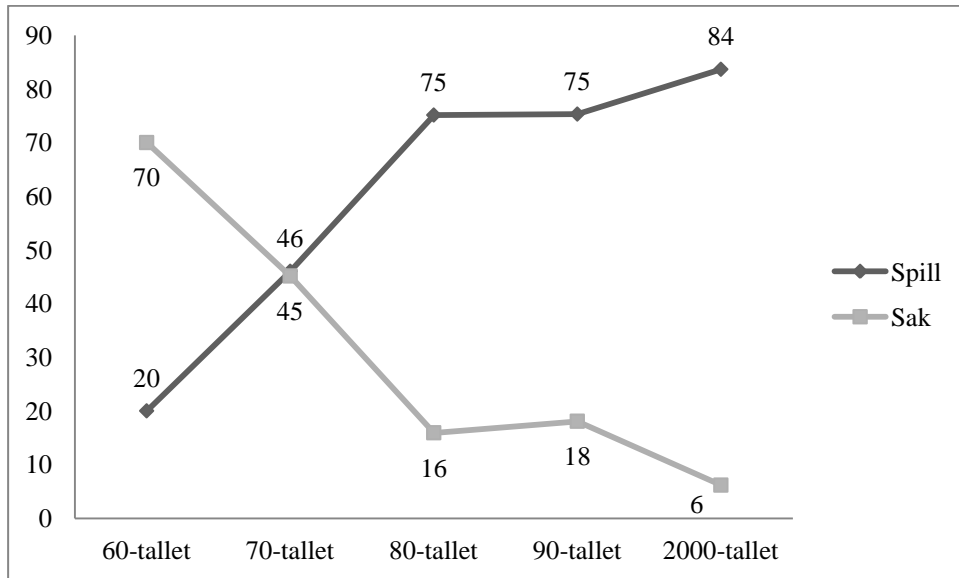
Figur 4.3 Tidspunkt for artikler på trykk til faktisk ledervalg.

Figur 4.3 viser at utviklingen har gått i retning av stadig tidligere omtale av lederdebatt. Dekningen av ledervalg på 60-tallet var sentrert rundt en kort periode i forkant av landsmøtene og lederskiftet, og er knapt synlig på figuren da antall artikler om emnet uansett er svært lavt. På 80-tallet har dekningsperioden strukket seg ut i tid, med betydelig mengde artikler tidligere enn seks måneder før valget. På 2000-tallet ser man av grafen at lederdebatt kan gå lenger tilbake enn fem år før skiftet⁹. Dagens ledere kan oppleve at deres lederskap blir satt under press mange år før et endelig lederskifte – gjerne i flere bølger – og at debattidspunkt ikke lenger er forbeholdt de siste månedene før et ledervalg.

4.1.3 Saks- og spillorientering

Et stadig vanligere skille i litteraturen går mellom spill og sak. Spillorienterte artikler fokuserer på aspekter som vinnere og tapere i politikken, personlige egenskaper og konflikt. Saksorienterte artikler har sitt tyngdepunkt i politiske standpunkter og ideologisk ståsted. Partipressens død og den påfølgende utviklingen mot en selvstendig og stadig mer markedsorientert presse, har gjort spillrammen dominant i tradisjonell valgkampdekning. Partiledervalg, med sin konkurranse- og personorienterte natur, legger i stor grad til rette for spillorientert journalistikk. Studiens tredje hypotese forventet at deknningen av partiledervalg har beveget seg fra saks- til spillorientering. Figur 4.4 viser andelen spill- og saksorientering fra 1960 og frem til i dag, og gir hypotesen sterk støtte: Grafene viser at spillorienteringen har steget betraktelig på bekostning av sakorientering over tid.

⁹ Artikkelen lenger tilbake en fem år i tid stammer i all hovedsak til kravene om at SVs Kristin Halvorsen måtte gå av som følge av NATOS invasjon av Kosovo i 1999. Dette er ikke en første spire til misnøye med partilederen, men en kontroversiell enkeltsak over ti år før Halvorsen trer av. I perioden fra 1999 og til avgang opplever SV-lederen derimot liten mediemisnøye rettet mot sitt lederverv.

Figur 4.4 Andel spill- og saksorientering (i prosent).

Note: 1960, N=20, 1970-tall, N =113, 1980-tall, N=201, 1990-tall, N=332, 2000-tall, N=373.

Den typiske artikkelen om partiledersstrid på 60-tallet var saksorientert. I dette tiåret var kun 20 prosent av de i alt 20 artiklene på trykk spillorienterte. Figur 4.5 viser en typisk saksorientert artikkel fra 60-tallet. Trygve Bratteli blir valgt til ny leder for Arbeiderpartiet etter Einar Gerhardsen, og VG refererer fra møtet med tittelen "Fredelig A-landsmøte gikk helt etter oppskriften" (31.05.1965). I oppslaget konstaterer avisen lederskiftet, og siterer partiet på at ledervalget har gått "mye fortere enn beregnet". Artikkelen er klart sakorientert, med en nøytral referering av lederskiftet. Allerede etter artikkelens første avsnitt går journalisten over til å omtale andre aspekter ved landsmøtet: Muligheter for regjeringssamarbeid, et vedtak knyttet til kristendomsundervisningen, samt partiets ideologiske verdigrunnlag. Dette er et typisk trekk ved 60-tallets dekning partiledervalg: Partiledervalget kan gjerne være vinkel på artikkel, men hele saken blir sjeldent viet lederspørsmålet.

Fredelig A-landsmøte gikk helt etter oppskriften

Det gikk etter oppskriften på Arbeiderpartiets landsmøte. Etter 20 år med Einar Gerhardsen som formann, har Trygve Bratteli overtatt, og Reulf Steen, 31 år gammel sekretær for stortingsgruppen er blitt ny nestformann.

Det ble opplyst på en pressekonferanse etter landsmøtet at valgene hadde gått mye fortere enn beregnet, at det i det hele tatt har vært et usedvanlig fredelig landsmøte. Både den nye og den gamle formannen slo fast på pressekonferansen at det ikke er aktuelt med noe regjeringssamarbeid mellom Ap-partiet og andre partier. Bratteli syntes et spørsmål om hva man vil gjøre om situasjonen blir 75-75 på Stortinget var altfor hypotetisk til at han ville svare på det. Det var også vanskelig å få svar fra Bratteli på hva han mener om kombinasjonen partiformann/parlamentarisk fører/statsminister. Han hadde ikke fått tenkt over disse tingene ennå, sa han, og henviste

til en komite som partiet har nedsett og som er kommet fram til at en ikke kan si noe bestemt om hva som til enhver tid vil være det beste her.

Et spørsmål om Arbeiderpartiets meget omtalte fornyelse besvarte Bratteli med å henvise til det programmet som ble vedtatt på landsmøtet og som vil foreligge trykket om en tid.

Det ble vedtatt en rekke uttalelser på landsmøtet. Om kristendomsfaget i skolen heter det blant annet at «den konfesjonelle undervisning i kristendomskunnskap er fastlagt i vårt lovverk om skolene. Det må vises respekt for trosretninger som skiller seg fra statskirken, heter det, og uttalelsen slutter slik:

«Ved overgangen til 9-årig skole skal ingen kommune pålegges å redusere antallet av timer i kristendomskunnskap, eller andre fag, hvor kommunen i sin 7-årige skole har praktisert høyere timetall enn minimumskravene. Men det må samtidig sørges for at minimums-

krav for de øvrige fag opprettholdes».

I et manifest fra landsmøtet heter det at de gamle klasseskiller faller. Men partiet har også en klar forståelse av at også nye samfunnsmonstre kan gli ut i sosiale misforhold og nye klasseskiller og vil være på vakt mot dette. Som før har Arbeiderpartiet sin forankring i sosialismens ideer om frihet, likhet og brorskap, heter det i manifestet. — Ved valget i høst foreligger bare to alternativer: enten en regjering av Arbeiderpartiet eller en borgerlig regjering.

I en uttalelse om utenrikspolitikken heter det blant annet at vi fortsatt må være med i NATO. USA's aksjon i Domingo-republikken blir kritisert, og det blir krevd at USA's bombetokter i Nord-Vietnam må stoppes, for å få i stand forhandlinger.

Landsmøtet går også inn for faste kontaktkonferanser mellom Utenriksdepartementet og de politiske ungdomsorganisasjonene.

Figur 4.5 Saksorientering. Trygve Bratteli velges som Ap-leder (VG, 31.05.1965).

På 70-tallet er fordelingen mellom sak og spill likeverdig, med 45 prosent artikler med saksramme, 46 med spillramme. 8,8 prosent er blandet. Dekningen av Trygve Brattelis etterfølger i Arbeiderpartiet skiller seg ut i særlig spillorientert retning dette tiåret: 60 prosent av deknningen er spillorientert. Her er det kampen mellom Brattelis potensielle arvtakere som genererer omtale. Figur 4.6 viser et eksempel fra deknningen av lederkampen, hentet fra VG (15.09.1974). Med tittelen "Sommerrevolusjonen", omtaler artikkelen fraksjonskampen som foregår i partiet. Det spekuleres i hvilken kandidat som er den sterkeste, og avisen refererer til en gallupundersøkelse der Odvar Nordli er den sterkeste kandidaten. Kandidatenes ulike politiske standpunkter eller ideologiske ståsted er ikke nevnt i artikkelen. Et annet eksempel kan hentes fra lederkampen mellom Høyres Kåre Willoch, Lars Platou og Erling Norvik tidlig dette tiåret. VG skriver 23. april 1970 om "Høyrelandsmøte i spenningens tegn: Strid i vente om formannskapsvalget". I artikkelen presenteres de tre aktuelle arvtakerne etter Sjur Lindebrække, og det slås fast at stemningen i partiet går i Willochs favør. Dette viste seg også å bli valutfallet. Artikkelen fokuserer på hvilke grupperinger i partiet som støtter de ulike

kandidatene, der Willoch er utenriksminister John Lyngs favoritt, mens Unge Høyre støtter Norviks kandidatur. De to overnevnte eksemplene er typiske for 70-tallets spillorientering, med vektlegging av støtte og mangel på støtte til kandidatene. Spillorienteringens karakter vil jeg komme tilbake til i neste delkapittel. På 70-tallet har saksorienteringen imidlertid fortsatt en viktig plass. Det er ikke uvanlig med artikler som redegjør nøkternt for den interne partikabalen, altså hvem som vil inneha hvilke posisjoner, samt artikler der ideologi spiller hovedrollen. Da Arbeiderpartiets Trygve Bratteli varslet sin avgang i 1974, trykket VG artikkelen ”En epoke slutter” (08.06.1974). Artikkelen tar utgangspunkt i Arbeiderpartiets historie og verdigrunnlag, og konstaterer at med Brattelis avgang, forsvinner den siste lederen som har hatt ”føling med partiets kamptid i de harde 30-åra, en svært sentral periode for norsk politikk”. Artikkelen snakker så om den politiske veien videre for Arbeiderpartiet med en ny leder. I tillegg til dette eksempelet, behandler flere av oppslagene i denne striden kandidatenes ideologiske ståsted. Steen fremstilles som den radikale av de to, mens Nordli plasseres mer mot sentrum.

Nordli vinner — Steen redaktør i Arbeiderbladet?

SOMMER-REVOLUSJONEN

Over i A-partiet

— Av JENS HENRIK STOKLAND —

Sommer-revolusjonen 1974 i Arbeiderpartiet går mot slutten. Mye har skjedd, men det vil være å ta for sterkt å hevde at partiet nå stiger fram med en skarp profil av en ny ledelse. Men en kan i alle fall ane konturene av nye folk.

På overflaten har så som har skjedd viktig temmelig knosk — som i de fleste revolusjoner — men det synes likevel klart at det bak skjermene røpklapper har foregått en oppslutning.

Med det store manøfall en nå kan registrere, er det åpenbart at partiet ikke lenger ligger i køen med det nå står. Det har vært kjempet om lederskapet, først og fremst om hvem som skal bli arbeidsleder eller partiformannens trygge stråtte.

Slag i slag

Men det er lenge ut mye som tyder på at denne striden først og fremst har foregått mellom de forskjellige fraksjonene, og at kandidatene selv ikke har vært aktive på noe grad.

Det som nå kan betegnes som sommer-revolusjonen i Arbeiderpartiet, begynte tidlig i vår med at den landsmøtelyste sjefredaktøren i Arbeiderbladet, Ole Sjøberg, ble satt på partiet. Sjøberg har det gått slag i slag. Sjøberg tror seg. Einar Børve overleverte partisekretærstolen til en annen etter landsmøtet til våren.

Full utskifting?

Det står åpen om det er et partiet som er i ferd med å bli utskiftet med VG for noen dager siden ikke ville bekrefte at det var formannskandidat Børve som tidligere har gjort helt klart.

Full utskifting?

Det ser dermed ut til å være drevet for en fullstendig utskifting av Arbeiderpartiets øverste tilblanen. At enkelte partier fortsatt hevder at situasjonen er helt normal, og at det hele normalt er en kandidat kjempesaken, må bety på en forklarende eller strukturell måte at det er det å kunne orientere seg i sitt eget politiske terreng.

Siden det hele begynner, har fire formannskandidater vært trukket

fram i debatten. Det er partiets parlamentariske fører i Stortinget, Olav Rødde, nestleder Rolf Breen, lærer og ungdomsorganisasjonsleder Jostein Gjerd, og AUF-formannen Rune Gerhardsen. Deres side må i denne sammenheng betraktes som en outsider.

Nordli alene igjen

Etter det VG har gått ut i tryk, er det nå avklart at Nordli står alene igjen som formannskandidat. Bjørnar Gjerd, har ønske stille valg å trekke seg tilbake og inn i kulissene. Rolf Breen har neppe noen gang vært tatt alvorlig som kandidat av så store grupper i partiet at det har vært betydning.

Nordli eneste reelle motkandidat har det Steen, men mye tyder på at hans styrke har vært knyttet til partiparaset, og at det i stor grad har vært et Oslo-fenomen.

Han har uten oppslutning utover landet, og det er gitt klare signaler, for eksempel fra Statsrådet, om at man ikke ønsker

For vel et år siden var situasjonen denne i Pedras strom. I teksten til tegningen het det den gang: *Med-førene vil inn i stortingsdebatten. Det er ikke sikkert det som er skjedd, men like fullt — så godt som hele stortingsdebatten fra 1974 står for fall.*

Breen for å være den rette til å overta etter Stralind.

Det er også gjennomført en skandinavisk-utveksling i Arbeiderpartiet om lederskapet. Ved en dikotom løse for meningsmåling, har man blitt spredd til sentrale tilknytninger utover hele landet, om hvem man ønsket som ny formann etter det VG uttrykte, har svarene kanskje endelig gått i favor av Odvar Nordli.

Redaktør Olsen

Denne Lederkampen, kanskje kan gå opp, selv om mange tror

endå er skjult, ved at Nordli overtar formannskapet. Det er imidlertid en midlertidig sjefredaktør i Arbeiderbladet — Einar Olsen — som kanskje til slutt vil overta lederskapet i Arbeiderpartiet. Dette skjer den 1. juni neste år. Det vil si etter et landsmøte som har vært Rolf Breen til ny redaktør i partiets hovedorgan.

I det lande medføringsprosessen som det være plass for eksempel for Bjørnar Gjerd, men også for statsminister Tor Helmer Johnsen. Det er heller ikke utelukket at Rolf Breen også vil overta

til Arbeiderbladet som kvartalsvis utkommer. Det er imidlertid partikonferansen. Da er det fortsatt midt i køen på Vestergate.

Statsministeren?

Det kan selvsagt kanskje ligge best skjult i øyet når man vil måtte vurdere om partiet er en istand også til å av som statsminister. Forhåpentligvis kan det bli noe mer klart som kan tyde i den retningen, men fra partiet har de vært stående på partikonferansen og statsministeren bør være som det er.

Delegasjonen fra OAU i rådets pressekonferanse i Oslo i går. Fra venstre ambassadør Romara fra Senegal, delegasjonslederen M. Kfoni, utenriksminister i Kamerun, assisterende utenriksminister i republikken Senegal, i OAU, Mr. Shaker fra Egypt, assisterende generalsekretær for politiske saker i OAU, Peter Oni fra Nigeria og delegasjonens sekretær, Mrs. Alankara fra Guinea.

Figur 4.6 Spillorientering. Lederkamp i Arbeiderpartiet (VG, 13.09.1974).

Det er i overgangen fra 70- til 80-tallet at det mest markante skiftet fra sak til spill finner sted. På 80-tallet er for første gang spillrammen den dominante tolkningsrammen i dekingen av norske partiledervalg. Spillramme brukes i 75 prosent av artiklene, saksramme i kun 16 prosent og "blandet" i ni prosent. Fremfor nøkterne redegjørelser av lederskifter og ideologiske ulikheter mellom kandidater, preges dekingen i større grad om spekulasjoner

rundt lederkandidater, og man er for første gang vitne til åpen destabilisering av sittende ledere i spaltene. Når Høyres populære leder Erling Norvik varsler sin avgang, igangsettes en dekning med preg av horseracejournalistikk, der en rekke lederemner presenteres og vurderes i forhold til vintersjanser. Jo Benkow er hele veien favoritt, og velges til leder i 1980. Benkow opplever fire år senere nokså brutalt å bli skjøvet vekk i en aksjon i distrikts-Høyres regi, med krav om Norvik tilbake i førersetet. Den samme typen åpen destabilisering opplever KrFs Kåre Kristiansen og Aps Reiulf Steen dette tiåret. På 90-tallet holder andelen spillstoff seg på det samme nivået som tiåret før, mens økningen i spilljournalistikken gjenopptas på 2000-tallet. Nå er så mye som 86 prosent av alle artikler om lederdebatt er spillorienterte. Funnene er i tråd med litteratur på tradisjonell valgkamp, som viser en sterk økning i andel spillrammer fra 60-tallet og frem til i dag. Spillorienteringen i partiledervalg er imidlertid betraktelig høyere enn spillorientering for partivalg og politisk journalistikk generelt. Aalberg og Brekken (2007) finner i sin innholdsanalyse av stortingsvalgkampene i 2001 og 2005 i VG, Aftenposten og Dagsavisen, at 69 prosent av artiklene er spillorienterte, mens 32 prosent av artiklene har saksramme. Spillorienteringen er høy, men saksorienteringen har likevel fortsatt en substansiell plass i dekningen.

Det går et relativt klart skille mellom tabloidavisen VG og abonnementsavisen Aftenposten for hele perioden under ett. 81,9 prosent av førstnevnte avis sine artikler er spillorienterte, 12,3 prosent er saksorienterte og 5,8 prosent av artiklene er blandet. I Aftenposten er derimot ”bare” 68,5 prosent av artiklene spillorienterte, 20,8 prosent er saksorientert, mens 10,7 prosent er plassert i kategorien blandet. Resultatene peker i samme retning som tidligere forskning om spillorientering i norsk presse knyttet til valgkamp. Tønsager (2001) finner for eksempel at det først og fremst er løssalgsvisene Dagbladet og VG som fokuserer på det politiske spillet og de politiske kandidatene. Det samme finner Aalberg og Brekken (2007): 75 prosent av VGs artikler fokuserte på spill i stortingsvalgkampene i 2001 og 2005, mens Aftenpostens andel var lavere. Dataene viser videre at nyhetsartikler i større grad enn ledere og kommentarer anvender spillramme i begge aviser, med henholdsvis 76,3 prosent mot 67,2 prosent totalt. Kommentarjournalistikken skal gå i dybden, forklare og sette løpende hendelser i perspektiv, noe som kan forklare en høyere saksorientering her. Nyhetsjournalistikken følger derimot i enda større grad løpende hendelser, og legger ikke i like stor grad til rette for bakgrunnsinformasjon og de lange linjer – som gjerne vil gå mer i saksretning.

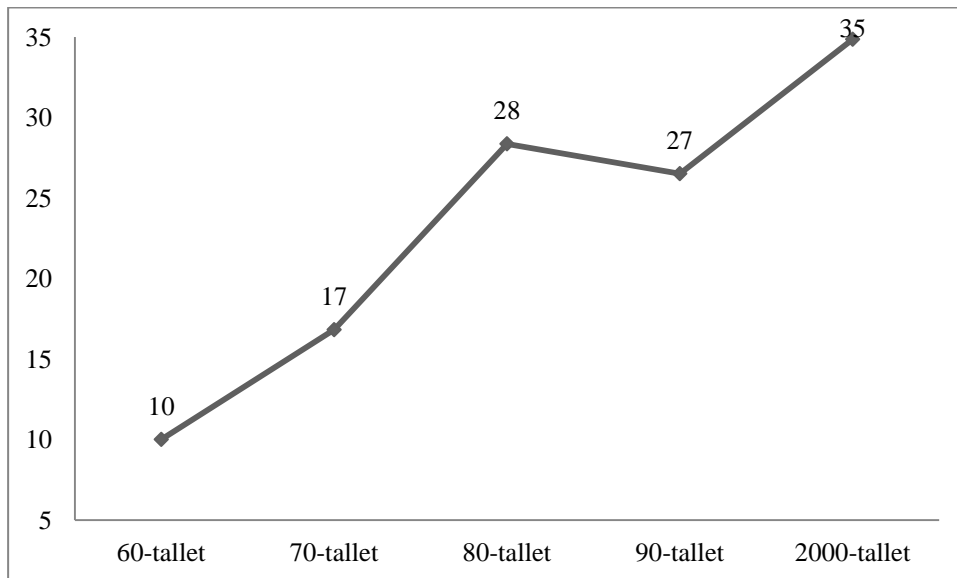
I tråd med hypotese tre har altså tolkningsrammene i lederstridsdekning endret seg fra saksdominans på 60-tallet, via likeverdig bruk av spill- og sak på 70-tallet, til å fra 80-tallet være dominert av spill. I dag er så mye som 86 prosent av dekningen spillorientert, noe som indikerer at partiledervalg i enda større grad enn tradisjonell valgkamp inviterer til spillorientert dekning. Ulikhetene mellom tradisjonell valgkamp og ledervalg vil jeg komme nærmere tilbake til i diskusjonskapittelet.

4.1.4 Spillorienteringens karakter

Polarisering og personifisering er to av pressens mest sentrale medievidningsteknikker, og jeg hadde en forventning om at begge disse var i økning. Ledervalg inviterer i stor grad til bruk av disse rammene: Valg er av natur konfliktorientert, og i ledervalg står individet i sentrum. Individets økte plass i takt med ideologiens og klassetilhørighetens svekkelse, peker også i retning av mer personfokus i ledervalgsdekningen. I tråd med partilederens stadig mer sentrale rolle, har valgforskere i økende grad pekt på betydningen av lederens popularitet på partiets oppslutning. Jeg hadde derfor også en forventning om at koblingen mellom leder og oppslutning vil gjøre seg mer gjeldende i materialet over tid, fanget opp i rammen ”oppslutning”. Som vi skal se har bruken av både konflikt-, person- og oppslutningsramme økt i tråd med hypotesen antakelser.

Konfliktramme

Bruken av konfliktramme øker med all tydelighet over tid, slik figur 4.7 viser. Fra en relativ marginal andel konfliktstoff på 60-tallet, er det i dag en betydelig andel artikler som fokuserer på strid.

Figur 4.7 Andelen artikler med konfliktramme over tid (i prosent).

I 1960 var ti prosent av de undersøkte artiklene konfliktorienterte, noe som tilsvarer kun to av 20 artikler dette tiåret. Dekningen dette tiåret preges av saklig referering, svært langt unna skildring av opprivende debatt. På 70-tallet har andelen konfliktrammer i materialet steget til 16,8 prosent, tilsvarende 18 artikler totalt. Her er det først og fremst lederkampen mellom Trygve Brattelis etterfølgere i Arbeiderpartiet som trekker konfliktandelen opp. Et eksempel kan hentes fra VG 20. januar 1975, der avisen skildrer et anstrengt forhold mellom AUF og moderpartiet i forbindelse med lederkampen i partiet. Ungdomspartiet kritiseres for å drive fraksjonsvirksomhet: ”(...) det ble ny uro da det ble kjent at AUF var i ferd med å organisere en aksjon med sikte på å få valgt en partiledelse som en selv hadde håndplukket, og med den nåværende varaformannen Reiulf Steen som leder”. I mye større grad enn rene konfliktvinkler benytter journalistene seg imidlertid av posisjonsrammer på 70-tallet, uten eksplisitte konfliktspekter. Avisene fokuserer i større grad på hvem som støtter hvem, og ikke direkte på strid. ”Steen oftest nevnt som kandidat”, skriver for eksempel Aftenposten 5. oktober 1974, og presenterer en gallupundersøkelse gjennomført for avisen. Her kunne man tenke seg en mer direkte omtale av maktkampen som mest sannsynlig utspilte seg på den indre

partiarena, der journalistene i større grad jaktet på negative utspill fra fraksjonene i partiet om motstanderne. Lederkampen mellom Sjur Lindebrækkes etterfølgere er relativt spillorientert, men kun én av artiklene anvender konfliktramme. I omtalen av valgthrilleren mellom Willoch, Platou og Norvik på landsmøtet i april 1970, refererer avisen til de mange innleggende for og i mot de ulike kandidatene, og det er ingen tvil om at mye står på spill og at temperaturen er høy. Likevel: Journalistene nøyer seg med å formidle støtte til de ulike kandidatene – og refererer ikke kritisk omtale av noen av dem.

På 80-tallet stiger andelen konfliktorienterte artikler til 28,4 prosent, og igjen er det et Arbeiderparti-valg som trekker konfliktnivået opp, denne gangen skiftet mellom Reiulf Steen og Gro Harlem Brundtland. Lederdebattene i Arbeiderpartiet er for øvrig dem som fremstilles mest konfliktorientert i hele materiale under ett: 49,4 prosent av artiklene om ledervalg i Arbeiderpartiet har konfliktramme, begge aviser sett under ett¹⁰. Steen/Brundtland-striden er den første virkelig konfliktorienterte partilederstriden i norske medier, og dessuten den mest konfliktorienterte partistriden i de undersøkte avisene hele perioden sett under ett. 63,2 prosent av deknningen presenteres med konfliktramme. Lederdebatten rundt Steen er første gang en sittende partileder opplever destabilisering av sitt lederskap i avisspaltene. Som VG skriver på lederplass ”Det som nå er i ferd med å skje er noe vi egentlig er lite vant med i vårt hjemlige politiske miljø. Sterke krefter er opptatt av å få kastet partiets formann”. Tidligere er det kampen om ledervervet etter at sittende leder har varslet sin avgang som genererer artikler, åpen og intens kritikk av sittende leder er derimot noe nytt. En gryende misnøye mot Steen lar seg registrere allerede sent 70-tall. På 80-tallet melder både VG og Aftenposten om maktkamp og organisert motstand mot Steen, og flere høytstående partimedlemmer fremmer åpent at de ønsker ham fjernet fra ledervervet. Såpass stormer det rundt Steen, at flere i partiet går ut med støtteklæringer til den hardt prøvede lederen. Partisekretærer omtaler underveis i striden partiet som ”markspist” som følge av personebatten. Når partiets statsminister Nordli varsler at han trekker seg, seiler Brundtland opp som statsministerkandidat, etter at Rolf Hansen lenge hadde vært den åpenbare kandidaten for partiledelsen. Nå innledes en innbitt kamp i pressen om ledervervet mellom Steen og Brundtland. Sistnevnte er hele veien favoritt, og hun blir til slutt partiets leder etter at Steen trekker seg som kandidat på landsmøtets første dag.

¹⁰ Etter Arbeiderpartiet følger SF/SV som nummer to i andel konfliktorientering, med 33 prosent artikler med konfliktramme, begge avisene sett under ett. Denne samme tendensen gjelder dersom du ser avisene hver for seg.

På 90-tallet går andelen konfliktartikler ned med to prosentpoeng. Denne endringen er såpass liten at heller enn å anses som en nedgang, kan ses på som en utflating i konfliktorientering i denne perioden¹¹. Dette tiåret utspiller lederstriden knyttet til SVs Erik Solheim seg, der partilederen stod i ideologisk konflikt med de såkalte ”museumsvokterne” i partiet. Denne striden er den nest mest konfliktorienterte lederstriden i VG og Aftenpostens spalter noen gang og trekker andelen konfliktartikler opp for dette tiåret. På 2000-tallet fortsetter andelen konfliktrammer å stige – til 34,9 prosent. En relativt stor andel av det totale antallet artikler har i dag fokus på konflikt. Figur 4.8 viser et eksempel på konfliktorientering fra 2000-tallet, hentet fra lederdebatten rundt Thorbjørn Jagland i Arbeiderpartiet, som er materialets tredje mest konfliktorienterte lederdebatt. 53,1 prosent av omtalen av Jagland-striden er konfliktpreget. Denne lederdebatten skiller seg markant ut i materialet, både med tanke på omfang, andel konfliktartikler – samt overvekten av negativt vinklede oppslag. Artikkelen har tittelen ”AP i kaos”, og ingressen ”Maktkampen i Ap er ute av kontroll. Flere av de mest sentrale folkene i partisystemet sier at Ap i øyeblikket er helt uten styring”.

¹¹ Når endringen er såpass marginal, kan forskjellene også tilskrives eventuelle unøyaktigheter i målinger.

Truer med boikott

Jølster Arbeiderparti i Sogn og Fjordane vil ha med seg alle arbeiderpartilagene i landet til et opprør mot partiledelsen.

Lokallaget i Jølster truer med å boikotte stortingsvalgkampen i 2001 fordi Arbeiderpartiet ikke har gjort nok for kommunene.

– Vi har en frustrasjon som har bygd seg opp

over flere år fordi vi i alle kommunene og fylkene blir struppet økonomisk. Vi får ikke tildekk nok midler til å klare de oppgavene vi er tildelt, sier lokallagslederen i Jølster, Stig Tveit, til NRK Sogn og Fjordane.

Han sier at en boikott i praksis vil bety at ingen av medlemmene i Jølster Arbeiderparti vil være med i noen del av valgkampen.

AP I KAOS

Av ROLF SØNSTELIE og EIRIK MOSVEEN

Maktkampen i Ap er ute av kontroll. Flere av de mest sentrale folkene i partisystemet sier at Ap i øyeblikket er helt uten styring.

Opprøret ute av kontroll

Når landsstyret samles i dag og i morgen, befinner partiet seg i en krise som savner

sidestykke i moderne tid. VG har snakket med en rekke sentrale personer i stortingsgruppen og partisystemet de siste dagene. Situasjonen som beskrives av et overveldende flertall, er alarmende: ■ Det råder fullt kaos i partiet. De færreste, selv helt i toppen av partiet, har den ringeste anelse om hva Thorbjørn Jagland tenker om sin egen og partiets situasjon fremover. Selv er han helt taus.

Siften Jagland

– For øyeblikket er vi en stortingsgruppe helt uten ledelse, sier en sentral stortingsrepresentant.

■ Kilder svært nær partiledelsen sier at det ikke eksisterer noen uttalt strategi for hvordan Ap skal komme seg ut av problemene. I alle fall kjenner ikke disse personene til den fortvilelsen over dette er stor.

■ Stadig flere, etter alt å dømme et flertall, i stortingsgruppen mener Jagland bør gå av. Men det betyr ikke at det på det nåværende tidspunkt er et flertall i gruppen for å kaste ham – mot hans vilje. Håpet deres er at Jagland selv skal trekke konklusjonen.

■ En mer og mer utbredt oppfatning i gruppen er at Jagland selv kommer til å trekke seg. Folk som kan observere ham på innsiden, beskriver ham som sliten. Ja, nesten nedkjørt. Noen tror han allerede har bestemt seg for å gå, mens noen av dem som står ham nærmest, avviser dette.

Naturlig å kjempe

– Jagland ser at situasjonen for ham i partiet er dårlig. Men hans natur er å kjempe, og jeg tror han fortsatt er innstilt på det. Hans drivkraft er nok at stemningen kan skille frena til landsmøtet. Men skjer ikke det, utelukker jeg ikke at han trek-

ker seg, sier en bekymret kilde, som kjenner Jagland godt.

■ Kritikken rammer nå også partisekretær Solveig Torsvik og partikontoret på Youngstorget med stor kraft. Og kritikken kommer fra begge fløyene.

Enkelte av Jaglands sterkeste støttespillere er direkte rasende, og gir Torsvik hovedskylden for at partiorganisasjonen mer eller mindre ligger ned. Tilhengere av Jens Stoltenberg hevder hun ikke makter å ta grep for å få kontroll med situasjonen som nå råder.

Flere, på begge sider, går så langt som å si at hun ikke er kompetent til å inneha et så viktig verv i Ap.

■ Denne uken har vært en ren helvetesuke for Jagland: Tirsdag kom Norsk Gallups meningsmåling for VG og TV 2, som viser at Ap vil få 400 000 flere velgere med Stoltenberg som leder.

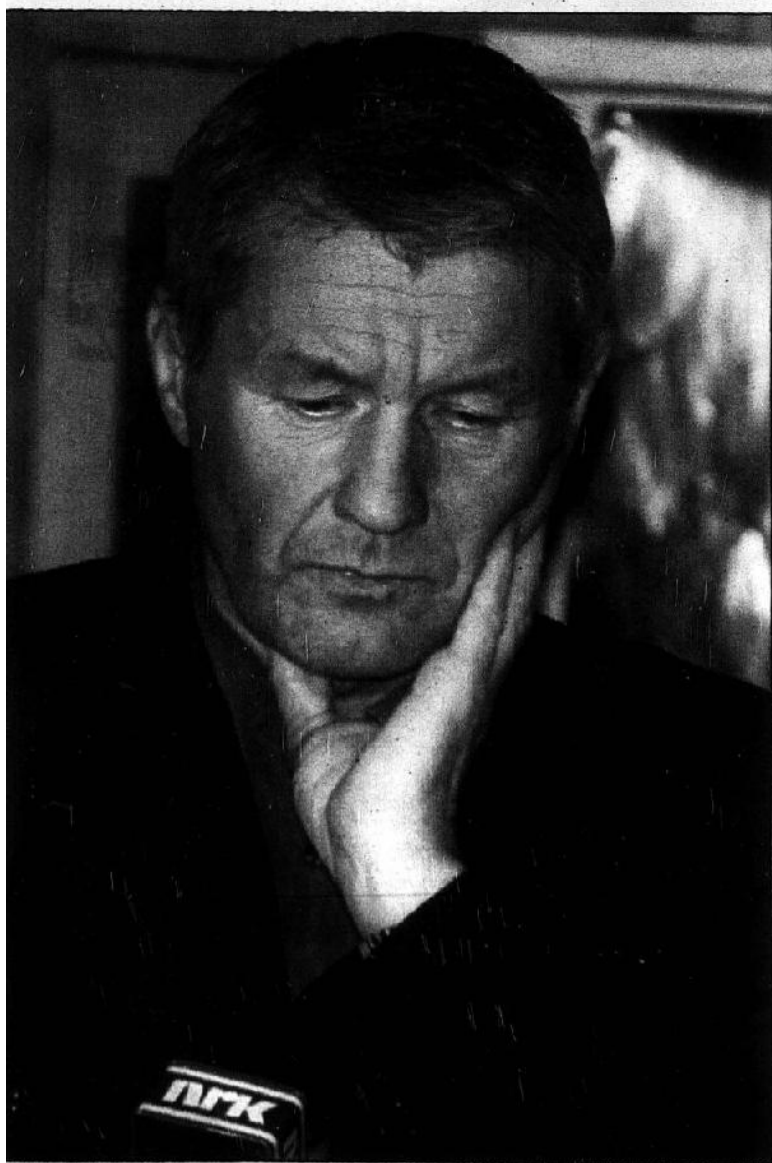
Ny sjokkmåling

Samme dag skaper Jagland full forvirring, og ny intern strid, om Aps syn på kontantstøtten. Senere på kvelden forsnakker han seg på TV og kaller vaskejobber og kioskjobber for «drittjobber».

I dag presenterer Aftenposten en sjokkmåling som Opinion har gjort for avisen:

53 prosent av Aps egne kommunestyrerepresentanter mener Jagland ikke bør gjenvelges som partileder på landsmøtet i november. Bare 21 prosent mener han bør fortsette. 54 prosent av de samme kommunestyrerepresentantene vil ha Stoltenberg som statsministerkandidat ved valget i 2001.

Fattige 14 prosent av kommunestyrerepresentantene vil satse på Jagland.

MØTER MOTBØR: Thorbjørn Jagland rammes med full tyngde av kritikken mot Ap-ledelsen.

Foto: KNUFT ERIKKNUDSEN

E-post: rolf.sonsteli@vg.ap
eirik.mosveen@vg.no

Figur 4.8 Konfliktramme. Arbeiderpartiets leder Thorbjørn Jagland (VG, 10.02.2000)

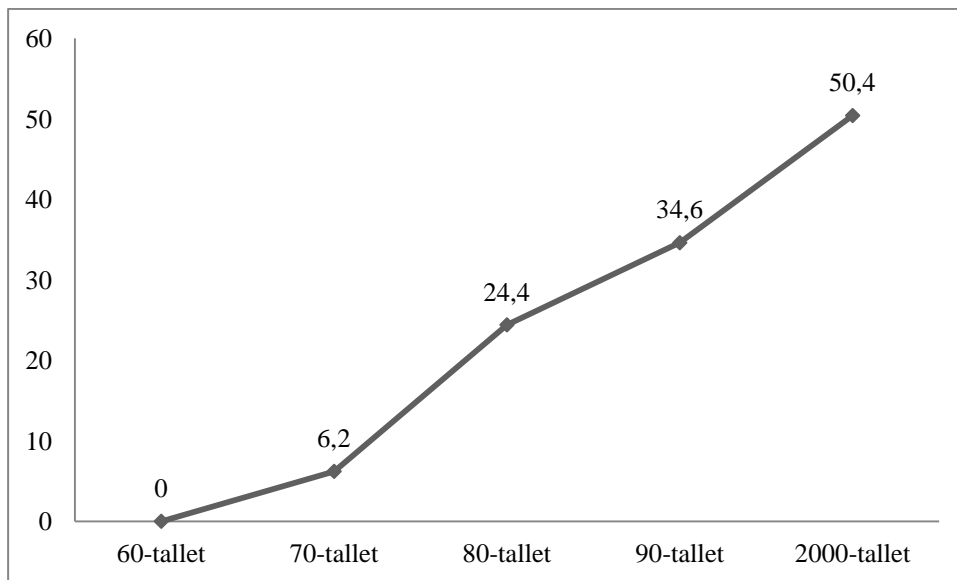
Det er verdt å merke seg at VG i større grad enn Aftenposten tar i bruk konfliktramme i sin dekning av partiledervalg. Totalt 24,7 prosent av Aftenpostens artikler er konfliktorienterte, hele perioden sett under ett. I VG er 33,9 prosent av avisens totale antall artikler konfliktorienterte. Skillet mellom de to avisene er på nærmere 10 prosentpoeng. Ulikheter mellom de to avisene vil jeg drøfte i diskusjonskapittelet.

Personramme

Gudmund Hernes tilføyde personifisering til medievidningsteknikkene i 1984. Datamaterialet avdekker en enda større økning i bruk av personramme enn konfliktramme. Andelen artikler med personramme går fra 0 på 60-tallet til å utgjøre halvparten av alle artikler på 2000-tallet. Grafen i figur 4.9 viser den tydelige økningen fra tiår til tiår. På 1960-tallet finnes det ingen artikler som omtaler privatliv, forhold mellom personer eller personlige egenskaper. På 1970-tallet har tallet steget til 6,2 prosent. Da Carl I. Hagen ble valgt til leder for Fremskrittspartiet i 1978, hadde Aftenposten følgende tittel på trykk (13.02.1978): ”Hagen partiformann, ’er vakker i TV’”, med ingressen: ”Ett av de argumenter for den tidligere stortingsrepresentant var at han var så vakker i TV, en av de fortreffeligheter flertallet ikke fant hos motkandidaten Jens Marcussen, Aust-Agder”. Med 33 mot 14 stemmer ble vakre Hagen valgt til Arve Lønnums etterfølger. I dette tiåret hører omtale av personlige egenskaper og utseende likevel til unntakene, og langt vanligere er beskrivelser av leder eller lederkandidaters ideologiske ståsted, lojalitet til partiet eller politisk kompetanse, slik man i enda større grad ser på 60-tallet. I kampen om ledervervet i Arbeiderpartiet etter Bratteli, skriver VG 1. juni 1973 om de to kandidatene Gjerde og Steen: ”(...) begge betegnes som moderate og meget partitro”.

På 80-tallet har andelen personfokuserede artikler steget til 24,4, og på 90-tallet øker andelen med enda 10 prosentpoeng. Det mest personorienterte lederskiftet i materialet utspiller seg på 90-tallet: I dekningen av lederskiftet mellom Kjell Magne Bondevik og Valgerd Svarstad Haugland i KrF, er fokuset i stor grad på den nye lederens person – med positivt fortegn. VG intervjuer 30. januar 1995 en rekke reklamefolk, der Svarstad Hauglands velgertekke hylles. Blant annet uttaler kildene at lederkandidaten er ”ungdommelig, frisk og lett å få sympati for”. Jagland-striden utspilte seg både på 90- og 2000-tallet, og er materialets nest mest personorienterte lederdebatt. Denne var derimot svært negativt orientert, omhandlende

Jaglands svake TV-opptredener og tåkete tale, forholdet til Stoltenberg, og Jaglands egne følelser og reaksjoner knyttet til lederstriden som utspilte seg i pressen og partiet. På 2000-tallet er hele 50 prosent av artiklene personfokuserte. KrFs Dagfinn Høybråten er den mest personorienterte. De to sistnevnte eksemplene vil jeg komme tilbake til under presentasjon av funn knyttet til ”personorientert konflikt”.

Figur 4.9 Andelen artikler med personramme (i prosent).

Fra 90-tallet peker Asp og Esaiasson (1996:84) på en kvalitativ endring i personfokus i tradisjonelle valgkamper, med et større fokus på politikernes privatliv. Samme tendens gjør seg gjeldende i analysen av partiledervalg. Når Kaci Kullmann Five trekker seg som partileder for Høyre i 1994, er dette begrunnet med hensynet til familien. Med tittelen ”Barna vant Kacis valg”, beskriver VG (09.01.1994) inngående Fives kvaler over ikke å være tilstede for barna. Avisen forteller om da datteren ble innlagt på sykehus med mistanke om leukemi, og at dette fikk partilederen til å reflektere over sine prioriteringer. Artikkelen forteller videre om da sønnen ringte gråtende og ville ha mamma hjem rett før en TV-debatt. Avisen går her detaljert inn i Høyre-lederens familiesituasjon, og nøyer seg ikke bare med å konstatere at Five velger å prioritere familien. Et annet eksempel på fokus på privatliv på 90-tallet kan hentes fra lederdebatten rundt Jagland, der kona Hanne Grotjord intervjues i VG med tittelen ”- Tøft for familien” (16.09.1999). Da Jagland ble lagt inn på sykehus med et illebefinnende under lederstriden i 2002, refererer VG detaljert om hvordan Jaglands tid har vært: ”(...) i går

ringte en ytterst fortvilet Thorbjørn Jagland fra bilen. Han fortalte vennene Yngve Hågensen og Thorbjørn Berntsen at han var syk og ikke holdt ut lenger.”

Politikernes privatliv var imidlertid ikke totalt fraværende i spaltene tidligere heller: Dekningen av Kåre Kristiansen avgang som partileder i KrF i 1977 er et eksempel på dette. Da han varslet sin avgang begrunnet han dette åpent med at han led av depresjon, og VG (08.01.1977) siterer Kristiansen på at han er mentalt utslitt, plaget med søvnvansker, svimmelhetsanfall og har gruet seg til TV-opptredener. I dag kan man imidlertid tenke seg at både VG og Aftenposten i enda større grad hadde slått Kristiansens mentale tilstand opp, med langt flere og mer inngående artikler enn det som tilfellet i 1977, slik de for eksempel gjorde det da Kjell Magne Bondevik stod frem og sa at han hadde gått på veggen i 1998.

”Amerikanske” tilstander, med utviskede grenser mellom offentlig- og privatperson, kan man uansett ikke snakke om i Norge – hverken i analysens eldre materiale eller i nyere tid: Da Gro Harlem Brundtland overraskende trakk seg som partileder på Arbeiderpartiets landsmøte i 1992, nøyde både VG og Aftenposten seg med å referere til familiære grunner, uten å nevne med et ord at det var sønnens selvmord som var den direkte årsaken til at Brundtland sa fra seg ledervervet. Dette hadde imidlertid mest sannsynlig blitt omtalt i dag, da presseetikken knyttet til selvmord er blitt liberalisert på 2000-tallet, med en endring i Vær Varsom-plakatens punkt 4.9 i 2005, der det ble åpnet for omtale der det anses som ”nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov”. Men fortsatt gjelder svært stor varsomhet knyttet til temaet.

KACI GÅR

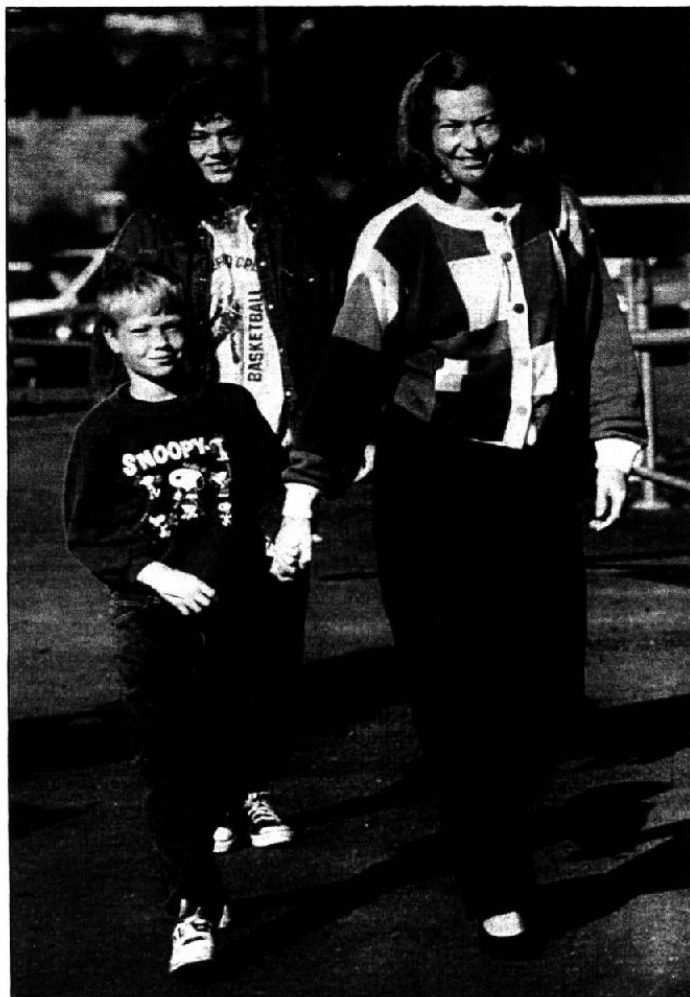

VELGER FAMILIELIVET: Kaci Kullmann Five dro rett fra pressekonferansen til sportsbutikk for å kjøpe tape til sønnens bandykølle.

BARNA VANT Kacis valg

Av ALF BJARNE JOHNSEN og NILS BJÅLAND (foto)

ASKER (VG) I over ett døgn fryktet familien Five at datteren Christina (17) led av akutt leukemi (blodkreft), en dødelig sykdom. Det var en knapp måned til valgkampstart for mamma Kaci. Heldigvis var det bare et gjenstridig virus. Men uvishheten var en enorm påkjenning.

VALGETS VINNERE: Barna Christina og Christian vant til slutt, mamma Kaci valgte å prioritere familielivet. Her er hun sammen med barna på valpdagen i september '91. Foto: SCAN-FOTO

Etter denne sterke opplevelsen i fjor begynte tankeprosessen som endte med at Kaci Kullmann Five nå valgte å trekke seg som Høyreleder. Opplevelsen gjorde valget lettere. Det var ingen tvil hos henne. Familien måtte gå foran. Og Høyre tapte.

Andre signaler fra familien satte seg også fast på Kaci Kullmann Fives netthinne. Som da sønnen Christian (10) ringte noen minutter før mamma skulle spores ut av TV 2 i valgkampen. Han var alene hjemme og savnet henne desperat.

Eller når han skriker til henne når hun står i telefonen og det nærmer seg leggetid: «Mamma, jeg snakker til deg!»

– Slike opplevelser er vanskelig å dytte unna, medgir hun.

Familieråd

I familierådet med mannen Carsten og barna, var det ingen tvil om hvor flertallet lå.

– Det var tre og en halv stemme mot gjenvalg, en halv for å forsette. Det var den politiske delen av meg. Men familien er mye mer enn halvparten av meg, sier Kaci.

Kaci Kullmann Five ber om å bli trodd på at det er en eneste grunn til at hun nå takker nei til gjenvalg som Høyreleder – hensynet til familien.

I går måtte lommerticket opp da hun ansikt til ansikt med 70 Høyre-tillitsvalgte redegjorde for beslutningen – og fikk blomster og langvarig applaus.

Høyre-lederen trengte natten over fra hennes nei til gjenvalg ble en offentlig sak, og til hun var klar til å forklare avgjørelsen med egne ord.

Tapte og vant

Dessuten hadde hun lovet å være med 10-åringen på bandykamp i går morgen. Christians lag, Helset, tapte.

„Det var tre og en halv stemme mot gjenvalg.“

„Christian ville at jeg skulle gå av med én gang.“

te. Men han vant mamma. – Christian ville at jeg skulle gå av med én gang. Men det er tre måneder til landsmøtet. Inntil da er jeg Høyreleder helt og fullt. Dette er et nei til ledervervet, men ikke et nei til politikk. Jeg er fortsatt stortingsrepresentant og ansvarlig i partiet for EU-spørsmål.

– Du har vært Høyres leder i tre år. Hva har fått presset til å øke så formidabelt at du ikke lenger kan fortsette?

– Det er ikke så stor forskjell gjennom disse tre årene, men gjennom de 17 år jeg har holdt på med politikk på toppnivå, er forandringen enorm. Husk på at jeg ikke søkte lederjobben i Høyre. Det var en lang overtalelsesprosess og en vanskelig avgjørelse. Jeg har aldri gitt noen garanti for hvor lenge jeg ville ha toppvervet.

– Din forgjenger Jan P. Syse advarte deg mot å bli Høyreleder. Vil du advare andre småbarnsforeldre mot lederjobben?

– Det var et vennskapelig råd fra Jan som en god venn. Jeg sier ikke at kombinasjonen er umulig. Enhver må selv vurdere sin egen situasjon og arbeidsform – jeg vil ikke fraråde noen som har lyst og er kvalifisert.

Vanskeligere

– Hvilken betydning har din egen helse hatt for beslutningen?

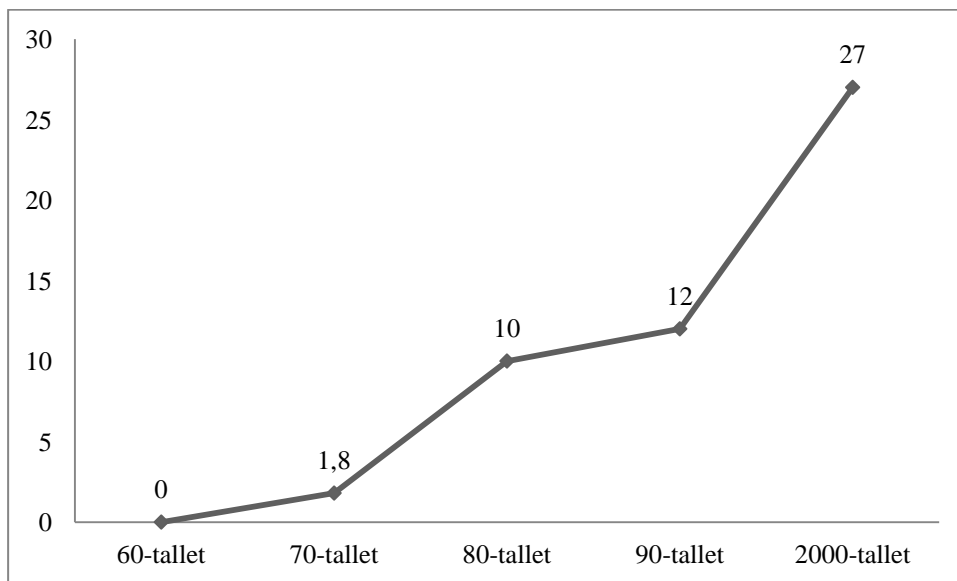
– Absolutt ingen betydning! Det er viktig for den prosenten av befolkningen som har diabetes, å vite at denne avgjørelsen ikke har noe å gjøre med sukkersyken. Jeg har foretatt et velgitt valg, som familien har vunnet.

– Det dårlige valgeresultatet, da?

– Valgeresultatet gjorde beslutningen langt vanskeligere for meg, sier Kaci.

I tråd med de spill- og konfliktramme, ligger VG hele perioden sett under ett noe høyere enn Aftenposten i andelen artikler med personramme. Aftenpostens artikler er i 31,5 prosent av tilfellene personorientert, mens tilsvarende tall for VG er 38,9. Dette funnet er i tråd med tidligere forskning på tradisjonell valgkamp i Norge, der tabloidavisene, og blant dem VG, konsekvent ligger høyere når det gjelder andel spillorientering – og personfokus.

Både konfliktramme og personramme har som redegjort for vært i økning. Det er her interessant å se om også artikler som anvender begge disse rammene i samme artikkel, stiger tilsvarende. Denne kombinasjonen indikerer personorientert konflikt. Resultatet viser at det økte personfokuset også gjør seg gjeldende i konfliktorienterte artikler (se figur 4.11). Dette kan være både konflikter mellom personer, der artiklene beskriver et dårlig forhold, eller det kan handle om personrettet kritikk.

Figur 4.11 Andel artikler med personorientert konflikt (i prosent).

På 60-tallet finnes det ingen person- og konfliktorienterte artikler, men her er det heller ingen rene personartikler. På 70-tallet er konfliktstoffet fortsatt kjennetegnet av partifraksjoner som står mot hverandre, mens ledere eller lederemners personlige egenskaper eller relasjoner ikke er en del av det åpne konfliktbildet. I kampen om ledervervet i Arbeiderpartiet mellom Steen,

Nordli og Gjerde mellom 1973 og 1975, er det de ulike partigrupperingers kamp for sin kandidat som omtales i spaltene. Striden er knyttet til fløyene i partiet, og fokuserer på kandidatenes ideologisk ståsted. Steen blir beskrevet som den radikale som ønsker samarbeid med marxistiske SV, mens Nordli ser mot sentrum. Den personlige maktkampen og eventuelle gnisninger mellom lederkandidatene er ikke nevnt. På 80-tallet endrer dette seg, nå har 10,4 prosent av artiklene både konflikt- og personramme, det vil si at blant de konfliktorienterte artiklene er 36,9 prosent knyttet til person. Den allerede omtalte kampen mellom Steen og Brundtland i 1981 er den første virkelige personorienterte lederstriden i norsk sammenheng, der forholdet mellom to rivaliserende kandidater blir beskrevet inngående for publikum. Her er det ikke ideologiske forskjeller eller andre politiske uenigheter som er kilden til konflikt, det er personlige gnisninger. VG utdeler merkelapper som ”nådeløse rivaler” og ”uforsønlige AP-slagsmål” i sin dekning. Rett før Brundtland velges på landsmøtet holder Steen en tale som ikke kan tolkes i annen retning enn som et reelt spark til sin etterfølger. VG skriver (03.04.1981): ”Gro satt ubevegelig, med et sammenbitt Steen-ansikt da Reiulf i går holdt sitt oppgjør med statsministeren og hennes lederlyst”. Et partimedlem uttaler til avisen: ”Reiulf åpnet veien for Gro – men han strødde den med spiker!”

Ved overgangen til 2000-tallet gjør andelen personorienterte konfliktartikler et markant hopp. Nå er totalt 27 prosent av alle artikler om partilederstrid om personorientert konflikt, det vil si at 76 prosent av artiklene med konfliktramme enten er kritikk av personlige egenskaper ved partileder, eller handler om strid mellom partileder og medlemmer av partiet. Den tid er definitivt forbi da journalistene nøyde seg med å fortelle at personer eller grupperinger ønsker lederen kastet. Nå får leseren vite hvorfor partimedlemmer er misfornøyde med lederen, og hvordan forholdet er mellom aktørene. Både i striden knyttet til Thorbjørn Jagland, Jan Petersen og Dagfinn Høybråten er det deres person, samt personlige relasjoner med partimedlemmer, som står i fokus. I Arbeiderpartiet fremstilles Jagland som selve problemet i partiet fra midten av 90-tallet til sin avgang i 2002. Kritikk av hans manglende medietekke og dårlige formuleringsevne følges av gjentatte og massive krav om at han må gå. I tillegg til kritikk av hans person omtales maktkampen mellom ham og Stoltenberg inngående. Jan Petersen blir på sin kant omtalt som både grå, arrogant og doven. Striden rundt KrFs Dagfinn Høybråten var svært sentrert rundt hans person. Han omtales av partimedlemmer som både autoritær, oppfarende og vanskelig å si fra til, i en langdryg og personrettet debatt frem til han gikk av som leder i 2011. Figur 4.12, fra Aftenposten 01. oktober 2010, viser et personorientert konflikteksempel fra sistnevnte strid, med tittelen ”Krf-ledelsen sendt til

oppslutning, et tydelig signal på en oppfatning blant både journalister og politikere om at lederen påvirker oppslutning. Tallene for bruk av oppslutningsramme er i seg selv ikke like høye som dem for personfokus og konflikt, men så er oppslutning også en noe ”smalere” ramme enn de to førstnevnte. På 60-tallet forekom denne koblingen ikke overhodet, men dukker opp for første gang i Aftenposten 8. februar 1974. Dette er omtrent samtidig som det begynte å bli vanlig med meningsmålinger generelt. Aftenposten refererer i sin faste spalte ”Apropos” til Arbeidernes Pressekontors dekning av lederdebatten i Høyre, om partiets synkende galluptall og ”et sterkt ønske om å fjerne Kåre Willoch”. Det er imidlertid først på 90-tallet at oppslutningsrammen kan sies å være et vanlig innslag i lederdekningen: På 90- og 2000-tall fokuserer henholdsvis 13,9 og 11,4 prosent av artiklene på partilederens ansvar for oppslutning eller valgresultat. I de aller fleste tilfellene dreier det seg om dårlige resultater, med eksplisitte eller implisitte krav om å fjerne sittende leder. 17. oktober 2003 presenterer Aftenposten en meningsmåling der KrF kun får 5,3 oppslutning, der avisen konfronterer leder Valgerd Svarstad Haugland med anonyme partikilder som krever hennes avgang (se figur 4.16). 30 november 1999 innleder VG sin leder om Thorbjørn Jagland og Ap på følgende måte: ”(...) Etter et katastrofalt dårlig kommune- og fylkestingsvalg er han i store vanskeligheter. De ferskeste meningsmålingene er entydige, og innad i partiet er kravet om endring på toppen massivt”. Koblingen mellom valgresultat og lederprestasjon er tydelige i de to eksemplene.

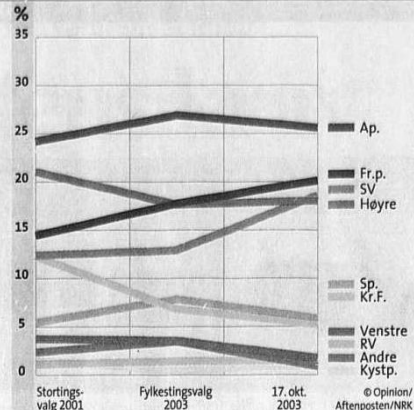
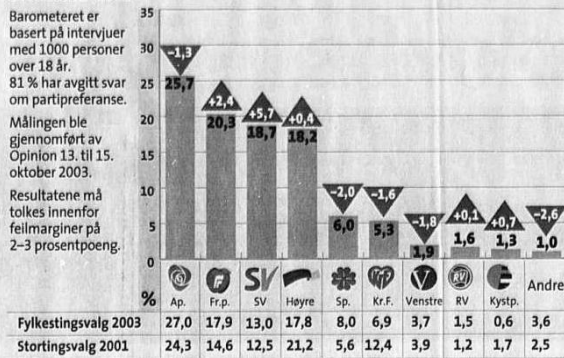
PARTIBAROMETER 17. oktober 2003

opinion **Aftenposten Nrk**

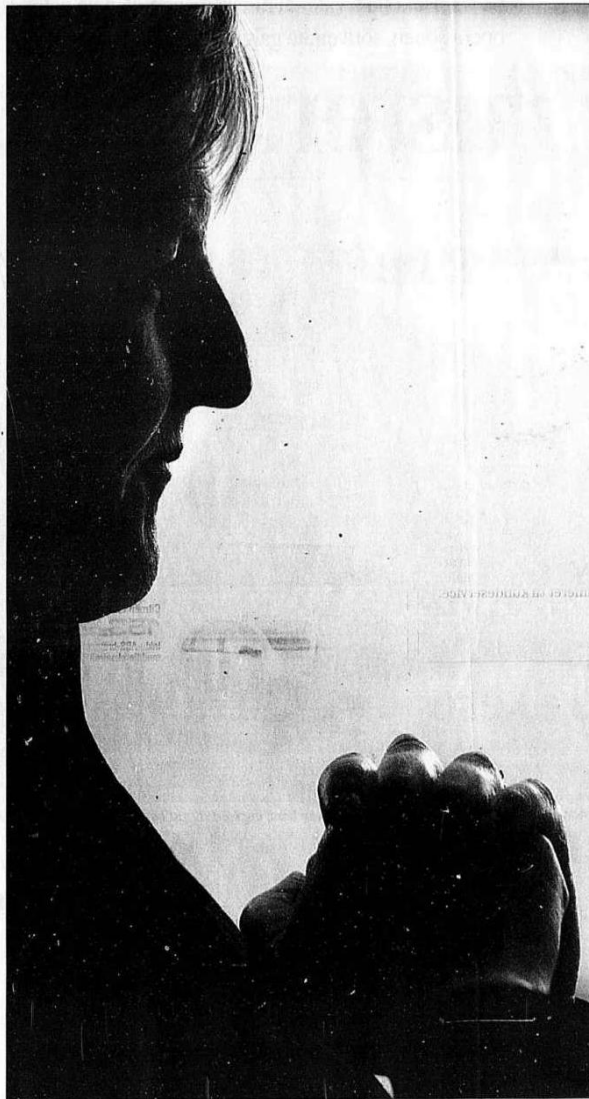
Barometeret er basert på intervjuer med 1000 personer over 18 år. 81 % har avgitt svar om partipreferanse.

Målingen ble gjennomført av Opinion 13. til 15. oktober 2003.

Resultatene må tolkes innenfor feilmarginer på 2-3 prosentpoeng.

Kr.F.-lederen vurderer å gå

Kan gå av. Valgerd Svarstad Haugland har lederposisjonen i Kr.F. til vurdering.

FOTO: STEIN J. BJØRGE

En ny, dårlig meningsmåling gjør at Kr.F.-leder Valgerd Svarstad Haugland nå åpner for å trekke seg, kanskje allerede før landsmøtet i 2005.

GUNNAR MAGNUS

Videre nedover. Opinionspartibarometer fra oktober gir Kr.F. en så liten oppslutning som 5,3 prosent. Dette er 1,6 prosent under resultatet fra høstens fylkestingsvalg – et valgresultat som var svært dårlig for partiet. På en annen måling nylig fikk Kr.F. 5,4 prosent.

– Det er selvsagt ikke godt nok, erkjenner Svarstad Haugland på telefonen, underveis til Kroatia. Hun har tanker om enkelte grep, men vil ikke ut med dem før landsstyremøtet i november. Der fremlegges rapporten fra Kr.F.s interne evalueringsutvalg.

– Enkelte partimedlemmer har, til dels anonymt, krevet din avgang. Er det noe du vurderer?

– Jeg overveier det selvfølgelig, men jeg har ikke bestemt meg, svarer Svarstad Haugland. – Jeg skal være med å vurdere meg selv.

– Blir det i så fall snakk om å gå av på det ordinære landsmøtet våren 2005?

– Jeg vet ikke, svarer partilederen. Fra enkelte hold er det tatt til orde for nyvalg på et ekstraordinært landsmøte.

Tidligere denne uken sa Svarstad Haugland til Dagbladet at det ville være feigt av henne å trekke seg, selv om det skulle komme et massivt krav om hennes avgang.

– Negativ fokusering

Kr.F.-lederen tror den fortsatte nedturen til dels kan forklares

med at et dårlig valgresultat forsterker seg. – Det har også vært en ensidig negativ fokusering på et ganske godt budsjett.

– Mange Kr.F.-ordførere har jo beklaget seg?

– Det er ikke så veldig mange. Men dere klarer alltid å få to-tre stykker som er negative.

Mer penger til kommunene skulle vært Kr.F.s store sak i høst. I stedet klager altså mange over at de får mindre penger enn hva Stortinget vedtok i vår.

– Vi har lagt inn det vi lovet i kommuneøkonomi-proposisjonen, svarer Svarstad Haugland. At flertallet på Stortinget ville gi halvannen milliard til, skaper forventninger. Men det skal jo dekkes inn.

– Ordførerne tror vel de skal få det Stortinget vedtar?

– Ja, men hvor skal vi ta det fra? svarer Svarstad Haugland.

– Hagen beregnende

Svarstad Haugland tror ikke ordførervalgene i kommunene har virket negativt inn. Men hun bemerker at Fr.p.-formann Carl I. Hagen har angrepet Kr.F. – ikke Høyre eller andre partier – for manglende samarbeidsvilje.

– Han vet at vi er sårbare for tiden. Han er veldig beregnende i sin kritikk – han vet hvor han får mest igjen, sier Svarstad Haugland.

SV mest frem

Også Venstre gjør det dårlig og får bare 1,9 prosent på oktober-målingen. Av regjeringspartiene er det bare Høyre som kan glede seg over en ørliten fremgang. Den største fremgangen kan SV notere. Ap holder noenlunde stillingen, mens Fr.p. går frem.

Ut fra målingen ville Kr.F. bare fått 9 stortingsrepresentanter, mens partiet har 22. Venstre ville falt ut av Stortinget, mens Høyre ville mistet seks mandater.

Økende nei til EU-medlemskap

Motstanden mot norsk EU-medlemskap vokser nå i befolkningen. Siste EU-barometer fra Opinion viser at 46 prosent av dem som har tatt standpunkt, er imot norsk medlemskap, mens 54 prosent er for. Så sent som i juni var det bare 36 prosent som gikk imot medlemskap, mens hele 64 prosent var for. I august og september sank ja-andelen til 59 prosent, mens nei-andelen lå på 41 prosent. Ved folkeavstemningen om EU i 1994 stemte 52,2 prosent nei og 47,8 prosent ja. Den siste målingen ble gjennomført via telefonintervjuer i dagene 13.-15. oktober. 83 prosent av de spurte hadde gjort seg opp en holdning til spørsmålet.

Figur 4.13 Oppslutning. KrFs leder Svarstad Haugland (Aftenposten, 17.10.2003).

Posisjon og spekulasjon

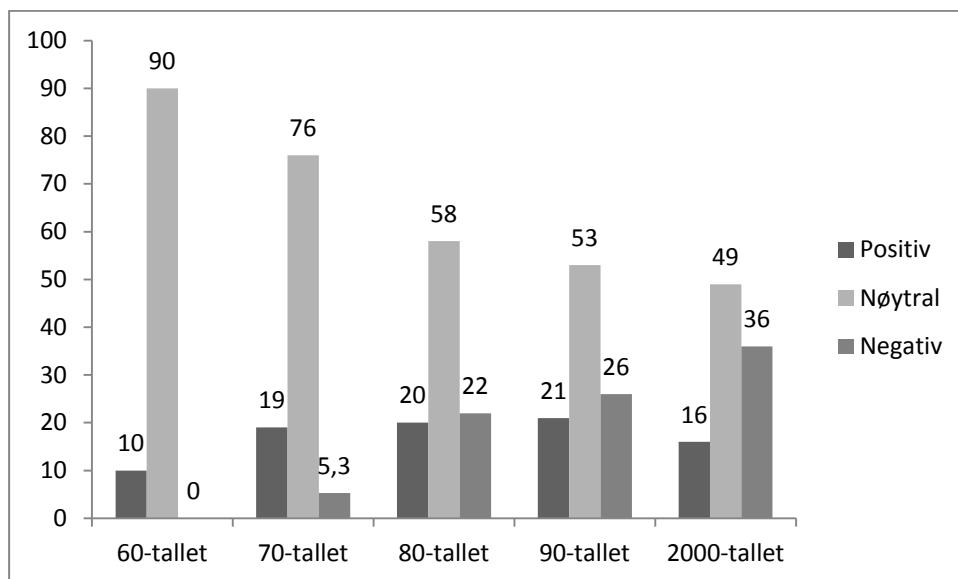
De to siste spillrammene, posisjon og spekulasjon, har jeg utviklet spesielt mot partiledervalg. Både posisjon- og spekulasjon er nært knyttet opp mot ledervalgenes natur: Hvem støtter hvem, hvordan ligger kandidater an? Andelen posisjonrammer ligger mellom 22 og 32 prosent fra 70-tallet og frem til i dag¹². Den relativt høye andelen posisjonsrammer for hele perioden, forteller at omtale av støtte og mangel på støtte er en sentral fremstillingsform knyttet til dekning av partiledervalg. Sammenlignet med konfliktramme er posisjon vanligere på 70-tallet. Her er halvparten av alle spillrammer posisjonsramme. Konflikt og spill ligger likt på 80-tallet. På 90- og 2000-tallet er andelen konfliktrammer blitt høyere enn posisjonsrammene. Med en økende konfliktorientering skyves altså den mer nøytrale fremstillingsformen av posisjon og støtte i bakgrunnen for mer ”aggressiv” journalistikk. Spekulasjonsrammen ligger jevnt over lavere enn posisjonsrammen. Rammen ligger i underkant av ti prosent av artiklene i alle tiår. På 70-tallet utgjør spekulasjon nærmere 20 prosent av spillrammene, en andel som synker over tid.

Oppsummert viser resultatene knyttet til spillorienteringens karakter en entydig og markant økning i bruken av person- og konfliktrammer fra 60-tallet og frem til i dag, i tråd med de fremsatte hypotesene. Også oppslutningsrammer gjør seg mer gjeldende i materialet over tid, en bekreftelse på en oppfatningen om at partilederens prestasjoner har stor betydning for oppslutning om partiet. Denne rammen er imidlertid mindre brukt enn de to førstnevnte, men er også en enda mer spesifikk ramme enn konflikt og person.

4.1.5 Objektivitet

Mengden negativ dekning har vært i økning i den politiske journalistikken fra 60-tallet og frem til i dag. I takt med partipressens død og en mer selvstendig og kommersielt orientert presse, har negative og konfliktorienterte vinklinger økt. Studiens siste hypotese forventet en utvikling fra nøytral til negativ vinkling i dekningen av lederdebatt. Hypotesen får entydig støtte. Figur 4.14 viser en entydig økning i andelen negative artikler om lederstrid over tid.

¹² 60-tallet har en såpass lav andel spillrammer totalt, at det gir liten mening å kommentere posisjon- og spekulasjonsrammen her.

Figur 4.14 Fordeling mellom nøytrale, positive og negative artikler (i prosent).

Note: 1960-tall: N=20, 1970-tall: N=113, 1980-tall: N=201, 1990-tall: N=332, 2000-tall: N=373.

På 1960-tallet er ingen av artiklene om partiledervalg negativt vinklet, mens på 2000-tallet er dette tilfelle for 36 prosent av alle artiklene i materialet¹³. Allern (2001) finner i sin analyse av Jagland-striden at en overvekt av artiklene på trykk var negative, alle avisene analysert under ett. Mine funn viser at tendensen til negativitet på 2000-tallet gjelder mer generelt: På 2000-tallet vinkler pressen i svært stor grad sakene sine negativt.

I tråd med Allerns funn peker Jagland-striden seg ut blant de mest negativt orienterte dekningene. Dette er også den desidert mest omfangsrike dekingen, og vil påvirke den totale andelen negative artikler dette tiåret. I Jagland-striden går det imidlertid et tydelig skille mellom de to avisene: I VG er 50,9 prosent av artiklene negative, i Aftenposten 32,5. I begge aviser er det striden om Høybråtens lederskap på 2000-tallet som er mest negativt orientert, med 52,9 prosent negative artikler i VG, og 44,4 i Aftenposten. Jagland-striden ligger som nummer to, etterfulgt av destabiliseringen av Jan Petersens lederskap, med 41,7 prosent negative artikler i VG og 30,6 prosent i Aftenposten. VG står altså tydelig ut i mer ”tabloidisert” retning enn Aftenposten, i likhet med bruk av spillrammer. Totalt 34 prosent av VGs artikler er negative til omtalt politiker, mot Aftenpostens 20 prosent, hele perioden sett under ett. VG har 51 prosent nøytrale artikler og 15 prosent positive, mens konkurrenten har

¹³ Det er ingen store forskjeller i objektivitetsnivå mellom kommentarer og nyhetsartikler.

58 prosent nøytrale og 21 prosent positive artikler. Tendensen mot negativiteten gjelder uavhengig av parti: VG er mer negativ enn Aftenposten til samtlige av partiene i analysen. Arbeiderpartiet er videre partiet med den største andelen negative artikler, 33 prosent av artikler om Ap er negative, begge avisene sett under ett. Årsaker til forskjellene mellom de to avisene vil jeg diskutere i neste kapittel.

Dersom man ser på objektivitetsnivå i artikler med personfokus, er andelen negative artikler enda høyere her, enn når man ser på alle artikler under ett. På 2000-tallet er så mye som 45 prosent av de 188 personfokuserte artiklene negativt vinklet på omtalt politiker. På 70-tallet var ingen av de personorienterte artiklene negative. Dersom et lederskap blir debattert i dag er det med andre ord en ganske stor sjans for å kritikk av personlige egenskaper eller at personlige relasjoner. Enkelte artikkel eksempler er allerede nevnt i forbindelse med omtalen av personfokus generelt, og eksemplene er tallrike: På 90- og 2000-tallet blir Høyres Jan Petersen for eksempel kritisert for å være for anonym som leder. Høyres ordfører i Asker uttaler til VG (22.03.2000): ”(...) tiden er inne for å få på plass en mer utadvendt partileder med større gjennomslagskraft både i opinionen og mediene”. Om Petersens utfordrer til ledervervet gjennom mange år, Per Kristian Foss, heter det i kommentaren ”Problemet Foss” (Aftenposten 02.05.2000) at han er kontroversiell som leder fordi han er upopulær hos sentrumpartiene: ”De misliker Foss av to grunner som henger sammen. Det ene er at han har en skarp tunge, han ironiserer, latterliggjør og polemiserer. Det andre er at han er meget, meget dyktig til dette”. Valgerd Svarstad Haugland fikk på tidlig 2000 gjennomgå for sin utvikling fra å være – i folks øyne – åpen og tolerant til å bli ”et symbol på Vestlandsk trangsynthet og sneversyn” (kommentar i VG 08.11.2003).

Studiens siste hypotese får altså sterk støtte: Den negative dekningen har vært i tydelig økning fra 60-tallet og frem til i dag, og negative vinklinger på personorientert stoff er enda mer massiv enn for dekningen sett under ett. VG er mer negative i sin dekning enn Aftenposten.

4.2 Diskusjon

Studien har vist en markant endring i mediernes dekning av ledervalg fra 1960 og frem til i dag. Fra et fåtall saksorienterte artikler i forbindelse med partienes landsmøter på 60-tallet, er dagens ledervalg bredt dekket i et uvidet tidsrom – og med et større fokus på partilederens personlige egenskaper, konflikt og oppslutning. Kapittelet tar først for seg den økte mediedekningen og potensielle årsaker til denne under ”Medialisering av den interne partiscenen”. Videre diskuteres spillorientering, før jeg kommenterer økningen i bruk av person, konflikt og oppslutning mer spesielt. Kapittelet avrundes med noen betraktninger omkring avisforskjeller.

Medialisering av den interne partiscenen

Strøm (1993:337) skrev på 90-tallet at åpen lederdebatt hørte til sjeldenhetene i norsk offentlighet, men antydte samtidig at tendensen kunne se ut til å være i endring. Resultatene av denne studien indikerer at åpen lederdebatt i mediene og offentlig uttrykt misnøye med partiledere ikke lenger hører til unntaket, men regelen. Slutningen trekkes på grunnlag av Norges to største aviser, VG og Aftenposten, som kan sies både å inneha sentrale plasser i den norske medieoffentligheten, samt også representere mer allmenngyldige tendenser i det norske avislandskap. Økningen i medieoppmerksomhet rundt partilederens stilling er i tråd med den generelle dekningsutviklingen i den politiske journalistikken. Asp og Esaiasson (1996) peker på ”mer politikk i media”, som en av de viktigste endringene fra 60-tallet knyttet til mediene som kommunikasjonskanal. Den massive dekningen av partiledervalg – som i utgangspunktet er et internt partianliggende – må kunne ses på som et uttrykk for at politikkenes medialisering har nådd en slags siste skanse. Antallet artikler om denne interne prosessen i dag illustrerer mediernes sentrale rolle som arena og aktør – også i det indre partipolitiske liv. Den åpne konkurranseorienteringen har økt gradvis over tid: Mens dekningen av lederskifter på 60-tallet var marginal og i stor grad begrenset til omtale av selve landsmøtet, lever dagens ledere med en mer kontinuerlig offentlig granskning av sin posisjon. Fra år 2000 er det kun Kristin Halvorsens og Carl I. Hagens avganger som ikke er blitt grundig debattert i offentligheten før de gikk av som ledere¹⁴. Både Thorbjørn Jagland,

¹⁴ Her er det viktig å minne om at jeg ikke har sett på Senterpartiets og Venstres lederskifter i min analyse, og jeg kan derfor ikke si noe om tendensen for disse partiene.

Valgerd Svarstad Haugland, Jan Petersen og Dagfinn Høybråten opplevde derimot massiv, åpen debatt rundt sine lederverv før de takket av. Veien mot en mer åpen lederdebatt kan tilskrives en rekke faktorer, som jeg i de følgende avsnittene vil gjøre rede for. De tre første aspektene er alle uttrykk for politikkenes medialisering: ”journalisme”, medialiseringsspiral og kommersialisering. Til slutt vil jeg forklare omfangsutviklingen med tesen om politikkenes individualisering, som peker på et økt fokus på individet som følge av partienes svekkede posisjon.

Fra å være et talerør for partiene, overlater ikke lenger mediene viktige samfunnsprosesser til landets utvalgte alene. I rollen som vaktbikkje og maktens vokter skal pressen avdekke, kritisere og problematisere i tråd med den journalistiske ideologi. Denne utviklingen har vært med på å rokke ved lederdebattene – heller ikke interne partianliggende blir skjermet for offentlighetens søkelys. Mens dekningen av tradisjonell valgkamp er den viktigste informasjonskanalen for velgerne for å kunne ta et velfundert partivalg, har ikke partiene de samme incentivene for offentlig oppmerksomhet rundt ledervalg. Disse valgene er likevel ikke utelukkende et internt anliggende. Partileder er en av de mest sentrale postene i et representativt demokrati, og posisjonen er et potensielt springbrett til landets høyeste posisjon – statsministerposten. Når mediene rapporterer om reell misnøye med en partileder, kan dette knyttes opp mot idealet om pressen som den ”fjerde statsmakt”, der journalistene fungerer som en motmakt til politikerne (Aglen 2007:85). Da mediene tidligere fulgte partienes ”rytme” og dekket ledervalg i forbindelse med landsmøter, var dette som en passiv aktør. På 2000-tallet er det ikke uvanlig med lederdebatt fire og fem år før selve lederskiftet, og mange av dagens partiledere opplever flere bølger av lederdebatt lang tid før de går av som ledere. Disse bølgeene indikerer at mediene selv er med på å initiere debatt, et tydelig uttrykk for at de opererer som selvstendige aktører. Nå er det riktignok ikke slik at pressen alltid logret lojalt for sine partier tidligere heller. Et eksempel på dette kan hentes fra A-pressen på 70-tallet, der Arbeiderbladet og dets redaktør Arvid Jacobsen antas å ha drevet en kampanje for å fjerne Nordli som statsminister og Steen som partileder i Arbeiderpartiet (Allern og Karlsen, kommer).

Politikerne er heller ikke passive aktører i utviklingen mot mer åpent konkurransepregede ledervalg. Fordi mediene i dag ikke lenger aksepterer prosesser bak lukkede dører, har mediearenaen gradvis blitt enn mer ”innarbeidet” arena for det som i utgangspunktet er intern debatt. Det går også an å tenke seg at en synkende partiloyalitet over tid har bidratt til at

terskelen for å gå til mediene er mindre. Ofte har politikerne ikke noe annet valg enn å kjempe for sin kandidat også i mediene, og medieoppmerksomhet kan være et kraftfullt våpen i en intern maktkamp. Konfliktoppslag kan i noen tilfeller ses på som et gjensidig bytteforhold mellom journalist og politiker: Politikerne bruker journalistene som verktøy for å få oppmerksomhet og gehør for sitt syn i en lederstrid, mens mediene får salgsutløsende konfliktstoff i retur. Slik driver politikerne og journalistene sammen frem en økt mediedekning. Å bruke mediene for å hevde seg i intern maktkamp er likevel risikabelt for partiene: Landmøtet skal fungere som en arena der partiet kan iscenesette seg selv som samlet og enhetlig etter en eventuell opprivende strid (Allern og Karlsen, kommer). Velgerne kan likevel sitte igjen med et bilde av et splittet parti, selv om utfallet av landsmøtet er enstemmig støtte om én kandidat.

I et lukket partiapparat der det er vanskelig for grasrota å ytre sin mening, vil pressen fungere som en alternativ kanal og arena til påvirkning. Tidligere var sterk partikontroll internt nærmest ensbetydende med liten makt for grasrota (Allern 2001). Mediene representerer på denne måten en demokratiserende kraft som motvekt til den relativt ekskluderende, formelle valgordningen som favoriserer eliten. Partimedlemmene kan over tid også ha blitt mindre villige til å akseptere partielitens avgjørelser (Allern og Karlsen, kommer): Økt utdanningsnivå i befolkningen har gitt partiaktivister større tyngde, og sosiale medier og internett gir nye muligheter for å bli hørt. Sammen kan dette ha bidratt til at det som tidligere var interne debatter og misnøye, lettere når ut til offentligheten. Det er imidlertid ikke slik at politikerne ikke brukte mediene taktisk i lederstrid tidligere. Også langt tilbake finnes det eksempler på at partifraksjoner bruker mediene aktivt i kampen for å støtte sin kandidat. I striden mellom sittende Ap-leder Reiulf Steen og utfordrer Gro Harlem Brundtland er det åpenbart at det ikke er pressen som driver konflikten fremover, tvert i mot uttrykker mediene, blant annet på lederplass, harme over Arbeiderpartiets manglende evne til å holde konflikten på partikontoret.

Et tredje element tilknyttet politikkens medialisering kan også spille inn på den økte dekningen av ledervalg. Parallelt med mediens partiløsrivelse og utviklingen av idealet om en granskende journalistikk, har markedskrefter og en stadig hardere konkurranse om publikum satt sitt preg på journalistikken. Mediene konfliktvinkler, forenkler, og personifiserer med profittkrav som rettesnor. Dette er også en viktig faktor i ledervalgenes reise fra partikontor til førstesider. Hva som er reelle lederskapsproblemer og potensielt

samfunnsnyttig informasjon – og hva som kun er spekulativt og salgsutløsende vinklinger, er derfor et relevant spørsmål. En rekke aspekter ved lederdebattenes natur gjør dem rett og slett til godt stoff, med individet i sentrum og naturlige konkurranseelementer. ”Kritisk” og ”gravende” journalistikk kan da fungere som vikarierende motiv for markedsorienterte og kommersielle drivkrefter. I slike tilfeller vil man kunne hevde at pressen skaper eller forsterker strid, for eksempel ved å la marginale partigrupper få mye spalteplass og dermed skape et bilde av at et flertall i partiet ”gjør opprør” mot sittende leder.

Den økte oppmerksomheten ledervalg får i mediene kan også ses på som et uttrykk for en individualisering av politikken, og en indikasjon på at partilederen over tid er blitt en mer sentral figur i den norske offentlighet. Svekkede partiloyaliteter har gitt plass for den individuelle politiker og gjort ledervalgene til stadig mer interessant nyhetsstoff. Mediene kan sies å både reflektere denne strukturelle endringen, samtidig som de er en aktiv pådriver for den: Personifisering, på lik linje med konflikt, er en sentral nyhetsverdi i kampen om publikum. Dette bringer meg over på den innholdsmessige endringen av offentlig lederdebatt over tid: Skiftet fra sak til spill.

Ledervalg – spillorienteringens hjemmebane

I takt med det økte dekningsomfanget har presentasjonen av lederdebatt beveget seg fra å vektlegge sak til å fokusere på spill. Patterson (2000) peker på kommersialiseringen av mediene som hovedårsaken til den økte bruken av spillorienterte tolkningsrammer i den politiske journalistikken. Partiledervalg er konkurranse- og personorienterte av natur, og inviterer dermed i stor grad til spillorientering. Studiens hypotese får sterk støtte, med en kraftig spilløkning over tid. Partiledervalgenes karakter er med andre ord en viktig forklaringsfaktor for det totale dekningsomfanget. Da tendensen i materialet er såpass entydig, bidrar dette til at unøyaktigheter i kodingen vil være av noe mindre betydning.

I valgkamplitteraturen har skiftet fra sak til spill blitt grundig dokumentert i de senere år, og mine funn er i tråd med tidligere forskning på tradisjonell valgkamp og politisk journalistikk generelt. I tradisjonell valgkamp er det også de spillorienterte artiklene som dominerer, men de saksorienterte artiklene har likevel fortsatt en viktig plass. Analysen min avdekker at i overkant av 80 prosent av artiklene var spillorienterte på 2000-tallet. Andelen spill i

partiledervalg er altså betraktelig høyere enn den for partivalg. Også tradisjonell valgkamp er konkurranseorientert av natur, men er sentrert rundt ulike politiske alternativer – partier som representerer ulik ideologi og politiske saker. Ledervalg handler derimot om valg av person. Sittende leder eller utfordrere tilhører samme parti, og ulike lederalternativer kan i mindre grad enn politiske partier skilles fra hverandre hva angår politisk ståsted. Tradisjonell valgkamp favner derfor av natur om mer saksorientert stoff enn ledervalg. Riktignok finnes det eksempler på ledervalg der ideologisk ståsted eller politisk standpunkt er kjernen til konflikt. Et eksempel på dette i materialet er striden mellom Erik Solheim og den radikale fløyen i SV, der sistnevnte hevdet at Solheim i for stor grad tok avstand fra partiets marxistiske tankegods. Det finnes også eksempler på lederstrider der plassering til høyre eller venstre innad i et parti har vært sentralt i kampen mellom konkurrerende kandidater. Stridskjernen er likevel sjeldent saksorientert. I ledervalg er det andre aspekter som står naturlig i fokus – lederegenskaper, personlige relasjoner, image, evne til å mobilisere velgere og samle partiet – elementer som i enda større grad enn tradisjonell valgkamp inviterer til person- og spillorientering.

Et metodisk aspekt fortjener en mer inngående diskusjon avslutningvis i dette delkapittelet: I analysen har jeg valgt å gjøre et grovt skille mellom spill og sak, samt benytte kategorien ”blandet” der det er vanskelig å plassere artikkelen i en av hovedkategoriene. I så stor grad som mulig har jeg forsøkt å plassere artiklene i de rendyrkede kategoriene, og i flere tilfeller vil det derfor være elementer av både sak og spill i artiklene som ikke blir fanget opp. En konsekvens av dette er at jeg mister noen nyanser i analysen. En konfliktorientert artikkel som utelukkende fokuserer på spill, for eksempel på ulike fraksjoner som står mot hverandre, vil kodes likt som en artikkel der et ideologisk spørsmål eller politisk standpunkt er årsaken til striden – og sentral i selve saksfremstillingen. Dersom jeg hadde åpnet for underkategorier av saksrammer, og latt spill- og saksrammer operere i samme artikkel, hadde jeg fått frem disse nyansene. Da ville en artikkel kunne kodes med ”konflikt” og ”ideologi”, og dermed skilles fra for eksempel ”konflikt” og ”person”. Med et så vidt stort antall artikler som er kodet manuelt, var den grove inndelingen imidlertid nødvendig for at kodingsvurderingene ikke skulle bli altfor kompliserte. ”Blandet”-kategorien gir meg også muligheten til en viss grad å fange opp nyanser. Neste avsnitt vil ta for seg utviklingen i de spillspesifikke rammene.

Konfliktorientering og personfokus

Blant de spillspesifikke rammene har jeg først og fremst vært opptatt av utviklingen over tid knyttet til konflikt,- person- og oppslutningsramme. Sentrale aspekter ved spillorientering er nettopp fokuset på konflikt og person – samt bruk av meningsmålinger. Alle de tre elementene er sentrale kjennetegn ved partiledervalg. Ledervalgene har individer i sentrum, de er konkurranseorienterte, og koblingen mellom leder og partiopplutning gjør seg stadig mer gjeldende i politikken. Hypotesen om økning i disse tre kontekstspesifikke rammene får støtte i materialet¹⁵. Tendensen gjelder for både tabloidavisen VG, og abonnementsbaserte Aftenposten. Funnene er i tråd med tidligere forskning på politisk valgkamp, og det vil derfor være rimelig å anta at utviklingen avdekket her, også vil kunne generaliseres til andre norske aviser. Jeg vil i det følgende diskutere konflikt,- person-, oppslutningsramme hver for seg, med en særlig vekt på personramme.

Konfliktorientering er i jevn økning over tid, med 35 prosent konfliktramme totalt på 2000-tallet¹⁶. Lederstrid kan ha mange ulike former: Destabilisering av sittende leder, kamp mellom sittende leder og en utfordrer, eller kamp mellom potensielle lederkandidater etter at sittende leder har varslet sin avgang. Alle formene inviterer til bruk av konfliktramme. Den økte konfliktorienteringen i pressen gir seg også utslag i en massiv økning i den negative dekningen. Tidligere refererte mediene i all hovedsak til lederkonflikter på en nøytral måte – i dag er dette lenger tilfellet. Den store andelen negative artikler er i tråd med Allerns (2001) analyse av Jagland-striden. Han ser den samlede negative mediedekningen som et uttrykk for at mediene handlet som en politisk aktør, der de åpent engasjerte seg i konflikten. Til tross for at det åpenbart eksisterte reell misnøye mot Jagland, var redaksjonene med på å påvirke prosessen. Hva som er motivene for mediens vinklinger, er imidlertid ikke åpenbart. Heller enn en ren politisk agenda for å fjerne en leder de ikke ønsker, kan man tenke seg at det er medielogikken og markedskreftene som drivet dekningen i negativ retning.

Økningen i andelen personrammer over tid er et av de mest markante utviklingstrekkene gjennom de 50 undersøkte årene. På 60-tallet fokuserer ingen artikler på individ. Det er på 80-tallet at personorienteringen begynner å gjøre seg virkelig gjeldende, i tråd med funn fra tidligere studier om personifisering (Asp og Esaiasson 1996). I dag er halvparten av alle

¹⁵ Person og konflikt er rammer i markant økning, og er derfor mindre følsomme for eventuell unøyaktighet i kodingen. Oppslutningsrammen er imidlertid noe mer følsom for unøyaktighet.

¹⁶ Som tidligere redegjort for bidrar Jagland-striden til å trekke konfliktandelen opp på 2000-tallet, da denne debatten var svært omfangsrik og særlig konfliktorientert.

artikler om lederdebatt personfokusert. Dette tallet trekkes riktignok opp av Jagland-striden, som handlet mye om person, og er svært omfangsrik. Det er likevel en klar tendens i materialet. Lederdebatt er i dag i mye større grad enn før sentrert rundt for eksempel manglende lederegenskaper eller dårlige personlige relasjoner, i motsetning til 70-tallets mediefremstilling, med fokus på kandidaters politiske ståsted. En lederkandidat i dag vil videre ha mye å vinne på å være privat for å få mediernes oppmerksomhet. Personifisering er blant mediernes viktigste fortellerteknikker generelt, og lederstrid må sies å være et særlig egnet område for denne medievridningsteknikken. Dette indikerer også studiens klare funn. Tesen om individualiseringen av politikken impliserer både økt fokus på den individuelle politiker, men også et skifte i hva som fremheves ved en person. I tillegg til kommersialiseringen redegjort for under spillorientering i forrige delkapittel, kan grunnleggende strømninger i samfunnet med synkende partiloyaliteter også ha vært med på å gi ledernes personlige egenskaper forrang over rent politiske prestasjoner og kvaliteter (Kriesi 2012). De skandinaviske parlamentariske systemene og partienes sentrale rolle antas å bidra til en lavere andel personorientering, sammenlignet med land med presidentstyre (Karvonen 2009). Min studie viser imidlertid en svært høy personorientering.

Oppslutningsramme er, i likhet med person- og konfliktramme, i økning. Fra å være fraværende på 60-tallet, blir oppslutningsramme anvendt i overkant av ti prosent av artiklene på 90- og 2000-tallet. Resultatene er et uttrykk for en økende kobling mellom partileder og et partis oppslutning, i tråd med tesen om partiledereffekter på valgutfall. Den økte koblingen mellom partileder og partioppslutning sier noe om en rådende oppfatning om at en slik effekt eksisterer – både hos journalistene som vinkler sakene slik de gjør, og blant politikerne, som uttrykker åpen eller anonym misnøye mot leder når partiet presterer dårlig på meningsmålinger eller i valg. Når denne oppfatningen rundt lederrollen råder i spaltene, vil logikken både kunne påvirke partimedlemmers holdning til lederen ubevisst, eller brukes bevisst for å legge press internt i partiet. Bruken av meningsmålinger gir mediene stor makt, fordi de har mulighet til å utfordre legitimiteten til både partier – og deres ledere. De kan brukes for eller i mot ulike lederalternativer, og er et potensielt viktig verktøy for pressen som selvstendig aktør i en ledervalgsprosess.

Avisforskjeller

Aftenposten har et høyere antall artikler for hele perioden enn VG, 609 versus 430 artikler. Denne fordelingen er noe overraskende, da konkurranseorienteringen og kilden til personorientering i ledervalg er noe man skulle anta at var godt nyhetsstoff for tabloidavisen VG. Det høye antallet artikler i Aftenposten kan delvis forklares med at jeg har inkludert Aftenposten Aften i materialet, som ga avisen muligheten til oppfølgingssaker på ettermiddagen, og dermed en større stoffmengde. Denne muligheten til oppfølging gjelder først og fremst før internetts inntog. Med nettaviser har nyhetsstoff i økende grad blitt publisert her, og for Aftenpostens del har aftenutgaven gradvis mistet betydning for løpende nyhetsformidling. I dag er utgaven sentrert utelukkende om Oslo-området, og utkommer dessuten ikke lenger på daglig basis. En annen forklaring på forskjellen mellom de to avisene kan rett og slett være at Aftenposten gir politisk stoff høyere prioritet enn konkurrenten VG, og at avisens større mengde politisk stoff totalt, også gjør seg gjeldende i dekingen av partiledervalg.

Innholdsmessig avdekker analysen gjennomgående forskjeller mellom de to avisene, selv om VG og Aftenposten følger det samme hovedmønsteret. Grovt sett handler forskjellen om sterkere tendenser i VG for alle de undersøkte hypotesene knyttet til dekingens innhold: Høyere spillorientering, en høyere andel konflikt- og personfokus, samt en mer negativ deking. Både VG og Aftenposten er kommersielle aviser, men VG er som løssalgsavis likevel mer avhengig av saker som fenger publikum som innsalg på forsiden – noe som gir seg utslag i mer spill- og personorientert stoff. Eide (2001:24) gir VG og Dagbladet merkelappen ”schizofrene populæraviser”, som kombinerer populisme og personifisering, med kritisk og undersøkende journalistikk. Dette peker i retning av en høy spillorientering.

5 Oppsummering og konklusjon

Partilederdebatten har beveget seg fra de lukkede rom til en plass i konstant flombelysning. Drevet frem av politikkens medialisering og individualisering, har dekningen av partiledervalg økt kraftig i omfang, og lederdebatter igangsettes stadig tidligere før faktiske lederskifter. Ved siden av mer konfliktsøkende, sensasjonshungrige og selvstendige medier, er også mer kritiske og ressurssterke partimedlemmer med på å flytte lederdebatten ut på den offentlige scene. Innholdsmessig har lederdekningen beveget seg fra å ha et ideologisk og saklig refererende tyngdepunkt, til en klar spillorientert dominans. Partiledervalgene inviterer i stor grad til spillpresentasjon, med sin individ- og konkurranseorienterte natur. Og nettopp rammene person og konflikt har økt markant over tid – fra nærmest fraværende på 60-tallet, til å være bærende elementene i dagens dekning.

Overordnet kan man se på utviklingen mot medialiseringen av dette interne partianliggende i fire hovedfaser: På 60-tallet har politikkens medialisering i liten grad slått inn i partilederdekningen. I denne første fasen er omfanget lite, og dekningen er i stor grad saksorientert. På 70-tallet begynner ting å skje. Dekningsomfanget stiger, og spillorienteringen ligger på linje med andelen saksartikler. Foreløpig er person- og konfliktorienteringen beskjeden. 80- og 90-tallet kan sammen ses på som en tredje fase. Disse to tiårene ligger innholdsmessig ganske likt: Spillorienteringen har overtatt dominansen, og person- og konfliktorienteringen har fått en sentral plass i dekningen. Omfangsmessig ligger 90-tallet imidlertid på nivå med 2000-tallet. 2000-tallet skiller seg ellers ut fra de andre tiårene, ved å være markant mer spillorientert, og med en høy andel konflikt- og personorienterte artikler sammenlignet med de andre tiårene – samt en markant mer negativ dekning.

Utviklingen i dekningen av partiledervalg har en rekke potensielle konsekvenser, både knyttet til utfall av enkeltvalg, til ledervalgenes dynamikk mer generelt – samt til fremtidens partiledertype. Et sentralt og interessant spørsmål er i hvilken grad og på hvilken måte det store dekningsomfanget og den sterke spillorienteringen påvirker utfall av enkeltvalg. Det er imidlertid svært vanskelig å identifisere konkrete effekter da det åpenbart finnes en rekke faktorer som potensielt kan påvirke et ledervalg. Det er likevel liten tvil om at mediene i dag har stor betydning for ledervalgsprosessen. Dagens ofte konstante kritiske søkelys på partilederen og den økende andelen negativt vinklede artikler, peker i retning av mediene som

en selvstendig, politisk aktør. De er i posisjon til både å initiere debatt, forsterke eksisterende misnøye og fremskynde lederskrifter med sin massive og tidvis partiske dekning. På 80-tallet slo Heidar (1988:96) fast at partipolitikken skapes på kammerset, ikke i offentlighetens søkelys. Narud (1994:325) bemerker til dette i sin studie av nominasjoner i pressen at ”spørsmålet er hvor lenge det vil være slik. Pressens aktivitet under nominasjonskamper viser at det ikke er en passiv aktør”. Min analyse av partiledervalg viser med tydelighet at pressen er en selvstendig aktør. Man kan selvsagt diskutere i hvilken grad pressen har en bevisst agenda i de ulike lederstridene. Kanskje er det først og fremst medielogikken som er drivkraften bak dekningen.

Hvorvidt vil medialiseringen av politikken – i kombinasjon med stadig mer ressurssterke partimedlemmer – til slutt også påvirke de formelle metodene og dynamikken i ledervalgene? Allern og Karlsen (kommer) peker på SVs partiledervalg i 2011 som en mulig indikasjon på at ledervalgene er i endring. Partileder Kristin Halvorsen annonserte sin avgang rett etter partiets valgnederlag i kommune- og fylkestingsvalget høsten 2011 for å unngå lederdebatt i spaltene og i partiet. Snart meldte tre potensielle kandidater seg på i kampen for ledervalget: Audun Lysbakken, Heikki Holmås og Bård Vegard Solhjell. Sistnevnte trakk seg, mens de to førstnevnte gjennomførte en formell valgkamp. Ledervalgkamp er et nytt fenomen i norsk politikk, og peker mot ”amerikanske” tilstander i norske partiledervalg. En slik åpent konkurranseorientert lederkamp er ikke utenkelig at blir regelen i fremtiden, drevet frem av den økte oppmerksomheten rundt partilederen, og medienes sentrale rolle i ledervalgsprosessen. En annen potensiell konsekvens av en mer ”aggressiv” presse og mer massiv dekning av misnøye, er at partilederne beholder sine verv i en kortere tidsperiode. Frem til nå er dette imidlertid ikke tilfellet: Allern og Karlsen (kommer) finner at gjennomsnittlig tidsperiode for partiledere har holdt seg på omlag samme nivå fra 60-tallet og frem til i dag.

Politikkens medialisering og en medielogikk som i stadig større grad sentreres rundt den individuelle politiker, kan også tenkes å bane vei for en ny politikertype. Narud (1994:325) pekte på 90-tallet på at politisk innsikt og erfaring på sikt kanskje må vike for den karismatiske politikerens evne til å nå ut til velgeren. En konsekvens av dette er ifølge Narud at politikken blir svekket, og at partiet vil reduseres til en valgkamporganisasjon. Mine funn knyttet til økningen i personorienterte konflikter – der lederegenskaper og velgertekke står sentralt – peker i stor grad i denne retningen. På 60-tallet

skrev journalistene om lederkandidaters politiske erfaring, lojalitet og verv i partiet og ideologisk ståsted. På 2000-tallet er fokuset flyttet til lederens besittelse av – eller gjerne mangel på – medietekke, lederegenskaper og formuleringsevner. Karismatiske ledere som Jens Stoltenberg blir hyllet, mens Jaglands keitethet slaktes. Det intense fokuset på partilederen og stadige debatter om lederspørsmål kan i lengden virke lammende på entusiasme og mobiliseringsevne (Allern 2001). Dette kan skremme dyktige politikere og potensielle lederemner vekk fra partitoppen.

Denne studien har kun sett på deknningen av ledervalg i to norske aviser. En studie med flere aviser i utvalget vil kunne si noe om eventuelle forskjeller i avislandskapet: Går pressen i flokk når de dekker partiledervalg, eller finnes det interessante forskjeller mellom mediene knyttet til gamle partibånd eller andre interesser? Videre forskning bør også se på utviklingen i deknningen av partiledervalg fra aktørenes – journalistenes og politikernes – ståsted. Allern (2001) har sett på Jagland-striden, men kun fra journalistenes ståsted, og omhandlende én strid. I hvilken grad har pressen en agenda, eller er det mediekriterier som styrer hva som er godt stoff? I hvilken grad bruker politikerne mediescenen bevisst for å fremme sin kandidat på den interne partiscenen? Hvor stor betydning anslår aktørene selv at mediescenen har for utfall av enkeltvalg og prosessen generelt? Dette vil kunne gi interessante innsikter i bevissthetsnivå og rådende oppfatninger knyttet til utviklingen mot en stadig mer medialisert lederdebatt.

Litteraturliste

Aglen, T. S. (2007): "Nyhetsverdier og medieslitasje", i A. T. Jenssen og T. Aalberg (red.). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Allern, S. (2001). *Flokkdyr på Løvebakken: Søkelys på Stortingets presselosje og politikkenes medierammer*. Oslo: Pax forlag.

Allern, S. (2004). "Fra politikermakt til journalistmakt. Programlederjobben i fjernsynskamper", i B. Aardal, A. Krogstad og H. M. Narud. *I valgkampens hete: Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Allern, E. H. og Karlsen, R. (kommer). "Unanimously, by acclamation? Party Leader Selection in Norway", i J.-B. Pilet og W. Cross (red.) *The Selection of Party Leaders in Parliamentary Systems*. London: Palgrave.

Asp, K. (1986). *Mäktiga massmedier: Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademitratur.

Asp, K. og Esaiasson, P. (1996). "The modernization of Swedish campaigns: Individualization, professionalization, and medialization." *Politics, media, and modern democracy: An international study of innovations in electoral campaigning and their consequences*: 73-90.

Berelson, B. (1966). "Content analysis in communication research", i B. Berelson og M. Janowitz (red.). *Reader in Public Opinion and Communication*. New York: The Free Press.

Bryant, J. og Miron, D. (2004). "Theory and Research in Mass Communication". *Journal of Communication*, 54, 4, 662-704.

Bergström, G., og Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Bjørklund, T. (1991). "Election Campaigns in Postwar Norway (1945-1989): From Party-Controlled to Media-Driven Campaigns". *Scandinavian Political Studies*, 14, 3, 279-302.

By Rise, M. K. (1997). *Parti- og partiledersympati*. Hovedoppgave. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.

Cappella, J. N., og Jamieson, K. H. (1997). *Spiral of cynicism: The press and the public good*. Oxford: Oxford University Press.

Cook, T. E. (1998). *Governing with the news: The news media as a political institution*. Chicago: University of Chicago Press.

Cross, W. og Blais, A. (2012). "Who selects the party leader?" *Party Politics*, 18(2), 127-150.

Eide, M. (1991). *Medievalkamp*. Oslo: Tano.

Entman, R. M. (1993). "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm". *Journal of Communication*, 43, 4, 51.

Farrel, D. (1996). "Campaign Strategies and Tactics", i L. LeDuc, R. G. Niemi og P. Norris (red.). *Comparing Democracies*. London: Sage Publications.

Farrell, D. og Webb, P. (2000). "Political Parties as Campaign Organisations", i R. J. Dalton og M. P. Wattenberg. *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Hall, S. (1974). "The Television Discourse – Encoding and Decoding". *Education and Culture*, 25:8-14.

Heidar, K. (1988). *Partidemokrati på prøve. Norske partieliter i demokratisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

Heidar, K. (1997). "A 'new' Party Leadership?", i K. Strøm og L. Svåsand (red.). *Challenges to political parties: The case of Norway*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Heidar, K. (2005). "Norwegian parties and the party system: steadfast and changing". *Western European Politics*, 28(4), 807-833.

Hernes, G. (1978). "Det mediavridde samfunn", i G. Hernes (red). *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Bergen: Universitetsforlaget.

Hernes, G. (1984). "Media, struktur, vridning og drama". *Nytt norsk tidsskrift*, 1:38-5.

Holmberg, S., og Oscarsson, H. (2004). *Väljare: Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts juridik.

Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co.

Iyengar, S. (1991). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. Chicago: University of Chicago Press.

- Jamieson, K. (1992). *Dirty Politics: Deception, Distraction and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Jamtøy, A. I. og Hagen, I. (2007). "Iscenesatt politikk – strategier for å lage underholdene TV", i A. T. Jenssen og T. Aalberg (red.) *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jenssen, A. T. (2007). "Den medialiserte politikken", i A. T. Jenssen og T. Aalberg (red.). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jenssen, A. T. og Aalberg, T. (2007). "Den politiske allmenningens tragedie?", i A. T. Jenssen og T. Aalberg (red.). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Karlsen, R. og Narud, H. M. (2004). "Organisering av valgkampen – "tradisjonell" eller "moderne"?", i B. Aardal, A. Krogstad og H. M. Narud (red), i *I valgkampens hete. Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Karvonen, L. (2009). *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Katz, R. S., og Kolodny, R. (1994). "Party organization as an empty vessel: Parties in American politics". *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, 23, 24-29.
- Kenig, O. (2009). "Democratization of party leadership selection: Do wider selectorates produce more competitive contests?" *Electoral Studies*, 28(2), 240-247.
- Kircheimer, O. (1966). "The Transformation of the Western European Party Systems", i J. LaPalombara og M. Wiener (red.). *Political Parties and Political Development*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. London, Sage Publications.
- Kristoffersen, N. R. (2001). *Partiledere – i media, og deres innvirkning på velgernes partipreferanser*. Hovedoppgave. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Kaase, M. (1994). "Is there a Personalization of Politics? Candidates and Voting Behavior in Germany". *International Political Science Review* 15 (3): 211-30.
- LeDuc, L. (2001). "Democratizing party leadership selection". *Party Politics*, 7(3), 323-341.
- Lisi, M. (2010). "The democratisation of party leadership selection: The Portuguese experience". *Portugese Journal of Social Sciences*, 9(2), 127-149.

- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge University Press.
- McAllister, I. (1996). "Leaders", i L. LeDuc, R. G. Niemi og P. Norris (red.). *Comparing Democracies. Election and Voting in Global Perspective*. Thousand Oaks: Sage.
- McAllister, I. (2007). "The Personalization of Politics", i R. J. Dalton og H.-D. Klingeman (red.). *The Oxford Handbook of Political Behaviour*. Oxford: Oxford University Press.
- Moen, A. (2007). "Medialiseringsspiralen – en historie fra virkeligheten", i A. T. Jenssen og T. Aalberg (red.). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mughan, A. (1993). "Party Leaders and Presidentialism in the 1992 British Election: A Postwar Perspective", i D. Denver, P. Norris, D. Broughton og C. Rallings (red.). *British Elections and Party Yearbook*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Mughan, A. (1995). "Television and Presidentialism. Australian and US Legislative Election Compared". *Political Communication*, 12:327-342.
- Narud, H. M. (1994). "Nominasjoner og pressen", i L. Svåsand og K. Heidar (red.). *Partiene i en brytningstid*. Bergen: Alma Mater.
- Norris, P. (2000). *A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Norris, P. (2002). "Campaign Communications", i L. LeDuc, R. G. Niemi og P. Norris (red.). *Comparing Democracies*. London: Sage Publications.
- Patterson, T. E. (1993). *Out of Order*. New York: Vintage Books.
- Patterson, T. E. (1993). "The United States: News in a Free Market Society," i R. Gunther og A. Mughan (red.). *A Comparative Perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Petersson, O. (1994). "Journalisten som klass, Journalismen som ideologi," i T. S Edvardsen (red.). *Media og samfunnsstyring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Price, V. og Tewksbury, D. (1997). "News values and Public Opinion: A Theoretical Account of Media Priming and Framing", i G. A Barnett og F. J. Boster (red.). *Progress of Communication Sciences*. Greenwich, Connecticut: Ablex Publishing Co.
- Pühringer, K., Dahinden, U., Rademacher, P., Gerth, M., og Siegert, G. (2008). "Challenges to Political Campaigns in the Media: Commercialization, Framing, and Personalization". *National Centre of Competence in Research (NCCR) Challenges to Democracy in the 21st Century Working Paper*, (20).

- Reinton, P. O. (1992). *Undersøkende formidling: den journalistiske formel*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schudson, M. (2002). "The News Media as Political Institutions". *Annual Review of Political Science*, 5:249-246).
- Skjeie, H. (2001). "Det kritiske kjendiseri". *Nytt norsk tidsskrift*, 18:229-245.
- Skjeie, H. (2002). "Medialisering", i T. Gulbrandsen, F. Engelstad, T. B. Klausen, H. Skjeie, M. Teigen og Ø. Østerud. *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sparrow, B. H. (1999). *Uncertain Guardians. The News Media as a Political Institution*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Strøm, K. (1993). "Competition Ruins the Good Life. Party Leadership in Norway". *European Journal of Political Research* 24:317-347.
- Strömbäck, J. (2003). *Den medialisierende demokratin. Om journalistikens ideal, verkelighet og makt*. Stockholm: SNS Förlag.
- Strömbäck, J. og Dimitrova, D. (2006). "Political and Media Systems Matter. A Comparison of Election News Coverage in Sweden and the United States". *Harvard International Journal of Press/Politics*, 11:131-147.
- Swanson, D. L. og Mancini, P. (1996). *Politics, media, and modern democracy: An international study of innovations in electoral campaigning and their consequences*. Westport, Conn: Praeger.
- Thorbjørnsrud, K. (2001). *Vilje til makt? Praksis og prinsipper i politisk journalistikk illustrert ved "Jaglandsaken"*. Hovedoppgave. Oslo: Institutt for statsvitenskap, UIO.
- Thorbjørnsrud, K. (2003). "Politiske nyhetsjournalister: Aktører uten intensjoner?" *Norsk medietidsskrift*, 10:7-32.
- Tønsager, A.-M. (2001). *Amerikanisering av den norske valgkampen*. Hovedoppgave. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Valen, H. (1988). "Norway: Decentralization and Group Representation", i M. Gallagher og M. Marsh (red). *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics*. London: Sage.
- Waldahl, R. og Narud, H. M. (2004). "Den lange valgkampen", i B. Aardal, A. Krogstad og H. M. Narud. *I valgkampens hete: Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Webb, P og Poguntke, T. (2005). "The Presidentialization of Contemporary Democratic Politics: Evidence, Causes, and Consequences", i T. Poguntke og P. Webb (red.). *The*

Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern Democracies. Oxford: Oxford University Press.

Zaller, J. R. (1992). *The nature and Origins of Mass Politics.* Cambridge: Cambridge University Press.

Østerud, Ø., Engelstad, F. og Selle, P. (2003). *Makten og demokratiet. En sluttbok fra makt- og demokratiutredningen.* Oslo: Gyldendal.

Aalberg, T. og Brekken, T. (2007). "Når spill og enkeltepisoder blir viktigst", i A. T. Jenssen og T. Aalberg. *Den medialiserte politikken.* Oslo: Universitetsforlaget.

Aalberg, T. og Jenssen A. T. (2004). "Partiledereffekter? I Norge? En multimetodestudie", i B. Aardal, A. Krogstad og H. M. Narud. *I valgkampens hete: Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet.* Oslo: Universitetsforlaget.

Aardal, B. (red.) (2003). *Velgere i villrede... En studie av stortingsvalget i 2001.* Oslo: N.W. Damm & Søn.

Vedlegg

Vedlegg A: Kodebok og kodingsinstruksjoner

Jeg vil i det følgende skissere opp kodingsinstruksjoner for variablene tid, spill/sak, de kontekstspesifikk spillramene konflikt, person, oppslutning, posisjon, spekulasjon, samt objektivitet. Under hver variabel vil jeg redegjøre for kriterier for hvordan tildele en artikkel en bestemt verdi, samt eksempler på artikler som blir gitt de ulike verdiene på en variabel.

ARTIKKEL PÅ TRYKK (antall dager)

Hvor mange dager fra artikkel står på trykk frem til selve partiledervalget. Utvalget inkluderer artikler fra og med første omtale av det jeg tidligere i metodekapittelet har definert som ”lederdebatt”, og til og med to dager etter skiftet av partileder på landsmøtet. Grunnen til at jeg har satt to dager etter landsmøtet, handler om at omtalen av selve valget i flertallet av tilfellene vil stå på trykk dagen etter datoen for selve valget i en papiravis. Frem til 1990 hadde hverken Aftenposten eller VG søndagsutgave, så da kom ledervalgomtalen først den påfølgende mandagen. Artikler som står på trykk samme dag som valget og til og med to dager etter, vil jeg registrere som 0 dager før valget.

SPILL ELLER SAK (hoveddramme)

1 = spill

2 = sak

0 = blandet

Artikler som omhandler det politiske spillet rundt ledervalgene, og ikke kandidatenes ulike politiske standpunkt eller ideologiske ståsted, blir kodet spill. Dette kan være omtale av konflikt, fokus på personlige egenskaper eller privatliv ved kandidatene, omtale av partiets oppslutning knyttet til partileder, støtte og mangel på støtte til kandidat, eller spekulasjon rundt avgang av leder eller potensielle arvtakere.

Saksorientering innebærer fokus på sittende leders eller potensielle lederkandidaters ideologiske ståsted, politiske standpunkter, og eventuelle ulikheter mellom lederkandidater på disse områdene. En typisk artikkel vil være redegjørelse av i hvilken retning en kandidat ønsker å trekke partiet, eller hvilken fløy han eller hun tilhører. Dersom et partis verdigrunnlag, profil eller identitet er under debatt, og dette knyttet til partileder, vil dette gis saksverdi. I tillegg koder jeg artikler med sak der det er redegjørelser av prosedyrer for gjennomføring av valgprosess, saker som presenterer bakgrunnsinformasjon knyttet til ledervalg, eller kun refererer til vinner av valget uten utdypning i noen retning.

Dersom en artikkel er umulig å plassere i noen av kategoriene, vil artikkelen gis 0, som indikerer at artikkelen har elementer av både sak og spill, og der hverken spill eller sak er dominant. Et eksempel på dette kan være en artikkel som omtaler både ideologisk ståsted til en aktuell lederkandidat, et saksfokus, men der det i like stor grad referes til personlige egenskaper ved kandidaten, et spillfokus. Bruken av 0-verdien vil jeg imidlertid forsøke å begrense, og velger som hovedregel å kode etter det jeg anser som den dominante tendensen i hver artikkel.

SPESIFISERTE SPILLRAMMER

Dersom artikkelen kode spill, vil jeg spesifisere med hva slags type spill. Studien opererer med fem kontekstspesifikke tolkningsrammer: Konflikt, person, oppslutning, posisjon og spekulasjon. Kodes på tilstede/ikke-tilstede-basis, der tilstede gis verdien 1, ikke tilstede verdien 0.

Konfliktramme

Artikler med et substansielt nivå av strid. Konfliktorientering vil kunne ha en rekke ulike uttrykk: Artikler med omtale av dårlig samarbeidsklima eller personkjem, krav om at sittende leder må gå av, kritikk av partileder, og eksplisitt omtale av maktkamp innad i parti. Ord som ”opprør”, ”misnøye”, ”refs”, ”provosere”, ”kamp”, ”krig”, ”lederstrid” og ”rival” er typiske ord som vil kunne opptre i saker med konfliktramme. Et konkret eksempel på artikkel som vil kodes med konflikt kan hentes fra opprøret mot Thorbjørn Jagland, i en artikkel på trykk i VG

09.09.1999, med tittelen ”Dolkes av sine egne” og undertittel ”Lokale partitopper ut mot Jagland. Artikkelen handler om at annenhver kommune-partileder i Buskerud ønsker debatt om Jaglands lederposisjon.

Personramme

Artikler som fokuserer på politikere som personer med ulike personlige egenskaper, ulik karakter og oppførsel, fremfor talspersoner for en viss type politikk eller politiske standpunkter. Inkluderer artikler med fokus på leder eller lederkandidats image og stil, privatliv, og personlige forholdet mellom personer som ikke er direkte relevant for politikken. Et eksempel på en artikkel med personramme kan hentes fra lederdebatten om Dagfinn Høybråten i KrF, på trykk i Aftenposten 2. oktober 2010: ”KrF-veteran: Vil ha ny partileder”. I artikkelen står tidligere stortingsrepresentant Ingebrigt Sørfohn frem og ”bekrefter påstandene (...) om Høybråtens autoritære lederstil”. Dette er et fokus på KrF-lederens lederstil og karakter.

Oppslutningsramme

Lederdebatt knyttet opp mot dårlig oppslutning på meningsmålinger og i faktiske valg. For eksempel krav om avgang fra avis eller partimedlemmer som følge av dårlig valgresultat.

Posisjonramme

Artikler som omhandler støtte eller mangel på støtte til sittende leder eller lederkandidat. Omtale av hvilke deler/fraksjoner av partiet som støtter hvilken kandidat. Artikler i denne kategorien kan i enkelte tilfeller ligge relativt nærme ”konflikt”, da begge rammene underliggende omtaler former for maktspill. Skillet mellom disse kan gå både mellom faktiske forhold som graden av konflikt og spill, men også journalistiske valg knyttet til ordbruk vil kunne avgjøre om en artikkel kodes som konflikt eller posisjon. I tilfeller der artikler omtaler potensielle lederkandidater, vil dette på samme måte omhandle utspill eller journalisters egne vurderinger av kandidatene.

Spekulasjonsramme

Avis spekulerer i potensielle lederkandidater som kan komme til å overta lederverv, eller om en sittende leders avgang. Den typiske situasjonen vil være når en leder har varslet sin avgang, men en åpenbar etterfølger ikke eksisterer, i det minste i offentligheten. Avisene vil da gjerne spekulere i aktuelle kandidater. Skillet mellom spekulasjonsramme og posisjonsramme kan enkelte ganger være ganske vag i tilfeller med fremsettelse av potensielle arvtakere, men med spekulasjonsramme er avisene mer selvstendige i sin spekulasjon, der lederkandidater eller avgang ikke eksplisitt knyttes til hverken grupper eller personer – hverken anonymt eller åpent.

OBJEKTIVITET

Objektivitet knyttet til de omtalte leder- og eller lederkandidatene i atikkelen.

1 = nøytral

2 = positiv

3 = Negativ

Nøytralt fokus til omtalt leder eller lederkandidat i artikkel. Artikler der tittel og ingress ikke er hverken klart positiv eller negativ til leder/leder kandidat. Kommentarer eller ledere om omtaler en lederdebatt på generelt grunnlag uten å ta parti, eller artikler med saksorientering der det ikke tas stilling til politikerne, vil også kodes nøytralt.

Som positivt vinklet regner jeg artikler som uttrykker støtte til leder/kandidat, eller der mediene fremmer en lederkandidats på kommentar- eller lederplass. Kommentarer som uttrykker sympati med en kandidat som er i hardt vær.

Negativt fokus på omtalt leder eller lederkandidat. Artikler eller kommentarer som fremmer kritikk eller misnøye av leder/kandidater, ønske om lederdebatt på dagsorden, meningsmålinger som går i omtalte persons disfavør.

